

PANORMIA V

[*Incipiunt capitula quinti libri*]

Quinta pars continet de clericis sola infamia sine testibus accusati quota manu se debeant purgare. De causis et negotiis laicorum. De vocatione excommunicandorum. De licita et illicita excommunicatione. De absolutione. De illis qui excommunicatis fidelitate aut sacramento astricti sunt, quod possunt sine periurio absolvi ab illo sacramento. De hereticis post mortem excommunicandis. Quod sit communicandum non ex ratione excommunicatis.

[*Expliciunt capitula*]¹

Incipit liber quintus²

¹ Inc. - libri. Quinta - Expl. capitula Tb; Quinta pars - ratione communicatis LaPhPrQeVm; om. AdBdBcCaCeDaDbEaEgFbFcGcHaLbLdLfLjLnMjMgMjMkMmMoOaPaPdPfPtQaRaSbSeSgSITcTdTeVnVpVqWc

² Incipit liber quintus BeLcMhMkPhPkQeSeSITbTc (PhQe *before capitula*); Incipit quinta pars Bb²CaEgFbGcLgPrVmVn²; Quinta pars hic incipit Cb; Incipit v. BdDbEaLmOfPdSbVo; Quinta pars MgOemg; Liber qu<i>ntus Oe²mg; Incipit quintus ObOcOdPfPw; Incipit quinta pars et liber nonus Pa; Incipit pars quinta Ra, Vp *in mg.*; om. CeDaLbMmMqOaPdPtQaSgTeWc

1

¹*Ex concilio Agathensi², cap. iiiii³*

Si quis presbiter vite sue negligens pravis exemplis mala de se suspicari permiserit, et populus ab episcopo iuramento seu banno Christianitatis constrictus, infamiam eius patefecerit, et certi accusatores criminis eius defuerint, admoneatur primo seorsum ab episcopo, deinde sub duobus vel tribus testibus. Si non emendaverit, in conventu presbiterorum⁴ episcopus eum publica increpatione admoneat. Si vero neque sic se correxerit, ab officio suspendatur usque ad dignam⁵ satisfactionem, ne populus fidelium in eum⁶ scandalum patiat. Si autem accusatores legitimi non fuerint, qui eius crimina manifestis indiciis probare contenderint, et ipse

¹ (i. *add.* Bd) De clericis sola infamia accusatis quota manu se debeant purgare *add. in mg.* BdGaLj, *in text* Pa; Quod presbiter de sola infamia septem testibus sui ordinis se purgare debeat *add. in mg.* CadaLn²; De clericis – manu se debeant purgare Ea; De clericis sola infamia sine testibus accusatis, quota manu se debeant purgare *add.* DbOfVn³; De clericis sola infamia sine testibus accusatis *add.* Lm; Ieronimus *add.* Mo; De presbiteris accusatis sola infamia *add.* Ra; De accusatis sola infamia Vp(*mg.*). Quod presbiter de sola infamia septem testibus sui ordinis se purgare debeat *add. in mg.* Ca. *Large lacuna in Pc*

² Agathensi CaDaMgMqPcPfPrSbVmVnVoVp; Hylernensi Pq; Triburiensi QeTb; Mathensi Tc. Ex conc. Ag. *in mg.* Be

³ cap. iiiii DaFbMgMqPfPrSbVnVoVp; om. BeCaPtTbTc; *no insc.* BdCeGcLbLcOaOcOdPaPhPkPwRaTdTeWc; i *in mg.* Be²

⁴ presbiterorum *CaMgPcPfTb; populi Tc

⁵ *in mg.* Ra²

⁶ eum BeCaGcPfTb; eo MgTc

negaverit, tunc ipse⁷ cum septem sociis suis eiusdem ordinis, si valet, a crimine semetipsum⁸ expurget. Diaconus vero si eodem crimine accusatus fuerit semetipsum cum tribus⁹ excuset¹⁰.

ID 6.226] cf C 2 q 5 c 12b, widely var.; X 5.34.2 to scandalum patiat

⁷ tunc ipse *CaMgPFTb; om. Tc

⁸ semetipsum *CaMgPFTb; om. Tc

⁹ testibus *add.* PrTcVm, *om.* *CaMgObOdPFTbVn

¹⁰ excuset BeCeDaLbMgMqPaPfPrTbTeVoVp; *om.* Ca; expurget HaPcPtRaTcTdVnWc

2

Ex concilio Hilerdensi¹, cap. x²

Si quis presbiter a plebe sibi³ commissa mala opinione infamatus fuerit, et episcopus⁴ legitimis testibus approbare non potuerit, suspendatur presbiter usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiat. Digna enim⁵ satisfactio est⁶ si⁷ eis a quibus reus⁸ creditur post rectam⁹ securitatem de imposito crimine innocens esse manifestetur. Quod ita a nobis et a maioribus constitutum esse docetur. Sed sive secundum canones sive ad arbitrium episcopi sibi collegas septem coniungat, et iuret in sacro coram posito evangelio, quod eum sancta Trinitas et Christus Filius Dei qui illum¹⁰ fecit et docuit quod evangelium continet et sancti quatuor evangeliste qui illud scripserunt sic adiuvent quod ille prenominatam actionem ita non perpetrarit¹¹, sicut ei de illo¹² oblatum est, et in hac satisfactione¹³ purgatus, secure deinceps suum exerceat ministerium. Quam¹⁴ satisfactionem nonnulli precedentium patrum sanctum Leonem papam in basilica¹⁵ sancti Petri apostoli coram reverendissimo cesare Carolo ac¹⁶ clero et¹⁷ plebe ita fecisse commemorant, atque ita

¹ Hilerd- *BeCaCeLbOcOd²PkSbTbTcTe; Hilern- GcMgObOdPcPfPwVn

² v Te

³ sibi *CaMgPfTcVn; *om.* PhTb

⁴ episc. *CaMgObOcOdPfpkPwTb; ipse Tc

⁵ autem Be

⁶ sat. est BeGc²PhPrRa²TbVnVo; sat. est fidelium Ca; sat. DaFbGcMgPfsbTe; satisfactione OaRa; est sat. Tc

⁷ ss Ra

⁸ ss Vo, *om.* Te. esse *add.* CaMgSbTcVn, *om.* *BePfTbTeVo

⁹ rectam *BeCePaPfTbTeVo; factam CaGcHaMgSbTcTdVnVp

¹⁰ illum *MgPfTbTe; illud CaGcSbTcVn

¹¹ -rarit *BeCaPfTbTeVo; -raverit Gc²MgSbTcVn

¹² ei de illo MgPfTbTc; eidem illi Ca

¹³ *corr. fr.* -onem Ca

¹⁴ Quam *CaMgTbTc; Qua Pf

¹⁵ id est parva ecclesia (*corr. fr.* parvam ecclesiam) *add. in mg.* Ln²

¹⁶ ac *CaMgPFTb; et Tc

¹⁷ et CaMgPFTb; ac Tc

mox venerandum¹⁸ principem contra eiusdem sancti pape adversarios digne ultionis vindictam exercuisse¹⁹.

ID 6.229] C 2 q 5 c 13 to suum exequatur ministerium only, var.

¹⁸ venerandum *MgPfSbTbTcTeVn; reverendum CaDa

¹⁹ excrevisse Pa

3

¹*Decretum et responsio Leonis pape ad Carolum*²

Omnibus vobis visu aut³ auditu notum esse non dubitamus quod⁴ sepissime, suadente antiquo hoste, sacerdotibus crimina diversa⁵ obiciantur, sed quoniam qualiter ex eis ab⁶ his rationabilis⁷ examinatio et satisfactio fiat, licet tempore bone memorie domini genitoris nostri⁸ Pipini, sive priscis temporibus a sacris patribus et a⁹ reliquis bone devotionis hominibus sepissime ventilatum¹⁰ fuerit, nos¹¹ tamen pleniter et ad liquidum¹² diffinitum reperire minime¹³ quivimus. Nostris quippe temporibus idipsum a sanctis episcopis et¹⁴ reliquis sacerdotibus a ceteris¹⁵ ecclesiastice dignitatis ministris nostris in regnis seu in aliis Deo degentibus¹⁶, nobisque una cum eis agentibus, sepissime propter multas et nimias reclamaciones que¹⁷ ex hoc ad nos¹⁸ ex diversis partibus venerunt ventilatum est, sed qualiter consultu domini et patris nostri Leonis¹⁹ apostolici²⁰ ceterorumque Romane ecclesie episcoporum et reliquorum

¹ Quod Leo papa xii episcopos in sua purgatione habuerit *add. in mg.* CaDaGbLn²

² Decr. et resp. (repositio Mq, -sum Te) Leonis pape ad Carolum

*BeCaDaEaGcLbLdLfLmMqOaPcPfPhPrSbVo; Decr. Caroli imperatoris CbLj; Karolus imperator Pt; Decr. - pape Tb; Decr. - ad Carolum Tc; *om.* MgVn. De eodem *add.* Pa, Decretum Karoli ex responso Leonis pape *add. in mg.* Sb

³ aut *BeCaCbGcLjLmMgPhSbTcTe; et Ld; ac Pf; an Vo; *om.* LfTb

⁴ quod *BeCaCbLdLfLjLmPfSbTbTeVo; quam GcMg(vel quod *ss*)Vn; quoniam Tc

⁵ crim. div. *BeCaCbLdLfLjLmMgPfTcTeVnVo; div. crim Lf; crim. adversa Ph; crim. Tb

⁶ ex eis ab *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; ab eis ex Tc

⁷ -abilis *CaMgPfTbTc; -alis Lf

⁸ gen. nostri CaLdLfLjMgPfTc; nostri gen. PhTb

⁹ a *Ca²CbLdLfLjLmMgPfTb; Ca *erased*; *om.* Tc

¹⁰ sep. vent. *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; vent. sep. PhTb

¹¹ nos *CaMgPfTbTc; non Ld

¹² ad liquidum CaMgPfTbTc; aliquidum Lm

¹³ rep. min *BeCaCbLdLfLjLmMgPfTb; min. rep. Lf; rep. non Tc

¹⁴ a *add.* CaGcLfMgRa, *om.* *BeDbPfTbTcVnVo

¹⁵ a ceteris LmOaPhTb; ac ceteris Be; et ceteris CaLdLfRa; ceteris CbLjMq(*lacuna follows*)PfSbTeVo; ceterisque GcMgPf²Vn; et reliquis Tc

¹⁶ *corr. fr.* gentibus Ld

¹⁷ que *CaPfTbTc; qua Mg

¹⁸ ex hoc ad nos *BeCaCbGcLdLfLjLmMgPfTb; ad nos Lf; ad nos ex hoc Tc

¹⁹ unde *add. and canc.* Ca, papa *add.* Vo (*moved from before Leonis*)

²⁰ -lici *BeGcLfMgOaSb²TbTcVn; -li CaCbDbLdLfLjLmPfSbTe; *om.* Vo

sacerdotum²¹, sive orientalium et Grecorum patriarcharum et multorum sanctorum episcoporum et²² sacerdotum²³, necnon et nostrorum²⁴ episcoporum²⁵ omniumque²⁶ sacerdotum²⁷ ac²⁸ levitarum auctoritate et²⁹ consensu, atque³⁰ reliquorum fidelium et cunctorum³¹ consiliariorum³² nostrorum consultu diffinitum est, vos³³ omnes utriusque ordinis ministros scire volumus.³⁴ Statutum est namque³⁵ ratione et³⁶ necessitate atque³⁷ auctoritate predicta³⁸ consultu omnium, ut quotienscumque cuique sacerdoti³⁹ crimen imponitur, si ipse⁴⁰ accusator talis fuerit ut recipi debeat, quia quales ad accusationem sacerdotum⁴¹ admitti debeant in canonibus pleniter expressum est. Si autem⁴², ut dictum est, ille accusator qui canonice est recipiendus eum cum legitimo virorum numero et bonorum⁴³ testium approbare in conspectu episcoporum poterit, tunc canonice diudicetur⁴⁴, et si culpabilis inventus fuerit, canonice dampnetur⁴⁵. Si vero eum suprascripto⁴⁶ pretextu approbare ipse accusator minime⁴⁷ poterit, et hoc canonice diudicetur.⁴⁸ Ipse vero sacerdos, si⁴⁹ suspiciosus aut⁵⁰

²¹ -otum *CaMgPfTbTc; -otibus Lm

²² omniumque *Vosm.*; et reliquorum sac. - episcoporum et *om.* Sg

²³ sive orientalium et Grecorum – et sacerdotum *om.* Te

²⁴ sanctorum (suorum Lf) episcoporum - nostrorum BeCaEaLdLflLjMgMqOaObPfPrSbTbTcVoWc; *om. Brant; in Vosm.*

²⁵ necnon et (*om.* Oa) nost. episc. *BeCbGcLdLjMgMqOaObOcOdPfPwTbTdTeVoVpWc; necnon et nost. CaDaLlRa; necnon. Lm; *om.* PcPkTcVn; et reliquorum sacerdotum sive – omniumque *om.* Lb; et sacerdotum necnon et ... episcoporum *add. in mg.* Mq, *om.* Vm

²⁶ omnium ceterorumque OaPrVm

²⁷ nec non et nostrorum episcoporum omniumque Romanorum sacerdotum necnon (*om. Vosm.*) *add. Brant, om.* BeCaEaGcLbLdLflLjMgObOeOfPfPrRaSgTbTcTeVnVo

²⁸ ac *BeCaPfTbTcTeVo; et CbGcLjMgVn

²⁹ et *BeCaCbLdLflLjMgPfTb; *om.* Lm; cum Tc

³⁰ atque *BeCaCbLdLjLmMgPfTb; ac Lf; *om.* Tc

³¹ sacerdotum et *add.* Lm, *om.* *CaMgPfTbTc

³² consilianorum Lf

³³ vos CaCbLdLflLjLmMgPfTb; et nos Tc

³⁴ episcoporum et reliquorum sacerdotum – volumus *in cramped script over erasure* Sb

³⁵ est namque *CaCbLdLflLjLmMgPfPh; namque est TbTc

³⁶ ratione et *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; *om.* Tc

³⁷ ss Be

³⁸ auct. pred. *BeCeLjLmPaTb; predicto CaCbHaLdMgMqPfTcTdTeVnVoVp; predicta Gc

³⁹ -oti *BeCaCbLflLjLmMgPfTbVo; sacerdoti ss Gc²; -otum LdTc

⁴⁰ ipse CaCbLdLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁴¹ -otum *CaPfTbTcVn; -otium Mg

⁴² autem *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁴³ et bon. *CaPfTbTcVn; *om.* Mg

⁴⁴ can. diud. *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; diud. can. Tc

⁴⁵ -etur *CaCbLdLflLjLmMgTbTc; -atur Pf

⁴⁶ -scripto *GcMgPfTbTcVo; -dicto BeCaCb

⁴⁷ minime *CaCbLdLflLjLmMgPfTb; non Tc

⁴⁸ et si culpabilis inventus – diudicetur *in mg.* Pr

⁴⁹ sit *add.* CbLj, *om.* *CaMgPfTbTc

⁵⁰ aut *BeLmTb; et CaGcMgPfTcVn; an Vo

incredibilis suo episcopo⁵¹ aut reliquis suis consacerdotibus⁵² sive⁵³ bonis et iustis⁵⁴ de suo populo⁵⁵ vel de sua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut predicta suspicione remaneat⁵⁶, cum tribus aut quinque vel septem⁵⁷ bonis ac vicinis sacerdotibus, exemplo Leonis pape, qui duodecim episcopos in sua purgatione habuit, vel eo amplius si suo episcopo visum fuerit aut necesse propter tumultum populi prospexerit⁵⁸, et cum aliis⁵⁹ bonis et iustis⁶⁰ hominibus se⁶¹ sacramento coram populo super quatuor evangelia dato⁶², purgatum⁶³ ecclesie reddat⁶⁴. Si quis⁶⁵ autem scire⁶⁶ desiderat quales testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, et quid⁶⁷ de⁶⁸ accusatore⁶⁹ faciendum sit, pleniter in canonibus reperiri poterit⁷⁰.

ID 6.419] C 2 q 5 c 19

⁵¹ fuerit *add. and canc.* Ld

⁵² consac- *CaMgPf²TbTc; sac- Lm

⁵³ et *add. ss* Cb²

⁵⁴ de suo episcopo aut reliquis – et iustis *in mg.* Mq²

⁵⁵ suo pop. BeGcMgPfTbTcVo; pop. suo CaLf; episcopo Lm. aut reliquis suis - de suo populo *repeated* Lm

⁵⁶ purgat se *add.* Tb, *om.* *CaCbLdLfLjLmMgPfTc

⁵⁷ septem *CaMgPfTbTc; vi Lf

⁵⁸ prospexerit BeCbDaGcLdLfLjLmMgTbTcVo²; perspexerit Ca; prospexerint Pf; prosexerit Vo

⁵⁹ aliis *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; *om.* Tc

⁶⁰ bon. et (ac Lf) iust. BeCaCbLfLjLmMgPfPhTc; bon. et cum iust. Ld; iust. et bon. Tb

⁶¹ se *CaCbLdLfLjLmMgPfPhTc; *om.* Tb

⁶² dato *BeCaCbLdLjLmMgPfTc; dat Lf; *om.* Tb

⁶³ purgatum *BeTbTcTdVo; purgamento

BdCaCbCeDaFbHaLdLfLjLmMqObPaPcPfpkPwRaSbTeVnVp; pergamento GcMg; purgato PhPrVm

⁶⁴ reddat BeCaDaLdLfMgMqOcOd² Pc²PrRaSbTbTcVmVo; reddet <eum> Fb; *om.*

BdCbCeLjLmObOdPaPcPfpkPwTe; purg... *add.* Pf²

⁶⁵ Si quis *in mg.* Sb

⁶⁶ autem scire *CbGcLjMgPf(*after lacuna*)TcVnVo; autem scire se BeLfLmMqOaRaSb; scire se Ca; autem scire *and erasure* Ld; autem se scire PhTb; autem se Te

⁶⁷ quid *CaMgPfTbTc; quicquid Cb

⁶⁸ de *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

⁶⁹ -atore *BeGcMgPfRaTbVo; -atione CaCbTcVn

⁷⁰ rep. pot. BeCaGcOaPfRaTb; reperiri potest Mg; reperire poterit Tc; repperire potest Vo

4

De purgatione¹ Leonis pape²

Auditum est³, fratres carissimi, et divulgatum est per multa loca, qualiter homines mali adversum me insurrexerunt et debilitare⁴ voluerunt et miserunt super me gravia crimina. Propter quam causam iste clementissimus ac serenissimus

¹ De purg. CaLbMgPaPfTbVnVo; Deprecationes Ph; De purificatione RaDaSbTeVp

² In eodem *add.* Pa; sedis Romane *add.* SbTe

³ est *BeCaOaPfTbTcVnVo; *om.* MgQa

⁴ debellare (?) *add. in mg.* Ra²

dominus⁵ Carolus una cum sacerdotibus et optimatibus suis istam pervenit ad urbem. Quamobrem ego Leo pontifex sancte Romane ecclesie a nemine iudicatus neque coactus sed spontanea mea⁶ voluntate, purifico me in conspectu vestro coram Deo et angelis eius, qui conscientiam meam novit, et beato Petro principe apostolorum in cuius conspectu consistimus, quia istas criminosas et sceleratas res quas illi mihi obiciunt nec perpetravi, nec perpetrare⁷ iussi. Testis mihi est Deus⁸ in cuius iudicium venturi sumus et in cuius conspectu consistimus. Et hoc propter suspensiones malas tollendas mea spontanea voluntate facio, non quasi in canonibus inventum sit aut quasi⁹ ego¹⁰ hanc consuetudinem¹¹ aut decretum in sancta ecclesia successoribus meis nec non et fratribus et coepiscopis nostris imponam, sed ut melius a vobis abscidatis rebelles cogitationes.

ID 5.313] C 2 q 5 18 is remote

⁵ rex *add.* BeMgQaTbVn, *om.* *AaCaGcMqPcPfRaSbTcTeVo

⁶ mea *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁷ -are *CaMgPfTb; -ari Tc²

⁸ mihi est Deus BeCaGcMgTbVn; enim mihi est Deus Oa; est mihi Deus Pf?Tc; mihi Deus est PwVo

⁹ in can. inv. sit aut quasi *MgQaRa²VnVp; *om.*

AaBdBcCaCeDaFbGcLbHaMqOaPaPcPfPhPkPrPwRaSbTbTcTdTeVmVo

¹⁰ *ss* Be

¹¹ *corr. fr.* necessitate Pc

5

¹*Ex registro Gregorii pape ad Iustinum² imperatorem³*

Habet⁴ proprium antiqui⁵ hostis invidia ut quos in pravorum actuum perpetracione⁶ sibi resistentes⁷ decipere non valet, opinionem eorum falsa ad presens⁸ simulando dilaceret. Quoniam igitur quedam contra sacerdotale propositum de Leone fratre et⁹ coepiscopo nostro sinister rumor aspersionem, utrum vera essent districta diutius fecimus¹⁰ inquisitione¹¹ perquiri, et nullam in eo de his¹² que fuerant dicta

¹ Register liber est in quo institutiones suas scribebant apostolici *add.* Tc² mg

² Iustinum AaBdDaEaLbLdOaPc?PfPhQaSb(pc)TdVo; Iustinianum BeCaFbGcLfMgPaPrRaTcVnVp; iustissimum Tb; Iustianum Te

³ ad Iust. imp. *om.* CbLjMq. Stephanus papa V Leoni Teanensi episcopo Lm. De eodem *add.* Pa

⁴ hoc *add.* LgMgQaTc, *om.* BeCaCbFcGcLbLdLfLjLmMqOaPfPkPwRaSbSeTbTeVnVo

⁵ prop. ant. *CaCbLdLfLjLmMgPfPhTc; ant. prop. Tb

⁶ -ione PfSbTcTeVnVo; -ionem BeCaGcMg(vel e ss)PhTb

⁷ -tes *BeCaPfPhTb²TcVnVo; -te (vel s ss) Mg; restentes Tb

⁸ falsa ad pres. *MgPfTbTc; ad pres. falsa Ca

⁹ et *TcVo; nostro et BeCaGcPfsbTbTeVn; *om.* Mg

¹⁰ fec- *CaPfTbTeVn; fac- Mg

¹¹ *corr. fr.* -iones Ld

¹² his *CaMgPfTbTc; iis CbLj

culpam invenimus, sed ne quid¹³ videretur omissum¹⁴ nostro¹⁵ potuisset¹⁶ cordi
dubium remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundantia¹⁷
fecimus¹⁸ sacramenta prebere, quibus prestitis magna sumus exultatione gavisi, quod
huiusmodi innocentia¹⁹ evidenter²⁰ enituit²¹. Pro qua re gloria²² vestra predictum
virum²³ cum omni caritate suscipiat, et reverentiam ei²⁴ qualem sacerdotem decet
exhibeat, nec ulla remaneat²⁵ de his²⁶ que iam sunt purgata²⁷ dubietas. Et ita
suprascripto²⁸ vos episcopo devotissime oportet in²⁹ omnibus adherere, ut congrue
decenterque Deum in eius persona videamini cuius minister est honorare.

ID 5.309] C 2 q 5 c 6

¹³ quid CaCbLdLfljLmMgPfTbTc; quod Pf²

¹⁴ quod *add.* CaCbLd²LfljMgTcTdVnVoVp, *om.* *BeGcLdLmOaPaPfTbTe

¹⁵ nostro *BeCaMg (vel v *ss*)PfTbTcVo; vestro Ld; non Oa

¹⁶ -set CaCbLd²LfljMgPfTcVn; -se BeGcLdLmTb

¹⁷ -andi Cb

¹⁸ ex ab. fec. *CaPfTbTc; fec. ex ab. Mg

¹⁹ eius *add.* *MgVn, *om.* BeCaGcPfTbTcTeVo

²⁰ evidenter *LmMgPfTbTc; *om.* Ca

²¹ enituit CaCbLdLfljLmMgPfPhTc; innotuit Tb

²² re gloria *CaCbLdLfljLmMgTbTc; regula Pf

²³ virum BeCaMgPf²TbTc; verum LmPf

²⁴ ei *MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁵ remaneat AaBeCaCbLdLfljLmPfTbTe; cordibus rem. MgVn; rem. cordibus Tc

²⁶ his *BeCaMgPfTbTc; iis CbLj

²⁷ sunt purg. *CaCbLdLfljLmMgPfPhTc; purg. sunt Tb

²⁸ suprascripto *CaLdLfljMgPfTc; dicto Tb

²⁹ his *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

6

¹*Ex registro*² *ad*³ *Brunechildem*⁴ *reginam Francorum*⁵

Menam⁶ vero reverendissimum fratrem coepiscopum nostrum⁷ postquam⁸ ea
que de eo dicta fuerunt⁹ requirentes in nullo invenimus esse culpabilem, qui insuper¹⁰

¹ Quod presbiter postquam se purgaverit non debet ulterius quasi reus affligi *add. in mg* CaDaLn², De eodem *add.* Pa

² registro BeDbLdLmMhMkMqTbTe; registro Gregorii pape (*om.* MjTc)

CaEgGcLfMgMjOd²PrRaTcVnWc; registro eiusdem CbLj; regis Oa; eodem Pf; reg³ Gr. Sb²; eodem reg. Vo

³ ad *CaCbLdLfljMfMgMjTbTc; et Pf

⁴ Brunechildem *BeGcLdLfljLmMgSbTbTeVnVo; Bruchenildem CaCb; Burnechidem Db; Prunehildam LbMq; Brunnihildem Mj; Brunchildem Oa; Brunegidem Pc; Burnechildem Pf; Brinegildem Tc

⁵ reg. Franc. *BeCaCbEgGcLbLdLfljLmMgMhMkPtSbTbTc; reg. Te; *whole insc. added* Od²; *om.* Pf

⁶ Menam CaDaHaLfmMhMjMkOdPhPwQeRa²TeVnVoVp; Menan

BdBeCbEgGcLbLdLjMgMq²OcPcPfPrSbTcVmWc; Penam CePaPkPt; Nenam Lg; Zenam LmOa;

Nenan Mq; Senam Ra; Mennam *Tb; []jenan Wd

ad sacratissimum¹¹ corpus beati Petri apostoli¹² sub iureiurando satisfaciens¹³ se monstravit alienum¹⁴, reverti illum¹⁵ purgatum absolutumque¹⁶ permisimus. Quia sicut dignum erat ut si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonice puniremus, ita dignum¹⁷ non¹⁸ fuit, ut eum adiuvante innocentia diutius retinere vel affligere in aliquo deberemus¹⁹.

ID 5.311] C 2 q 5 c 7a

⁷ coep. nost. BeCbGcLdLjLmMhMjMqPfPrSbTbTeVo; nost. et coepiscopum CaDaHaLbMkPtTcTdVp; coep. nost. et Cb; et coep. nost. EgMfMgVn; nost. et coepiscoporum Lf; nost. coep. Oa

⁸ *corr. fr.* postea Gc; -qua Ld

⁹ dicta fuerunt BeLdLjMfMhMjMkOaPfTbTeVo²; dicta fuerint CaGcLfMgVn; dicta fuerant Pt; fuerant dicta Tc; dicta sunt Vo

¹⁰ qui insuper *om.* Mf

¹¹ *corr. fr.* sact- Ld

¹² Petri ap. *CaLdLjLjTbTcVo; ap. Petri BePf; Petri LgMgVn

¹³ faciens Ph. ab his que ei obiecta fuerant *add.* EgTc, ab eis qui opinioni obiecta fuerant *add. ss* Fb²; ab his qui opinioni eius obiecta fuerant *add.* Ra²mg, ab his que obiecta ei opinione fuerant *add.* Vn, ab his que obiecta fuerant eius opinioni de *add.* Brant, *om.*

BdBcCaCeCbDaDbFbGcLbLdLflLgLjLmMfMhMjMkMmMoMqOaObOcOdOeOfPaPcPfPhPkPqPtPwQaRaSbSgSeTbTcTeVmVoWc [ab his que obiecta eius opinioni fuerant *add.* ID]; *for* Mg *see below*

¹⁴ ab his que obiecta eius opinioni fuerunt *add.* Mg

¹⁵ illum *CaCbLdLjLjLmMfMgMhMjMkPfTb; illuc Tc

¹⁶ -tumque *BeCaGcLdLjLmMfMgMjTbTcVo; -tum MhMkPf

¹⁷ erat *add. and canc.* Lm

¹⁸ non *CaMfMgMhMjMkOaPfTbTc; *om.* CbLj

¹⁹ affl. (iam *add.* Mk) in aliquo (non *add.* CbLj) deb. *BeCaLflLjLmMfMhMjMkOaPfTbTeVn; aufugere in aliquo deb. Gc; <in> aliquo affl. deb. Ld; affl. deb. in aliquo MgTc

7

¹Alexander II Rainaldo² Cumano³ episcopo⁴

Super causas⁵ Gillandi presbiteri tui⁶ de morte episcopi sui⁷ predecessoris tui infamati⁸ in medium consulimus. Itaque circum⁹ omnium astantium fratrum unanimi assensu tue dilectioni rescribimus, prefatum Gillandum presbiterum¹⁰ ante te presentandum. Ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante iustitia sine omni

¹ Quod presbiter solo iuramento non vulgari lege de obiectis se purgare debeat *add. in mg.* CaCeLn², De eodem *add.* Pa

² -aldo *BeCaGcOaPfTbTeVo; -allo Ea; Reinaldo MgVn; Rumaldo Mq; -oldo Tc

³ *corr. fr.* Cumaldo Ra

⁴ Al. – episcopo] Ermanno episcopo Alexand² II Barnaldo Lb

⁵ causas *CaGcMgPfTb; causa Pt; *om.* Tc

⁶ Gill. pres. tui CaMgPfTb; Gillaldo (*corr. fr.* -aldi) presbitero tuo Tc

⁷ sui *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ infamati *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁹ circum *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ Gill. pres. *BeCaGcMgPfPhTeVo; presb. Gillandum (-aldum Tc) TbTc

controversia presbiter quecumque ob hoc iniuste amisit ac¹¹ sacerdotium accipiat, et integra beneficia. [8] Purgationem tamen antea¹² duobus sibi sacerdotibus¹³ iunctis ubi accusator cessaverit eundem ex¹⁴ se prebere tuo committimus¹⁵ arbitrio. Vulgarem denique¹⁶ ac¹⁷ nulla canonica sanctione fultam¹⁸ legem ferventis scilicet sive frigide aque ignitique ferri contactum¹⁹, aut cuiuslibet popularis inventionis, quia fabricante hec sunt omnino ficta²⁰ invidia, nec ipsum exhibere nec aliquo modo te volumus postulare, immo apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

ID 10.15] C 2 q 5 c 11 to integra beneficia, C 2 q 5 c 7b from Purgationem (cf c 6)

¹¹ ac *BeCaGcMgPfVo; ad PhTb; et Tc

¹² corr fr. anna in mg. Ra

¹³ sibi sac. *CaMgPfTb; sac. sibi Tc

¹⁴ ex *CaMgPfTb; se Tc

¹⁵ -imus CaMgPfTc; -amus Tc

¹⁶ denique *CaMgPfTb; namque Tc

¹⁷ ac *Tc; a BeCaMgPfTbVo

¹⁸ -tam *CaMgPfTcTe; furtam Ph; fulgatam Ra (*with obsc. corr. in mg.*); -tum Tb

¹⁹ Lex ignis et aque frigide vel calide popularis est, non canonica, et eius prohibetur examinatio *add. in mg.* Tc²

²⁰ ficta *BeCaCeDaHaMq²PaPfPrTcTdVo; facta GcLbMg(vel fic ss)MqPhTbTeVnVp

9

Ex¹ epistola Gregorii²

De presbitero vel quolibet sacerdote a populo accusato, si certi non fuerint testes³ qui crimini illato veritatem dicant, iusiurandum erit in medio et illum testem proferat de innocentie sue puritate cui nuda et aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio⁴ gradu.

ID 6.231] C 2 q 5 c 5 var. to sunt omnia

¹ om. Ld

² II *add.* Tc, papa *add.* EaTe, ad Bonifacium episcopum *add.* DaSb² (*cf Arsenal 713 fo. 151r*), om.

*BeCaLcLdMgOaPcPfTbVo; *no insc.* Ln. Quod presbiter sola manu se purgare possit si certi accusatores defuerint *add. in mg.* CaCeDaLn

³ non fuer. testes *CaMgPfTc; testes non fuer. Tb

⁴ proprio *CaMgPfSbTb; primo Pc; pristino Tc; priori Te

10

¹Ex concilio Triburiensi, cap. xxi²

¹ Qualiter finienda sit (sit fin. Da) controversia inter presbiterum et laicum *add. in mg.* CaCeDaLn², De eodem aliter *add.* Pa, Hic agatur de negotiis clericorum ac laicorum *add in mg.* Tc²; De causis et negociis laycorum *in mg.* Vn³

² xxi *BeDaGcMgOaPfSbTbTcVnVo; xxii Ca; xxxi LbPc; xxx Lm; xxv Te

Si quis presbiter contra laicum vel laicus contra presbiterum aliquam habet querimonie controversiam³, episcopo precipiente sine personarum acceptione finiatur. Laicus per iuramentum si necesse sit se expurget, presbiter vero vice iuramenti⁴ per sanctam⁵ consecrationem interrogetur, quia sacerdotes ex levi causa iurare non debent.⁶ Manus per quam corpus et sanguis Christi conficitur⁷ iuramento⁸ polluatur⁹? Absit, cum Dominus¹⁰ in evangelio discipulis suis quorum vicem nos¹¹ indigni in sancta gerimus ecclesia¹² dicat, Nolite omnino iurare¹³. Sit autem sermo vester, est, est, non, non. Quod autem his abundantius est, ex¹⁴ malo est¹⁵.

ID 6.227] C 2 q 5 c 4

³ hab. (habeat Ld) quer. cont. *CaCbLdLfljLmPffPhTc; quer. cont. hab. Tb

⁴ iuramenti *DaMgPffTbTc; sacramenti Ca

⁵ sanctam *BeCaGcLd²LfLmMgPffTbVnVo; sacram CbLjTc

⁶ presbiter vero vice – debent *in mg.* Pc

⁷ et sang. Chr. conf. *CaCbGcLdLfljLmMgPffPhVo; Chr. et sang. conf. BeTb; et sang. conf. Chr. Tc ; Christi conf. et sanguis Vn

⁸ ut *add.* Pf, *om.* *CaCbLdLfljLmMgTbTc

⁹ -atur CaGcLmLdLflMgPffTb; -etur CbLjTc

¹⁰ dicat *add.* Tc, *om.* *CaCbLdLfljLmMgPcPffTb

¹¹ vicem nos *CaMgPffTbTc; nos vicem Lm

¹² ger. eccl. *CaCbLdLfljLmMgPffTb; eccl. ger. Tc

¹³ omn. iur. *CaMgPffTbTc; iur. omn. CbLj

¹⁴ est ex CaCbCeLjLmMgPaPffTd; est a BeLdLflMqPtTcVoVp; ex PhTb

¹⁵ Cavendum est sacramentum fidelibus *add. in text* Tc, *om.*

*BeCaCbCeDaGcLbLdLfljLmMgMqObOcOdPaPffPkPffPwQaRaSbTbTeVnVoWc

11

Ex concilio Remensi, cap. v¹

Ut nullus ex ecclesiastico ordine cuiquam laico quicquam supra sacra vel super sancta² evangelia iuret, sed simpliciter cum puritate et veritate dicat, Est, est, non, non. Sed si est aliquid quod eis³ a laicis obiciatur, ad episcopum in cuius territorio est deferatur, et iuxta id⁴ quod illi qui eiusdem sunt ordinis diudicaverint aut corrigatur aut expurgetur.

ID 6.233] +C 22 q 5 c 22

¹ v *BeLbMgPffSbTbTcTeVnVo; i Ca; xxi FbVp. Quod nullus clericus iurare debeat *add.* Pa

² vel super sancta CbEaLcMqOaObPkPffPwTbTcVn; vel supra sancta AaBeCaFbGcMgQaRaVo; *om.* Pf

³ eis *CaMgTbTc; his Pf

⁴ id *CaMgPffTb; hoc Tc

12

¹*Nicholaus ad consulta Bulgarorum*², *cap. lxx*³

Consulendum⁴ decernitis utrum presbiterum habentem uxorem debeatis sustentare et honorare an a vobis proicere. In quo respondemus, quoniam licet ipsi⁵ valde sint reprehensibiles vos tamen Deum⁶ convenit imitari, qui solem suum oriri facit, ut evangelium testatur⁷, super bonos et malos⁸, et pluit super iustos et iniustos⁹. Deicere enim a vobis¹⁰ ideo non debetis, quoniam¹¹ nec¹² Iudam Dominus cum esset mendax discipulus¹³ de numero apostolorum deiecit¹⁴. Verum de presbiteris vobis qui laici estis¹⁵ nec iudicandum est nec de vita eorum quicquam investigandum¹⁶, sed episcoporum iudicio quicquid illud est, reservandum.

ID 2.82] D 28 c 17

¹ Quod presbiteri uxorati aut prave conversationis donec episcoporum suorum reprobentur iudicio, non sunt a plebe reprobandi *add. in mg.* CaCeDaLn², Quod laici de vita sacerdotum iudicare non debent *add. Pa.* Quod a populo missa sacerdotum uxorum debeat patienter audiri *add. in mg.* Tc²

² Bulg- *BeDaGcLbMgMqPfPhSbTcTeVnVo; Burg- CaTb; Burgalorum Oa

³ lxxi Lb. cap. lxx *om.* Be

⁴ esse *add.* CaMgRaSb²TcVn, *om.* *BeGcPfSbTbTeVo

⁵ lic. ipsi *CaMgPfTb; ipsi lic. Tc

⁶ Deum *BeCaGcMgTcVnVo; Dominum PfTb

⁷ ut ev. test. *CaMgPfTb; sicut test. ev. Tc

⁸ bon. et mal. *BeCaCeDaFbOaPaPcPfSbTbTcTdTeVo; iustos et iniustos GeMgPrQaVn

⁹ iust. et iniust. *BeCaCeDaFbOaPaPcPfSbTbTcTdTeVo; bonos et malos GeMgPrQaVn

¹⁰ vobis *MgPfTbTc; nobis Ca

¹¹ quoniam *CaMgPfTb; quia Tc

¹² nec *Be²GcMgTbTcVnVo; *om.* BeCaPf

¹³ discipulus *BeGcMgOaTbTcVo; a discipulis nec Ca; discipulus nec Pf

¹⁴ deiecit *CaPfTbTcTe; eiecit Mg; non deiecit Vn

¹⁵ *corr. fr.* istis Mg?

¹⁶ est *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

13

*Item cap. lxx*¹

Sciscitantibus vobis si a sacerdote qui sive comprehensus² in adulterio sive de hac³ sola fama respersus est⁴, debeatis communionem suscipere⁵ necne, respondemus. Non potest⁶ aliquis quantumcumque pollutus sit⁷, sacramenta divina polluere que

¹ It. cap. lxx *BeCaCbEaGcLbLcLdLjLmOaPaTbTcTeVo; Idem cap. lxx Lj; Item idem cap. lxx MgVn; Idem in eodem Pf. Quod communio recipienda sit a sacerdote licet criminoso donec episcoporum iudicio reprobetur *add. Pa*

² comp. BeCaCbGcLjLmMgPfTb; comp. est Ld; comp. sit Lf; dep- TcVo

³ de hac *CbLjMqPfTcTeVo; de hoc BeCaGcLdLmMgTb; clericis Lf

⁴ resp. est *BeGcMgPfRa²TbTcTeVnVo; reprehensus CaDaLf; comprehensus est Ra

⁵ susc- *BeCaCbLdLjLmMgPfTbVo; rec- Lf; acc- Tc

⁶ *corr. to* potat Ld

⁷ poll. sit BeGcLdLjLmMgPfTbVo; sit poll. CaLfTc; pollutum sit Vo²

purgatoria cunctarum contagionum⁸ existunt⁹. Nec potest solis radius¹⁰ per cloacas et latrinas transiens aliquid exinde contaminationis attrahere¹¹. Proinde qualiscumque sit sacerdos que¹² sancta sunt¹³ coinquinari non possunt. Idcirco ab eo usquequo¹⁴ episcoporum iudicio reprobetur communio percipienda est, quoniam mali bona¹⁵ ministrando se tantummodo ledunt. Et cerea fax¹⁶ accensa sibi quidem detrimentum prestat, aliis vero lumen in tenebris administrat, et unde¹⁷ aliis commodum exhibet inde¹⁸ sibi dispendium¹⁹ prebet²⁰. Sumite igitur²¹ ab omni sacerdote intrepide Christi misteria, quoniam omnia in fide purgantur. Fides est enim²² que vincit hunc²³ mundum²⁴.

ID 2.83] C 15 q 8 c 5a

⁸ cunctarum contagionum BeCbGcLdLjLmMgSbPfTbVn; contagionum cunctarum CaDa; cunctarum cogitationum OaTeVo; cunctorum contagiorum Tc

⁹ existunt Lf

¹⁰ sol. rad. *CaCbLdLfljLmMgPfTb; aliquis sol. rad. Lm; rad. sol. Tc

¹¹ attr- *CaPfTbTc; abstr- Mg

¹² que *CaCbLdLfljLmMgPfTc; quia PhTb

¹³ sunt *CaCbLdLfljLmMgPfTc; om. PhTb

¹⁴ usquequo *BeCbGcLdLjLmMgOaPfTbVn; usquoque CaLfTc

¹⁵ in *add. and canc.* Ld

¹⁶ igne *add.* Tc, *om.* *CaCbLdLflmLjMgPfTb

¹⁷ unde *CaCbLdLfljLmMgPfTb; tamen Tc

¹⁸ inde *CaCbLdLfljLmMgPfTb; unde Tc

¹⁹ dispendium *CaMgPfTbTc; disponendum Lf

²⁰ prebet CaMgPfTbTc; probat Lm

²¹ igitur BeCaGcMgMqPfTbTcVo; ergo *LdLj

²² est enim *BeCbGcLdLjMgMqPfTbVo; enim est CaLfLmPkTc

²³ vinc. hunc *GcMgMqPfTbTc; hunc vincit CaRa; vincit Lb

²⁴ quia non dantis meritum sed accipientis fit *add Brant with ID (cf Gratian), om.*

BeCaCbDaDbGcLbLcLdLfljLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPhPkPtPwQaRaSgTbTcTeVmVnVoWc

14

In¹ libro VIII²

Quicumque alium de homicidii crimine periculosa vel capitali³ obiectione pulsaverit non prius a iudicibus audiatur quam se similem penam quam reo intendit conscripserit⁴ subiturum.[15] Et si servos alienos accusandos esse crediderit, se simili

¹ In BeCaCeLbMgOaTcTeVo; Hec deflorata sunt a Romanis legibus in Qe(mg.)Tb; *om.* Pf

² VIII AaBeCaFbGcLbLdLnMqOaPhPrSbTeVo; IX Thodosiane legis Da; *om.* Ea; IX idem MgVn; In novo libro Pc; VIII PfTbTc; IX ... Qa; *no insc.* PaPk. (ii. *add.* Bd)

De causis et negotiis laicorum. *in mg* BdLj, *in text* EaPh. ii *add.* *in mg.* Be². CePk have a large initial here, and space for an extended rubric; *in mg.* Ce has De conscriptione accusatoris quam facere debet antequam accuset

³ crimine *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁴ sive dicto vel scripto *add.* Mg ss

inscriptione constringat futurum ut supplicia innocentum⁵ servorum aut pena capitis sui aut facultatum amissione⁶ compenset.

ID 16.247]

⁷Quicumque inscriptione premissa cuiuscumque criminis reum accusare voluerit, ab eo die quo inscripsit intra annum peragat propositas actiones. Qui⁸ si distulerit infamis effectus bonorum suorum quarta parte multabitur.

ID 16.249]

⁵ -tum *BePhTbTc; -tium CaGcMgPftTeVnVo

⁶ constringat – amissione *in mg.* Pt

⁷ Item *add.* RaTb, *om.* *BeCaLbMqPaPcPftPhTcTeVn; Ex eadem lib' viiii *add. in mg.* Bd²

⁸ Qui *AaBeCaLbPc²PftPkTbTeVo; Quod GcMgMqPrTc

16

Cap. cciiii¹

Convincti² nemo potest in iudicio sine testibus aut scriptura³. Sententia absente parte alia a iudice data nullam obtinet firmitatem. Causa inter presentes iudicata post decennium revolvi non potest, nec inter absentes post vigennium. In causa capitali nemo absens dampnetur⁴. Neque absens per alium⁵ accusatorem accusari potest.

ID 16.316]

¹ cap. cciiii *in mg.* Mg; iiiii Pt; *no insc.* Fb

² Non vinci CeHa

³ vel privilegio *ss* Mg

⁴ *corr. fr.* –nabitur Pk

⁵ alium *CeOaPaPhPkTb; aliquem BdBcCaDaEaFbGcLbMgMq²PcPftPrPwRaSbTcTdTeVmVnVoVp; aliquam Mq?

17

Qui debeant iurare¹

Lex precipit ut probatio non a possessore² sed a petitoris partibus requiratur³, quia omnem probationem ab eo queri debere dicit qui petitam rem desiderat obtinere⁴, non ab illo⁵ qui se iuste tenere contendit⁶, preter illum tantum casum⁷ ubi⁸ interrogare necesse est possidentem utrum ex sua persona aut ex successione⁹ ceperit¹⁰ possidere.

¹ deb. iur. *BeCaEaGcMgMqOaPhPkQaRa²TbTcTd²; deb. probare Pf; bene deb. iur. CbDaSbTe; benedicant iur. BdPaOcPw; bene dicantur iurare LbPcVo; bene debeant Ra. Item *add.* Bd². Qui - iur. *in mg.* CeGc, *om.* FbPtSeVnWc (SeWc *with no break*)

² -ore *MgPftTbTc; -oris Ca

³ req- *CaMgPftTb; inq- Tc

⁴ des. obt. *CaMgPftPhTc; obt. des. Tb

⁵ illo *MgPftTbTc; alio Ca

ID 16.203]

⁶ cont- *BeMgTbTc; int- CaPfRa; vel con- ss Ra²

⁷ illum tant. casum *BeOaPhTb; illam tant. causam CaGcPfRaTc; illam tamen causam MgVnVo

⁸ ubi *MgPfTbTc; de qua Ca

⁹ -ione *Be²GcMgPfTb; -ore BeCaTc

¹⁰ -erit *CaMgPfTb; -it Tc

18

Libro XXII, titulo ii¹

Ei² incumbit³ probatio⁴ qui dicit non qui negat.⁵

ID 16.179]

¹ Lib. XXII tit. ii (v Da, i Vo) BeCbCeMgOcPaPcPfPkPtSeTeVnVo; Lib. XXIV const. lxiiii cap. i Gc (cf c 19); Lib. XXVII CaFbOd²; Lib. XXVII tit. ii Ob; om. OdPwTb; Lib. XII tit. ii Pa; Lib. XXII const. lxiiii cp. i Pq; cap. iiii Qa; Lib. XXII tr? v const. ix.iiii.i Ra; Libro XXII Pr(*reversing insc. of cc 18-9 before corr.*)Sb; Item Tc; om. with no break MqPhTd

² Ei BeCaCe²DaDb²GcMgMj²MqPfPtRaSbTbTcTeVoWc; Si AaCeDbMoPaPcPdPk; Et LfPhPtVn

³ inscripsit Te

⁴ testibus add. ss Mg

⁵ Pa here adds testimonia autem sic – dicant testes from c 19

19

Constitutionum LXIII¹, cap. i²

Testimonia autem sic exhiberi oportet ut dicant testes quod sub presentia sua vel susceptum est depositum vel quod depositarius suscepisse conscripsit³.

ID 16.136b] C 3 q 9 c 15 is quite distinct

¹ Const. LXIII *CaCbEaFcMgOaPaPcPfPtSbTbTeVnWc; Const. XLIII Be; Const. L Lb;

Constantinopol' LXIII Mq; Lib. XXVII tit. ii Pw (cf c 18); Ex lib. XXII Constitutionum Tc

² cap. om. Da, cap. i om. CaFbSb, Const. - i om. AaGcPaQaRaTdVo. Const. – i] Libr. XXII tit. ii. const. lxiiii Ph

³ conscripserit Lb; conscribit WcWd

20

¹Cap. vii²

Testium productio non aliter habeatur nisi presente quoque adversaria parte vel contumaciter non veniente, scilicet ut salva eius prescriptio ei competat quam

¹ Const. LXIII add. DaSb²; Item add. PfTc, Item II add. GcMgVn, om. *BeCaOaTb

² viiii Lb

opponendam³ existimaverit. Contumaciter autem non videtur⁴ abesse qui ex necessitate abfuit, forte enim intra loca sanctorum fugerat⁵.

ID 16.156]

³ -dam BeCaMgTc; -dum GcPfTbTeVnVo

⁴ -etur *CaGcMgTbTc; -erunt Pf

⁵ fug- *AaBeDa²GcLbMqOaPfTbTeVoWd; confug- CaDaMgRaTc; fugaverat Vn

21

De lege Theodosiana

Testes priusquam de causa interrogentur sacramento debent constringi ut¹ iurent se nichil falsi² esse dicturos³. Honestioribus autem magis quam vilioribus fides adhibeatur. Unius autem testimonium quamlibet splendida et idonea videatur esse persona, nullatenus audiendum⁴.

ID 16.204a]

¹ deb. const. ut CaMgPfTb; const. deb. ne Tc

² se nich. fal. *CaMgPfTb; nich. fal. se Tc

³ esse dict. *BeMgPfTb; dict. esse CaTc

⁴ aud. *BeCaDaGcMgOaPfTbTeVo; audiatur AaCbLb; aud. est Tc

22

cccxiii¹

Ut² testimonium unius³ hominis non accipiatur. Nam si ex utraque parte plures sint, veraciores atque religiosiores⁴ et honestiores eligantur qui sacramento suum confirmant testimonium, nihilque se falsi⁵ esse dicturos.

ID 16.210]

¹ cccxiii *BeDaEaGcMgMqPa²PfPrRaVn; cccclxxxii (?) Aa; *after* accipiatur *below* CaSl; Cap.

cccclxiii LbPcTc; cccxxiii Oa; cccxxiii Tb; cccclvi. xiiii Vo; *om.* Lc

² Et Ce

³ *om.* Vo

⁴ *corr. fr.* -sores Ca

⁵ se fal. *BeCaPfPhRaTcVo; fal. se GcMgTbVm²Vn; falsi Vm

23

¹ccclxvi²

Omnes³ itaque⁴ cause que⁵ vel⁶ pretorio iure vel civili tractantur⁷ episcoporum sententiis terminate perpetuo stabilitatis iure⁸ firmentur. Nec liceat ulterius retractari

¹ Cap. *add.* Tc, *om.* *CaCbMgPfTbVo

² cccclvi Be; cccclxvii Sb; ccclx vel vi Te

³ *corr. fr.* Dominus Ce

negotium quod episcoporum sententiis⁹ deciderit. Testimonium etiam¹⁰ ab uno¹¹ licet¹² episcopo perhibitum omnes iudices indubitanter accipiant, nec alius audiatur cum testimonium episcopi a qualibet¹³ parte fuerit repromissum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibate protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus¹⁴, hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina¹⁵ comprimentes.

ID 16.312b] C 11 q 1 c 36, last sentence var. but much here part of later addn

⁴ itaque *CaMgPftb; igitur Tc

⁵ que *BeDaLbMgPc²Pf²TbTcTdTeVnVoVp; om. CaPcPf

⁶ vel *Be²CaMgTbTcTe; om. BePf

⁷ vel civ. tr. *CaPftbTc; tr. vel civ. Mg

⁸ stab. iure *CaMgPftbTc; iure stab. Tb

⁹ sententiis *CaMgPftbTc; iudiciis Tb

¹⁰ etiam *CaMgPftb; enim Tc

¹¹ deciderit. Test. etiam ab uno *in mg.* Pc

¹² licet *BeMgPcPftb; fidelis Ca; videlicet Da; om. Tc

¹³ a qual. *CaMgPftb; ab aliqua Tc

¹⁴ censuimus *MgPftbTc; censum Ca

¹⁵ lit. sem. *BeMgOaPftb; sem. lit. CaGcLbPcPftc

24

[Item]¹

Summopere² admonendi sunt comites et iudices ne viles et indignas personas coram se permittant ad testimonium accedere, quoniam multi sunt qui periurare pro nihilo ducunt, in tantum ut pro unius diei satietate aut pro quolibet parvo pretio ad iuramentum conduci possunt et³ animas suas perdere minime⁴ formidant. Quamobrem tales⁵ nequaquam ad quodlibet testimonium admittendi sunt. Et hoc notandum quod⁶ non solum illi⁷ qui periurant sed etiam illi qui periuris consentiunt simili plectendi sunt dampnatione.

ID 16.337]

¹ Item FbTbTcWc; cccclxxviii LdMgVn; cccclxvi Lb; cccclxvi Ln; ex canone Turonensi cap. xxxiiii Sb, *cf* XP 6.5.1 (11); om. AaBeCaCeDaEaGcMqOaPaPfPrPtQaRaTeVmVo

² Cum opere Ce(*a.c.*)Lb

³ possunt et BeCaGcMgPftbVo; possint PhTb; possint et RaTcVo²

⁴ minime *CaMgPftb; non Tc

⁵ tales *CaMgPftb; talem Tc

⁶ ad quodl. - not. quod *BeOaPhTb; admittimus quia

AaCaCbDaDbFbGcLbLgMgMqObOcOdOeOfPcPfPtQaRaSbTcTdTeVmVnVoVp; audiantur ad quod CePa; permittimus quia Pw; ad quodl. test. admittimus quia PrVm

⁷ illi *CaMgPftb; om. Tc

25

Constitutionum¹ LXXX², cap. i³

Nullius recipiatur testimonium nisi eius⁴ qui sit bona opinione⁵ vel quem dignitas commendat vel militia vel vite honestas⁶ vel artis titulus laudabilis vel etiam aliorum testium vox de bona vita eius⁷ consentiens. Alius autem testis vilissimus si productus in iudicio⁸ fuerit liceat iudici, si hoc existimaverit, tormentis eum subigere. Item⁹. Non admittimus autem testimonia eorum qui dicere solent transeuntes se audisse aliquem dicentem¹⁰ pecuniam sibi solutam¹¹ esse. Sed nec tabulariorum sola presentia sufficit nisi testes quoque¹² rogati subscripserint.¹³

ID 16.152a and section in med.]

¹ Constantinus Mq

² LXXXIV Da

³ cap. i *BeLbMgOaPfPhTcTeVnVo; om. Ca; ? Tb

⁴ eius *CaMgPfTb; illius Tc

⁵ bona opinione *BeCaDbMg(vel bone opinionis ss)OaPfPhRaTbVnVo; bone opinionis Tc; bona opinione habitus *Brant*

⁶ vite honestas CaMgPfTb; vita honesta Tc

⁷ vita eius *CaPfTbTc; eius vita Mg

⁸ iudicio *BeCeMqOaPaPfPrSbTbTeVo; medio AaCaDaGcMgRaTdVnVp; vel iudicio *add.* Ca²Td ss; medium Tc

⁹ *as rubr. to new cap.* BePrVo

¹⁰ se aud. al. dic. *AaBeCaGcPfRaVo; se al. aud. dic. Mg; se aud. al. Oa; se al. dic. aud. PhTb; aud. se al. dic. Tc

¹¹ solutam *AaBeCeLbMqOaPaPfPrSbTbTdTeVnVo; sublatam CaDaMgRaTc; vel solutam *add.* Ca²Da²?; vel solv ss Mg; vel solutam esse *add. in mg.* Ra; vel sublatam *add.* Td²

¹² test. qu. *CaPfTbTc; qu. test. Mg

¹³ Item. Non admittimus – subscripserunt *om.* Fb

26¹²*Cap. iii*

Si testis productus servus esse³ dicatur, ille autem dicat se liberum esse, siquidem⁴ ingenuum scribatur testimonium⁵ eius⁶. Postea autem si⁷ probatus fuerit servus⁸, nullius momenti sit. Sin⁹ autem libertinum¹⁰ se esse dixerit¹¹, siquidem¹²

¹ *repeated* Oa

² Ex eisdem *add.* Pf

³ servus esse *BeCaOaPfTbTcVo; esse servus GcMgWd; servus Lf

⁴ siquidem *BeCaGcMgPfTbTc; si quod DbLmVo; quidem Vm

⁵ *repeated and cancelled* Oe

⁶ ing. (ingenium Mq, Ra *before corr.*, Vo) scrib. (quidem *add.* Be) test. eius BeCaCbDbGcLdLfLjLmMqOaObOcOdOeOfPkPwRaSgTbTeVo*Brant*; ing. scrib. eius test. LgMgPfVn; scrib. ing. test. eius Tc; ex nativitate impleatur testimonium eius *Vosm.*

⁷ autem si *BeGcMgTbVnVo; si AaCaCbLdLfLjMqPfRaTcTe; aversi Lm

⁸ fu. serv. *CaMgPfTbTc; servus fu. Lm

⁹ Sin *BeCbGcMgTb; Si PfTc

¹⁰ -inum *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -um Tc

¹¹ esse dix. *CaCbLdLfLjLmPfTc; esse dixit Be; dix. esse MgPhTb

strumentum¹³ manumissionis sue ostenderit, dicat testimonium. Sin¹⁴ autem in alio loco dicat¹⁵ strumenta¹⁶ sui status¹⁷ habere, scribatur quidem¹⁸ testimonium¹⁹ eius. Postea autem²⁰ si non produxerit²¹ strumenta²² nullius momenti sit.

ID 16.153]

¹² siquidem *BeCaGcMgPftbTc; si quis Aa; si quod Lm; si quod Vo

¹³ strum- AaCbGcLd²LjLmMg(vel instr ss)MqPftbVo; instrum- BeCaLfrRaTcVn

¹⁴ Sin *BeCaCbGcLdLjLmMgOaTbVo; Si LfPftc

¹⁵ ss Vo. se add. Pf, om. CaCbLdLjLmMgTbTc

¹⁶ strum- GcMgMqPftbTeVo; instrum- BeCbPcRaTcVn

¹⁷ sui status *BeCaCbLdLjLmMgPftbTcVo; sui status sui Lj; sui stratus Pc; sua status Pf

¹⁸ quidem *CaMgPftbTc; quod Lm

¹⁹ Sin autem in – test. in mg. Pc

²⁰ autem CaCb²PftbTc; om. MgVn

²¹ non produxerit *CaCbLdLjLmMgPcPftbTe; non probaverit Tc; comprobaverit Wc

²² strum- GcLdLjMgMqPftbTeVnVoWc; instrum- BeCaLfrRaTc

27

De lege Theodosiana¹, cccxliiii²

Servo³ penitus⁴ non credatur si super aliquem crimen obiecerit aut si etiam dominum suum⁵ crimine impetierit⁶. Nam si in tormentis positus exponat quod obicit⁷, credi tamen⁸ illi nullomodo oportebit⁹.

ID 16.224, cf 16.57]

¹ -osiana BeCaEaGcLbMgMqOaTb; -osii PfVo; -osiani cap. Tc

² cccxliiii *CaLbMqOaPftbTeVo; ccclxliii Be; ccclxliiii GcMgTcVn; ccclliiii Lc; cccxliiii Pa²; om. Ea

³ autem add. Py

⁴ paratus Pk

⁵ in add. BeGcCaMqTb, om. MgPf

⁶ aut si - impet. (non petierit Mq) *CaMgMqPftb; om. Tc

⁷ obicit CaMgPftb; obiecit Tc

⁸ credi tamen *CaDa(after corr.)MgRaSbTcTdVoVp; creditum AaCeGcLbLcMqOaPaPfPhPrTbTeVn; credi tum Be; credi tunc Pc

⁹ -ebit CaMgPftb; -et Tc

28

Constitutionum¹ XLII, cap. ii²

Si hereticus contra hereticum litiget liceat³ cuivis eorum⁴ hereticum⁵ testem adducere⁶. Sin⁷ autem orthodoxus⁸ contra hereticum litiget⁹ pro¹⁰ orthodoxo quidem¹¹

¹ Constantinopo Mq

² Const. - ii om. Ld

³ -eat *BeCaCbLdLjLmMgPkPwTbVnVo; -et Pftc

⁴ obsc. corr. Ld

⁵ -icum *CaMgPftbTc; -icorum Lf

⁶ add- *BeCaCbLjLmMgPkPwTbTc; abd- Pf; ducere Ph; producere LdOc²

⁷ Sin *BeCaCbLdLjLmMgTbVnVo; Si Pftc

⁸ -uxus Lf

heretici etiam testimonium¹² valeat. Contra orthodoxum autem solius orthodoxi testimonium valeat¹³. Orthodoxis autem litigantibus ad testimonium¹⁴ nullus¹⁵ heretico¹⁶ pateat aditus¹⁷.

ID 16. 131] +C 2 q 7 c 26, Palea

¹⁸Cap. v¹⁹

Si quis dixerit testem productum inimicum suum esse, si quidem ex criminali causa²⁰, omnino non dicat testimonium.²¹ Sin²² autem²³ ex alia occasione²⁴ dicat testimonium²⁵ sed perscriptio²⁶ eius ei²⁷ opponatur²⁸.

ID 16.154]

⁹ licest cuivis eorum – litiget *om.* Pq

¹⁰ pro *CaCbLdLfljLmMgOcPkPwTbTc; *om.* Pf

¹¹ quidem *CaCbLdLfljLmMgOcPfpkPwTb; *om.* Tc

¹² her. etiam test. (-onum Lm) *BeLmOaTbVo; her. test. CaCbLdLjMgPcPfRaTcTeVnWd; test. her. Lf

¹³ Contra orthodoxum autem (*om.* CePaPk) - test. (*om.* DaEgGcMgPqSeSITcVmWc) valeat

Be²CaCeDaEbEcEgFbGcEgLGmMgMjOaPaPfpkPqQaSeSg²SITbTcVmVnVpWaBrant [*in text of IDC, in mg of IDp*]; *om.*

AbAdBbBdBeCbDbEaKaLbLdLfljMhMkMmMoMqObOcOdOePcPdPtPwSbSdSgRaTdTeVoVtVq WbZa

¹⁴ *ss* Vo

¹⁵ ad test. null. (vel *add.* Lm) *CaCbLdLfljLmMgOcPwTbTc; null. ad test. Pf; ad test. nulli Vn

¹⁶ *corr. to* -titorum Ca

¹⁷ aditus *CaEgPfQaTbTcVn; accessus Mg

¹⁸ Earumdem *add.* Pf, *om.* *CaCbLdLfljLmMgOcTbTc

¹⁹ *om.* Sb. *Insc. before* Orthodoxis autem *above*, Te

²⁰ est *add.* Pf, *om.* *CaCbLdLfljLmMgOcPkPwTbTc

²¹ Si quis dixerit – restimonio *in mg* Ps²

²² Sin *BeCaCe(*short erasure follows*)GcRa²SbTbTcTeVnVo²; Si MgPaQaRa

²³ autem *CaMgTbTc; ante Lf

²⁴ occasione *CaMgRaTbTc; accusatione Cb; de aliis ei *add. in mg.* Ra²

²⁵ Sin autem - testimonium

BeCaCeEaFb²GcLbLdLfljLnMgMqObOcOdOeOfPaPcPkPrPtPwRaSbSgSITbTcTdTeVnVo²Vp²VmWc [*in text of IDC, in mg of IDp*]; *om.* DaFbPfVo

²⁶ persc- CeLbOaPftbTeVo; presc- BeCaDaGcLfMgPrQaTc; prosc- EaMqPcSbVn

²⁷ eius ei *om.* Ra; eius *add. ss* Ra

²⁸ -atur *MgPftbTc; -at Ca

29-30

¹cccix²

Placuit ut³ testes non admittantur⁴ qui sunt socii criminis⁵ nec infames nec calumniatores, vel ceteri quos canones et lex prohibet.

¹ Cap. *add.* PfTc, *om.* *CaMgOaTb

² cccix CaCeFbGcMgPaPfpkTbTcTeVmVn; cccx Lb; cccxiii Mq; cccxi Ph; cccix.ii Ra; ccclx Vo

³ ut *CaMgPkTbTc; *om.* Pf

⁴ -tantur *CaMgPkTbTc; -ti Pf

⁵ sunt soc. crim. BeCaEaMg(*followed by lacuna*)OaPkSbTbTeVo; sunt soc. divinis Lc; sunt crim. soc. Pc; socii sunt criminis Pf; sint crim. soc. Tc

ID 16.208]

31

¹ccciii²

Placuit ut qui de se confessus est super alium non credatur.

ID 16.209]

¹ Cap. *add.* Pf; *om.* BeCaMgObTbTc

² cccxiii *BeCaCeEaGcLbMgMqOaOcPaPhSbTcVnVo; ccxii Cb; cccx Ob; cccxiii titl' iiii PcTe; ? PFTb; *om.* Pk; cccix Ra

32

*Tit. iiii*¹

Ne² invito denuntietur ut testimonium litis dicat adversus socerum, generum, victricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrino natum³, eosve⁴ qui priore gradu sint⁵. Item. Ne⁶ liberto ipsius⁷ liberorum eius⁸, parentum, viri, uxoris⁹. Item¹⁰. Patrone et ut ne patroni patrone¹¹ adversus libertos¹² neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere.¹³

ID 16.180] +dp C 4 q2/ 3 c 3

¹ Tit. iiii BdCaCeGcMgOcPaPkTbTcVnVo; Tit. iii Be; Tit. ii Cb; cccxiii Lb; *om.* MqPc(*cf c 31*)Pf.

Paulus lege Iulia et Papia *add.* Vp

² Ne *BeCaLbMgOdPcPhRa²SbTbTcVn; De AdBdCeEaGcHaLgMqPfObPkPyTeVoVqWc; []e Oa; Nec OcOd²; Neve Vp

³ -tum *CaMgPFTb; -tam Tc

⁴ eosve *CaMgPFTb; eosque Tc

⁵ priore gradu sint (sunt Vo) CaEaGcMgOaPhRaVo; priores gradu sint Pf; proprio gradu sint Be; priores gradu sunt Tb; in priori gradu sint Tc

⁶ Ne *BeCaMgPhPt²QaRaTb; De CeGcEaLbMqOaPfPtPySbTcTeVnVo

⁷ ne *add. ss* Mg, vel *add.* Pa²

⁸ ne *add. ss* Mg

⁹ eius *add.* Tc, *om.* *CaMgPFTb

¹⁰ *om.* PaVmVn

¹¹ Patrone et (*om.* Oc) ut ne (*om.* Tc) patroni patrone (-ve *add.* Tc)

BdBcCaDaDbEaGcLbLgObOcOdOe²OfPcPhPrPwRaSbSgTcTdTeVmVoWc; Matrone et ut ne patroni patroneve (ve *om.* Ce) CeMqVp; Patrone et ne patroni (*corr. fr.* -one) patroni Fb; Ne patroni patroneve Mg; Ne patroni Oa; Patrone Oe; Matrone et ut ne matrone patroni patrone Pa; Patrone, patroni patrone Pf; Latrone et ut ne patroni patrone Pk; Ne patrone <Et> ut ne patroni patroneve Qa; Matrone eiusve patroni vel patrone Qe; Matrone eius nec patroni Tb; Et ut ne patroni patroneve Vn

¹² -ertos *CaMgTbTc; -eros Pf

¹³ dare Ra. Ne liberto ipsius – dicere *om.* Vc, *add ss* Vc²

33¹

²Item

¹ to patri *only* Lc

² no break CaDbLdLfljMqRa

Idonei non videntur³ esse testes, quibus imperari potest ut testes sint. [34] Testis idoneus pater filio, aut filius patri⁴ non est. [35] ⁵Item. Qui falso vel varie⁶ testimonia dixerunt⁷ vel utrique parti⁸ prodiderint⁹ a iudicibus puniantur¹⁰. [36] Item. Pater et filius qui in potestate eius est¹¹. Item¹². Duo fratres qui in eiusdem patris potestate sunt¹³ testes¹⁴ utrique in eodem testamento vel¹⁵ eodem negotio fieri possunt, quoniam nihil nocet ex una domo plures testes alieno¹⁶ negotio adhiberi. [37] ¹⁷Item¹⁸. Ex eo quod prohibet lex Iulia¹⁹ de adulteriis²⁰ testimonium dicere condempnatam mulierem, colligitur etiam mulieres testimonium in iudicio dicendi ius habere.

ID 16.181] cf +dp C 4 q 3 c 3; C 15 q 3 c 2a from Ex eo quod

³ Idon. non vid.] Non vid. idon. Vp

⁴ patri CaCbLdLflJLmMgPftb; patris Tc

⁵ Paulus li. iii *add.* Vp

⁶ varie *CaMgPftbTc; vane CbPa

⁷ -erunt *BeCaCbGcLflLmTbVo; -erint MgPftRaTc; -erit Vn

⁸ utrique parti *CaCbLdLflJLmTbTc; utramque patrem Pf

⁹ -erint *Pftc; -erunt BeCaCbGcLflJLmRaTbVnVo; secreta alterius s. *add.* Ra

¹⁰ puniantur CaMg(*vel* proiciantur *ss*)PftRaTbTcVn; perimantur BdCb; puniuntur BeGcLbLmMqPrTeVo; perimuntur Ea; punnantur Oa

¹¹ Pater et – pot. eius est (eius pot. est Mq, pot. eius eius

Te)*BbBdBeCaCbCeDaEaFbGcLbLdLflJLmMfMhMjMkMmMqObOcOdOeOfPaPfpPhPkPqPrPtPwRaSbSgTbTdTeVmVnVoWc; Pater et filii qui in eius potestate sunt Vp; *om.* LgMgMoPcPdQaTc

¹² Item *CaCbLdLmTb, *om.* Pf

¹³ pot. sunt BdBeCaMgPftbTc; sunt pot. et Ca; sunt pot. Ld

¹⁴ *ss* Be

¹⁵ in *add.* Ca, *om.* *MgPftbTc

¹⁶ alieno *CaCbLdLflJLmMgTbTc; communi Pf

¹⁷ Paulus *add.* Vp

¹⁸ Item *CaCbLdLflJLmMgPftbTe; *om.* Tc

¹⁹ deiulia Vo

²⁰ -eris *BeGcMgRaTb; -eris CaPftcVoVn

38

*xvi*¹

Homines² liberi³ qui uxores fiscalinas regias et femine libere que homines fiscalinos regios accipiunt, nec de hereditate parentum nec de causa querenda nec de testimonio⁴ pro hac re abiciantur.

ID 16.346, cf 8.51]

¹ xvi *CeGb(*repeated in mg.*)MgMqOaPaPkSbTbVnVo; Item BeEaTe; cap. xvi Pf; *om.*

AaCaCbDaLbRaTc

² Homines *AaBdBeCaCeEaFbGcPaPcPfpPhPkPqPwRaSbTbTcTeVmVo; Omnes homines MgQa; Omnes Pt

³ *om.* Aa

⁴ vel in iudicio ius habere *add.* Mg, *om.* CaGcPftQaRaTbTcVn

39

*ccxv*¹

Omnium anathematum² vox in accusatione vel testimonio aut humano iudicio plenius³ non audiatur.

ID 16.357]

¹ ccxv *DaGb(*repeated in mg.*)GcMgPfSB?TbTcTeVo; Item BeLb; om. Ca

² -atum *BeCaCeGcMgOaPfPhSbTdVnVoVp; -atizorum Ce²PaTbTc; -ate Te

³ plenius *BdCeEaFbGcMqOaPfPhPkPqPrPwTbTdTeVmVo; penitus Be²CaLbMgPaPcQaRaSbTcVnVp

40

*clxxvii*¹

Servus si super dominum fuerit delator, etiamsi obiecta probaverit, puniatur.²

ID 16.356]

¹ Item Be clxxxvii Lb

² excepto crimine maiestatis aut false monete aut fraudate annone, quodsi probaverit etiam hoc ipso liber erit *add.* Vn

41

¹Iudices qui inscriptione premissa criminalia negotia audire ceperint, a die inscriptionis, si inducias aut accusator aut reus petierit², intra annum prestare debebunt³, ut hec actio intra anni circulum finiatur. Quod si accusator intra annum que proposuerit probare distulerit, absoluto reo penam suscipiat legibus superioribus comprehensam.⁴

ID 16.250a]

¹ Ex septimo libro *add. and canc.* La. Item *add.* Lb

² aut reus pet. *add.* Ca²

³ -ebunt *CaMgOaPfTb; -ent Tc

⁴ absoluto reo – comp. *in mg.* Aa

42

*Ex libro VII, cap. clxxxii*¹

In civilibus² causis vel levioribus criminibus³ legibus dilatio prestanda est. Homicide, adulteri, malefici, venefici, convicti si appellare voluerint non audiantur.

¹ Ex libro VII cap. clxxxii Fb(*mg.*)MgPrVn; De VII libro cp. lxxxii Be; De libro VII cap. i. lxxxii Ca; Ex VII libro cap. lxxxii CeGcOaPh; Ex (Quia DaTe) VII libro cp. lxxxii DaSbTe; De (Qui Vo) VII libro cap. clxxxii EaVo; De VII cap. clxxxii Lb; VII libro cap. clxxx Ld; VII lib. cap. clxxxvi LnPf; Cap. clxxxii Mq; Ex VII libro cp. lxxi Pa; De VII libro cap. clxxxii Pt; De VII libro cap. lxxx QaTd; De VII libro cap. clxxxviii Tc; L. v cap. clxxxvi Vp; om. Cb; ? Tb

ID 16.226, cf 16.315]

² vel quibuslibet *add. in mg.* Ra

³ criminibus *DaMgPfTbTc; causis crim. a Ca

43

Ex libro V

Quicumque tribus auctoritatibus iudicis conventus¹, vel tribus edictis ad iudicem fuerit² provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est quod causam exstinguit³, fuerit evocatus, et presentiam suam apud eum iudicem a⁴ quo ei denuntiatum est exhiberi⁵ noluerit, adversus eum quasi in contumacem iudicari potest; quin immo nec retractari per⁶ appellationem negotia possunt quotiens in contumacem fuerit iudicatum.⁷[44] Probat illa vera esse que adversus⁸ se dicta sunt, qui ad ea confutanda minime vult adesse⁹. Unde in secularibus legibus invenitur¹⁰ scriptum, Iniuste victus infra tres¹¹ menses reparet¹² causam. Quod¹³ si facere neglexerit¹⁴, sententia que adversus¹⁵ eum collata¹⁶ fuerit¹⁷ perseveret¹⁸. Et ne sit vobis contrarium vel etiam ne miremini quod de secularibus legibus locutus sum in nostro iudicio, quia ecclesiastice leges et divine eas¹⁹ recipiunt.

ID 16.258, 16.343 from Probat]

¹ conventus *BeMgOaPfPkPrTbTeVo; convictus AaCaDaEaGcLbPcRaSbTcVn; vel conventus *in mg.* Ra²

² *ss* Sb²

³ -guit *CaOaPfTbVn; -g' Mg; -guet Tc

⁴ a *CaPfQaTbTcVn; de Mg

⁵ -eri *CaMgPfTb; -ere Tc

⁶ per *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁷ Item *add.* Lb. For Ra see *Conspectus*

⁸ -sus CaMgPfTb; -sum Tc

⁹ que adversus se – adesse *in mg.* Fb

¹⁰ -itur *CaMgPfPh(*obsc. corr.*)Tc; -imus Tb

¹¹ tres *CaMgPfTb; *iiii* Tc

¹² reparet *AaCaEaGcMgMqPaPfPrTdTeVnVoVp; reparat BeCeOaPhRa; reperaret Lb; reperiet Pc; recipiat Tb; reperiat Tb²; repetet Tc

¹³ Quam Ce

¹⁴ neglexerit *CaMgPfTb; noluerit Tc

¹⁵ -sus CaMgPfTc; -sum PhTb

¹⁶ *corr. fr.* collocata Pc

¹⁷ fuerit *CaMgPfTb; est Tc

¹⁸ *ss* Pc

¹⁹ eas *CaMgPfTb; has Tc

45

cccxl¹

Si quis ex familiaribus vel ex servis cuiuslibet domus cuiuscumque² criminis delator atque accusator emerit, eius estimationem³ caput⁴ atque fortunas petiturus, cuius familiaritati vel dominio inheserit, ante exhibitionem testium, ante examinatum iudicium in ipsa expositione criminum atque accusationis exordio ultore gladio feriat. Vocem enim funestam potius intercidi⁵ quam audiri oportet. Eorum vero accusandi sacerdotes vel testificandi in eos⁶ os⁷ obstruimus, quos non humanis sed divinis vocibus mortuos esse scimus.

ID 16.332]

¹ cccxl BeCaGcLbPfRaSbTbVo; ccclx MgTeVn; Al' Qa; om. OaTc

² cuiuscumque *CaMgPfTb; cuiusque Tc

³ estim- CaMgPfTb; existim- Tc

⁴ caput *BeMgPfSbTbTeVo; om. Ca; etiam caput Ca²; capit Pc; capites Tc

⁵ -cidi *BeCaPfSbTb; -dici GcMgTcTeVnVo

⁶ in eos *CaMgTbTc; om. Pf

⁷ os *MgPfTbTc; omnes Ca; hos Vn

46¹

²De his criminibus de quibus quis absolutus est ab eo qui accusavit, refricari³ accusatio⁴ non potest.

⁵Flagitari⁶ iudicium non debet de causa que definita⁷ vel iudicata est.⁸

⁹Si quis autem¹⁰ iudicem recusaverit¹¹, et alium pro eo petierit, eumque iterum recusare¹² maluerit, ut aliquem sibi iudicem petat, non audiatur.

¹³Iudices autem sententiam scriptis¹⁴ dicant, et provocationes¹⁵ condempnato non denegentur, nisi forte ter appellare aliquis¹⁶ maluerit, vel contumax in absentia

¹ to acc. non potest *only* Lc

² Item titulo cccxli *add. in mg.* Bd², Item *add.* LbTb, om. *BeCaMgOaPfTc

³ refricari *BdBeCa(scil. retractari *add.* Ca²)CbGcLbMg(vel retractari *in mg.*)MqPcPfPkTbTeVn; testificari (vel refricari *in mg.*) Ra; iterari Tc

⁴ vel act... *add. in mg.* Ra

⁵ Item *add.* Tb, om. CaMgPfTc

⁶ Flagitari *CaGcMgMqPfTcTeVn; Litiganti Fb?; Flagellari Tb; litigare *ss* Mq

⁷ defin- *CaMgPfTb; fin- Tc

⁸ Aa *omits all cap. to iud. est?*

⁹ Item *add.* Lb

¹⁰ autem *CaMgPfTb; ante Tc; om. Vn

¹¹ iud. rec. *CaMgPfTc; rec. iud. Tb; iudex recusarit Vn

¹² recusare *CaMgPfPhTb; revocare Tc

¹³ Item *add.* LbTb, om. CaMgPfPhTcTe

¹⁴ scriptis *CaMgPfTbTe; om. Tc

¹⁵ et prov. *BeCaEaMgOaPfQaTbTcTe; provocationis licentia *Brant*

¹⁶ app. al. *CaMgPfTb; al. app. Tc

fuerit. Nam¹⁷ et tertia provocatio preiudicata est, et contumaces condempnati appellare non possunt.

ID 16.319 to non potest; 333 to iudicata est; 133b to non audiatur; 147 from Iudices to end]; cf X 5.1.6 for first para.

¹⁷ in mg. Ra²

47

¹Si servus quem possidebam² fugerit, etiam si pro libero³ gerat, videbitur⁴ a domino possideri. Sed hoc tunc⁵ intelligendum⁶ est⁷, si cum⁸ apprehensus fuerit non sit pro libertate sua paratus⁹ litigare. Nam si paratus est litigare¹⁰, non videbitur a domino possideri¹¹, cui se adversarium preparavit.

ID 16.75]

¹ Item *add.* LbLmTb, *om.* CaCbLdLfljMgPffPhTcTe

² quem possidebam *BeCaCbGcLdLfljLmMgOaOcOdPaPftbTcTdTeVnVo²Vp; qui possidetur Pf; qui possidebatur Pk; quem possidebant Vo

³ pro lib. *GcLdLmOaTbTeVo² (si pro ss) ; pro lib. se BeCaCbLfljTcVn; se pro lib. Gc²MgPff; libero Mq

⁴ videbitur *CaCbLdLfljLmMgPffTb; iubebitur PcTc

⁵ tunc *CaMgPffTbTc; *om.* Lf

⁶ vel videli.. agendum *add.* in mg. Ra²

⁷ est *CaCbLdLfljLmMgPffPhTc; *om.* Tb

⁸ cum CaMgPffTc; eum PhTb

⁹ pro lib. sua par. CaCbGcLdLfljMgPffTcVnVo; ausus pro lib. sua Be; pro lib. sua LmMq; par. pro lib. sua Tb

¹⁰ Nam si paratus est litigare (lit. est Lg, lit. Vn)

*CaCbGcLdLflgLjLmMgObOcOdOeOfPkQaSgTbTcTeVmVn; parat. pro lib. sua Ph; *om.* PaPff

¹¹ a domino possideri *BdBcCeDaFbGcLfljMgMqPaPcPffPhPkPqPwRa²SbTbTcTdVmVnVoVp; possideri CaRa; a domino possideri suo Lm; a domino poss. ab eo Ra². possideri a domino Te. Sed hoc – possideri *om.* Vc, *add.* ss Vc²

48

¹Nexum² non facit prediorum nisi persona que³ iure potuit obligare⁴. Per⁵ servum autem, colonum⁶, procuratorem vel auditorem⁷ conductoremve preiudicium possessioni invito vel inscio domino imponi non posse, et⁸ iure⁹ et legum actoribus¹⁰ declaratur¹¹.

¹ Item *add.* LbTb, *om.* BeCaMgPffTc. Non debere quemquam continentie causa filios negligere *add.* in mg. Tc², *or, less probably, against c53*

² Nexum *BdCaCbCeDaFbLbMgPaPff²PhPrPwSbTbTcTdTeVmVp; Sexum PcPqPyVn; Reum Pk

³ iuste vel *add.* Tc, *om.* *CaMgPffTb

⁴ pot. obl. *CaMgPffPhTc; obl. pot. Tb

⁵ ss Ra

⁶ et *add.* Tb, *om.* CaMgPffTc

⁷ auditorem MgPffTbTc; auctorem Ca

⁸ et CaMgTbTc; *om.* Pf

ID 16.94]

⁹ et legibus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁰ actoribus LbMqOaPfPrTbTc; auctoritatibus BeCaCbDaRaSbVnVp; auctoribus CeGcMgPaTeVo

¹¹ actoribus declara... *in mg.* Mq

49

¹Qui² metu et³ impressione alicuius terroris apud acta⁴ presidis servum se esse mentitus est⁵ postea statum suum defendendi⁶ non preiudicetur.

ID 16.100]

¹ Item *add.* LbTb, *om.* BeCaCbMgPfPhTc

² et *add.* MgQa, *om.* BeCaGcPfTbTc

³ metu et] metuens Mq; metu vel Vn

⁴ *corr. fr.* dicta Pr

⁵ si *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

⁶ defendendi *BdBcCaCbCeEaFbGc²Lb²MgOaPaPhPkPqPrRaSbTdTeVmVoVp; descendendi Gc; deferendendi Lb; defendi MqVn; defendere PcTc; defendere voluerit Pf; defendendo Tb

50

¹Si quis ex servo alieno² aliquid comparaverit nesciente domino suo, si dominus firmam noluerit esse³ emptionem, reddet pretium emptori, ut emptio nihil habeat firmitatis.

ID 16.101]

¹ Item *add.* LbTb, *om.* CaMgPfPhTc

² ser. al. *CaMgPfTb; al. serv. Tc

³ nol. esse BeCeDaGcLbMgMqPaPhPfVo; voluerit esse CaTe; voluit esse Oa; esse voluerit Pc; esse nol. TbTcTd

51

¹Si² invito vel³ ignorante te, partus ancille tue⁴ expositus est, repetere eum non prohiberis, sed restitutio eius, si non a fure vindicaveris, ita fiat ut si qua⁵ in alendo eo vel forte ad discendum artificium iuste consumpta fuerint, restituantur.

ID 16.95]

¹ Item *add.* Tb, *om.* CaMgPfPhTc

² *om.* CePa

³ vel *BeGcMgOaPfTbVnVo; et CaEaRaTc; invito vel *ss* Ce

⁴ anc. tue *CaEaMgPcPfTb; tuus Tc

⁵ qua *MgPfTbTc; que Ca

52

Tit. ii¹

Unusquisque sobolem suam nutriat. Quod si exponendam putaverit, animadversioni que constituta est subiacebit. Sed nec dominis vel² patronis repetendi aditum relinquimus. Si ab ipsis expositos quodam modo ad mortem, voluntas que misericordie³ est amica, non collegerit. Nec⁴ enim suum dicere poterit⁵, quem pereuntem contempsit⁶.

ID 16.96]

¹ Tit. ii *CaCeGcLbMgOaRaTbTcTeVnVo; *om.* BeCbMqPaPf

² vel *CaMgPftb; et Tc

³ *corr. fr.* -dia Pf

⁴ Nec *CaMgPftbTc; Neque Tb

⁵ poterit *CaMgPftbTc; potuit Tb

⁶ -sit *MgPftbTc; -serit Ca

53

Tit. ii¹

Sancimus nemini licere, sive ab ingenuis genitoribus puer parvus procreatus, sive a libertina progenie, sive servili conditione maculatus expositus sit², eum puerum suum dominum³ vindicare sive⁴ nomine⁵ sive ascriptione⁶, sive colonarie conditionis⁷. Sed neque his qui eos⁸ nutriendos sustulerunt, licentiam concedi penitus eum⁹ quadam distinctione eos¹⁰ tollere, et¹¹ educationem eorum procurare¹², sive masculi sint sive femine, ut¹³ eos vel loco liberorum, vel loco servorum aut colonorum habeant, sed nullo discrimine habito, hi qui ab huiusmodi hominibus educati sunt, liberi et ingenui appareant.

¹ Tit. ii CaLbMgTbTeVn²; Tit. iii BeCeOaPh; Item Tc; *om.* CbGcMqPaPfVo

² exp. sit *CaMgPftb; sit exp. Tc

³ eum puerum suum dominum BdEgFbGcMgMqOaPaPcPhPqPtQaVm; eum puerum in dominium suum BeLd?; eum puerum in sinum dominum Ca; cum puerum suum (sium Vp) dominum BdCeEaLnPrPwSbTdTeVmVp; eum puerum in suum dominium Da(*after corr.*)Ra; eum in dominium suum Pf; cum puero suo dominio Tb; cum puero suo dominium Tc; eum puerum dominum suum Vn; cum puerum dominum suum Vo

⁴ a *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

⁵ domini *add.* Ca, *om.* MgPftbTc

⁶ ascriptione *CeMgPaPftbTbTdVp; ascripticie Ca; *corr. fr.* adscr- to a scr- Tc. maculatus expositus – ascr. *om.* Pk

⁷ colonarie conditionis *BdBcCaFbGcMgPaPwSbTcTeVmVnVo; colonaria conditione OaPftb

⁸ eos *CaMgTbTc; huiuscemodi Pf

⁹ eum *Ca; cum BeMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ distinctione eos CaMgTbTc; districtione Pf

¹¹ et *CaMgTbTc; nec qui Pf

¹² -are CaGcTbTcVo; -avit Be; -ant MgPf; procurat SbTe; procura Vn

¹³ ut *CaMgTbTc; *om.* Pf

ID 16.97]

54

[Item]¹

Si is² ad quem ancille pertinet usus³ fructus partum suum esse credens vendiderit, aut donaverit, furtum non committit. Furtum enim sine affectu furandi non committitur.

ID 16.105]

¹ Item TbTc; De eodem Vo; *om.* BdBeCaCeGcLbMgMqOaPaPfRaTe (LbMg *with no break*)

² Si is BeCeGcMgMqPaPc²PfPkPrRaTbTcTdTeVnVp; Hiis Bd; Si his CaFbPa²PcVo

³ et *add.* Tc, *om.* BdCaMgPfTc

55

[Item]¹

Capitali crimine dampnatorum bona non ad lucrum presidis preferri² sed cognatis punitorum reddi oportet.

ID 16.119]

¹ Item TbTc, De eodem Vo; *om.* BdBeCaCeEaGcLbMgMqOaPaPcPfPhTeVn

² *pref-* *CeGcMqOaPaPrTbTeVo; *perf-* BdBeCaLbMgPfTcTdVnVp

56

¹Hec² constitutio iubet neminem lenonem³ esse neque⁴ in urbe imperiali neque⁵ in provinciis, et hoc prohibere debent pretores et presides. Ultimo enim supplicio subiciuntur qui contra constitutionis normam lenones⁶ esse ausi sunt. Omnia autem instrumenta et fidei iussiones apud lenones interpositas, vel a lenonibus contra bonos mores factas⁷, infirmas atque invalidas esse constitutio iubet.

ID 16.121]

¹ Item *add.* LbTb, De eodem *add.* Vo; *om.* *BeCaGcMgMqOaPfPhTcTeVn

² Hec *CaMgPaPfTbTcTeVn; Nec CePk

³ *corr. fr.* leonem Da

⁴ neque *CaMgPkTbTc; *om.* Pf

⁵ neque *CaMgPkTbTc; seu Pf

⁶ lenones *DaMgPfSbTbTc; leones Ca; lelones Te

⁷ *in mg.* Pf; *corr. fr.* leones Ca

57

¹Si quis nefarium et² incestum atque dampnatum matrimonium contraxerit³ liberos⁴ autem⁵ ex priore legitimo matrimonio⁶ non habuerit⁷ statim suis facultatibus careat, et dos que data est ei fisci iuribus vendicetur. Post publicationem autem et cinguli sui patiatur⁸ amissionem, et exilio puniatur. Quod si vilior sit et corporali questionem subsistat, et uxor eius contra leges⁹ nupta easdem penas patiatur, scilicet si nulla iusta excusetur ignorantia.

ID 16.122]

¹ Item *add.* Lb, De eodem *add.* Vo

² et *BeOaPfTbTc; *om.* Ca; ac Mg

³ -axerit *CaMgPfTb; -axit Tc; contradixit Vn

⁴ -eros *MgPfTbTc; -ero Ca

⁵ lib. autem *CaMgTbTc; <et> liberos Pf

⁶ matrimonio *CaMgPfTb; coniugio Tc

⁷ -uerit *CaMgOaTbVo; habuerit et Pf; -uit Tc

⁸ patiatur *DaMgPfTbTc; *om.* Ca

⁹ leges *MgPfTbTc; legem Ca

58

*[Item]*¹

Si quis nepotes ex filio reliquerit, et ex filia nepotes vel neptes², pariter ad hereditatem ab³ intestato avi defuncti vocentur, et non minus⁴ tertiam partem sicut ante accipiant, sed integram portionem sequantur⁵, nepotes ex filia talem accipiant nati⁶ qualem accipiunt nepotes⁷ ex filio procreati.

Item

Si avia decesserit⁸, nepotibus⁹ ex filio et¹⁰ nepotibus ex filia derelictis¹¹ omnes pariter ad hereditatem avie sue vocentur, et omnino nulla sit differentia¹² utrum omnes nepotes sint aut neptes¹³, utrum ex filio an ex filia procreati sunt¹⁴.

¹ Item LbPcTbTc; De eodem Vo; *om.* BeCaCeGcMgMqOaPaPfPhTeVn

² nepotes vel neptes *BeFbGcLcMgOaPcPfTbTeVnVo; neptes (*corr. fr.* nepotes Sb) vel nepotes CaDaSb; nepotes Tc

³ ab *CaMgPfTb; ex Tc

⁴ minus *CaMgPfPhTc; *om.* Tb

⁵ seq- CaMgPfTb; asseq- Tc

⁶ talem acc. nati *CaMgPfTb; nati talem accipiant partem Tc

⁷ nepotes *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ dec- *CaMgPf; dec- et Tb; discesserit et Tc

⁹ nepotibus *CaMgPfTbTcTdVp; *obsc. corr.* Pf²; et nepotis Ph

¹⁰ et *CaMgPfTc; *om.* PhTb

¹¹ -ictis *CaMgTbTc; -icti Pf²

¹² sit diff. *CaMgPfPhTc; diff. sit Tb

ID 16.123]

¹³ neptes *CaMgPfPhTc; nepotes Tb

¹⁴ sunt BeLcOaPfTbTeVo; sint CaGcMgTcVnWc

59¹

Item²

Non scripto in ius³ venit quod usus probavit⁴. Nam diuturni mores, consensu utentium comprobati⁵, legem imitantur. Item⁶. Ea que ipsa sibi⁷ queque civitas⁸ constituit, sepe mutari solent, vel tacito consensu principis p.p.⁹ vel alia postea lege data¹⁰.

ID 16. 184; cf 2. 160a above].

¹ Wc has only 'C' and a lacuna.

² Item BeTbTc; Titulus iii Lb; De eodem Vo; Inst. lib. I (after corr.) in primo titulo Ln; Institution' lib. I titulo ii Sb (cf 2.160 above); om. CaGcLdMgMqPfPhPrTeVn

³ Non scripto in ius Bd²EaFbGc²MgMqPfPhPrPwQeSITbTcTeVmVnVo; Conscripto in ius AdBdCeGcLbOaPaPyWd; Cum scripto in ius Be; Ex conscripto ius Ca; Ex non scripto in (ss Ra, om. Da, om. with lacuna Sb) ius DaLdPtRaSb; Non scriptio in ius Pc; Conscripto vivis Pk; obsc. corr. Td (Ex add. in mg. Td²)

⁴ propriavit Oa; approbavit Pt

⁵ cum propriati Oa

⁶ om. Mq

⁷ ipsa sibi] sibi ipsa Oa; sibi ipsi Sl

⁸ queq. civ. *BeDa²PfPtSITbTc; quecumque civ. CaDaVn; civ. queq. GcMgVoWd

⁹ princ. pp *FbLbMgMqPh; princ. pape BdBeCeGcOaPaPcPfPkPrPwSITdTeVmVo; princ. CaTb; populi Da Td²; principi pape Pa; princ. vel pape PtSb; proprii ?Ra (with principis in mg in second hand); princ. et pape Tc; princ. vel pape vel populi Vn

¹⁰ postea lege data *Bd²CeDaFbGcLbMgMqPaPcPfPhPrQeSITbTcTeVnVm; lege postea data CaPw; data lege postea (with lata, data added later in mg.) Ra

60¹

Tit. iii²

Ingenuus is³ est, qui statim⁴ ut natus est liber est, sive⁵ ex⁶ duobus ingenuis⁷ matrimonio editus, sive ex libertinis, sive ex altero libertino⁸ et altero ingenuo. Sed et⁹ si quis de matre libera¹⁰ nascitur patre servo, ingenuus nihilominus nascitur¹¹,

¹ Lc has only Testamentum facere non possunt – iudicium est below

² Tit. iii *CaCbEaGcLdMgOaPcPrSbTbTcVn²Vo; Tit. iiiii CePa; Item Lb; om. BeDaLflJLmMqPfRaTe

³ is BeGeMgMqPfTbTcTeVnVo; om. CaDaEaLfOaRaTd

⁴ corr. fr. statione Ld

⁵ sive *CaMgPfTbTc; vere Lm

⁶ ex *CaCbLdLflJLmMgPfTb; a Tc

⁷ in add. Tb, om. *CaCbLdLflJLmMgPfTc

⁸ -tino *CaCbLdLflJLmMgPfTb; -to Tc. editus sive ex – libertino ss Fb

⁹ et *CaCbGcLflJLmMgTb; om. Ld; etiam PfTcTe

¹⁰ libera *CaCbLdLflJLmPfTb; ingenua Tc

¹¹ (et add. Be) patre servo (servo patre CaObOdOeSg) - nascitur

*BeCaEaLbLgMgOaObOcOdOeOfPfTbTeSgTcVm; om. Lm

quemadmodum qui ex matre libera¹² et incerto patre natus est, quoniam¹³ vulgo conceptus est. Sufficit autem liberam habuisse matrem¹⁴ eo tempore quo nascitur, licet ancilla conceperit, et econtrario si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit eum qui nascitur liberum nasci¹⁵, quia non debet calamitas¹⁶ matris¹⁷ ei nocere qui in utero est. Ex his et¹⁸ illud quesitum est si ancilla pregnans manumissa sit, deinde ancilla postea facta¹⁹ pepererit, liberum an servum pariat. Marcellus probat liberum nasci. Sufficit enim²⁰ ei qui in ventre est, liberam matrem vel²¹ medio²² tempore habuisse²³, quod et²⁴ verum est.

²⁵Non omnibus licet facere testamentum. Statim enim hi²⁶ qui alieno iuri subiecti²⁷ sunt, testamenti faciendi ius non habent. Item. Testamentum facere non possunt impuberes²⁸, quia nullum eorum animi²⁹ iudicium est³⁰. Item. Furiosi,³¹ qui mente carent. Non ad rem pertinet³², si impubes³³ postea pubes³⁴ factus, aut furiosus postea compos³⁵ mentis factus fuerit³⁶, et decesserit³⁷. Furiosi autem si per id tempus fecerint testamentum³⁸ quo furor eorum intermissus est, iure testati esse videntur.

¹² nascitur Lj???

¹³ quoniam *CaMgPfTbTc; quin Lm

¹⁴ hab. mat. CaCbLdLfLjLmMgPfTb; mat. hab. Tc

¹⁵ vel esse *add. ss* Mg

¹⁶ camitas Ca

¹⁷ matris *CaMgPfTbTc; *om.* Ld

¹⁸ et *CaCbLdLjLmMgTbTc; etiam Pf

¹⁹ postea (*ss* Tb) facta *BeGcLdLmMgOaPfTbTeVnVo; facta sit et Lf; postea facta sit et CaCbLjTc

²⁰ enim *CaMgPfTbTc; vel Lf

²¹ in *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

²² me Lm

²³ ut liber nascatur *add. Vosm.; om.*

*BeCaCbDbGcLdLfLjLmMgMqOaObOcOdOeOfPfPtPwQaSgRaTbTcTeVmVnVoBrant

²⁴ quod et *BeCaCbLdLfLjLmOdMgPfTb; quod Oe; quia Tc

²⁵ Libro II titulo xii *add.* Sb; Item *add.* Tb, Titulo iiiii *add.* Vo, *om.*

BeCaDaGcLdLfLjMgMqOaPfPhPrRaTcTeVn. Non *rubricated* LfLj.

De testamento *add. in mg.* Cb², Qui debeant facere testamentum *add. in mg.* Ce, De testamentis *add. in mg.* Tc²

²⁶ enim hi BeCaMgPfTbTc; ii CbLj

²⁷ subiecti *CaMgPfTbTc; suditi Lm

²⁸ impubes BeCaCbGcLdLfLjMgOaPfRaTbTeVo; impuberes *LmTcVn

²⁹ quia nullum eor. an. *BeCbGcLfLjLmMgPfRaTbTeVo; quia ullum eor. an. Ca; et nullum eorum an. Ld; quia nullum an. eor. Tc

³⁰ iud. est *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; est iud. Tc

³¹ Curiosi La

³² set *add.* Ld

³³ impubes *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; impub<er>is Tc

³⁴ -es *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -er Tc

³⁵ compos *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; pie compos Vp; *om.* Tc

³⁶ ment. fact. fuer. *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; fact. fuer. ment. Tc. postea pie compos – fuerit *over erasure and partly in mg.* Vp

³⁷ dec- *CaPfTbTcTeVn; disc- Mg

³⁸ fec. test. *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; test. fac. Tc

Item. Mutus et surdus non³⁹ semper testamentum facere⁴⁰ possunt. Utique autem⁴¹ de eo⁴² surdo loquitur qui omnino non exaudit⁴³, non qui tarde exaudiat. Nam et mutus is⁴⁴ intelligitur qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur.

[Titulo v]⁴⁵

Cum⁴⁶ lex in⁴⁷ preteritum quid⁴⁸ indulget in futurum vetat.

ID 16.185 to et verum est; 188 from Non omnibus to loquitur; 192 from Cum lex to end]

³⁹ non *CaMgPFTbTcTe; om. Lf

⁴⁰ non add. LfLm, om. *CaMgPFTbTcTe

⁴¹ autem *MgPFTbTc; om. Ca

⁴² eo *CaMgPFTbTc; illo Lf

⁴³ exaudit *Be²CaCbGcLjMgPFTcTeVo; audit Ld(*obsc. corr.*)LfTb; exaudivit Lm

⁴⁴ is *MgPFTbTc; his Ca

⁴⁵ Tit. v DaFbMgPhSbTbVoVp (DaFbMg in mg.), Item LbTc; om.

BeCaCbCeEaGcLdLmMqOaPaPfPrRaTdTeVnWc [tit. ii add. ID]

⁴⁶ Dum Pk

⁴⁷ in *BeCaCbGcLdOaOdMgTbTcVnVo; om. EaLbLmPFSbTe

⁴⁸ quid *BeCaCbLdMgOdTbTcTe; quod Lm; quidem Pf

61¹

Tit. v²

Septimo mense nasci perfectum partum iam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis. Et ideo credendum est eum qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est, iustum filium esse³. [62] Item. Cum legitime nuptie facte sint⁴ patrem liberi sequuntur, vulgo quesiti⁵ matrem sequuntur⁶. [63] Item.⁷ Vulgo concepti⁸ dicuntur qui patrem demonstrare non possunt vel qui possunt quidem, sed eum habent quem habere non licet⁹. [64] Item. Lex nature hec est ut qui nascitur sine legitimo matrimonio matrem sequatur. [65] Item. Qui in utero sunt, in toto pene iure civili intelliguntur in rerum natura esse¹⁰. Nam et legitime hereditates¹¹ his¹² restituuntur, ita

¹ Lc has only sections 62 and 64

² Tit. v *CeEaGcLbOaOcPcPkPw; De eodem Vo; Tit. Od; Item Tb; Tit. x Tc; om.

BeCaCbDaMgMqPaPfPhPrRaSbTeVn

³ fil. esse *CaMgPfPhTc; esse fil. Tb

⁴ sint GcMgPFTbVn; sunt CaTc. Sl replaces Item. Cum legitime nuptie facte sunt with Vulgo concepti dicuntur (*repeated below*) and a lacuna of several words

⁵ quesiti *CaCeMgPFTcVn; quasi PhTb

⁶ vulgo quesiti mat. seq. ss Fb

⁷ om. Ph

⁸ excepti CePa

⁹ hab. non lic. *MgPFTbTc; non lic. hab. Ca

¹⁰ esse *BeMgPFTb; est CaTc

¹¹ corr. fr. etates (?) Ra

¹² his *CaMgTbTc; iis Pf

ut si pregnans mulier ab hostibus capta sit, id quod natum erit, quamvis apud bone fidei emptorem pepererit, tanquam furtivum usu non capitur¹³.

ID 16.193J.

¹³ -itur *BeCaPfTbTeVo; -iatur GcMgSbTcVnWd

66

¹Item²

Si aliquis³ unam⁴ rem per legitimas scripturas duobus donaverit, uni prius et alteri postea, non querendum est in his donationibus qui prius, qui posterius acceperit, sed qui rem tradente donatore possederit, is⁵ eam cui est tradita⁶ possidebit⁷. Nec interest utrum in⁸ parentes an in⁹ extraneos facta sit talis donatio.¹⁰

¹¹Licet prior petitor offerat sacramentum¹², tamen cum nulla¹³ probatione debiti, is¹⁴ qui accusatur potest fidem suam iurisiurandi religione firmare. Si quando pulsatus repetenti¹⁵ pecuniam obtulerit sacramentum et ille ei iurisiurandi necessitatem ultro concesserit, non potest postea ab eo debitum postulare. ¹⁶Heres¹⁷ eius cui pecunia credita dicitur, ad sacramentum vocari non potest¹⁸, quia que egerit auctor suus ad integrum scire non potuit¹⁹. [67] ²⁰Quicquid in rem commodatam ob²¹ morbum vel aliam rationem impensum est a domino recipi potest²². ²³Si facto

¹ De donatione inter vivas *in mg.* Ca

² Item *BeGcLbMgTbTc; De eodem Vo; *om.* BdCeEaCaMqPaPfPhPrSbTeVn

³ aliquis *BeCaGcMgPfPwTbTe; quis Tc; quis aliquis Vo

⁴ unam *BeCeFbGcLbMgMqPaPfPrRaSbTbTcTeVnVoVp; legitimam BdEaCaDaPkPwTd(*pc*); *obsc. corr.* Pc; vel legitimam *add. in mg.* Ra

⁵ is *MgPfTbTc; his Ca

⁶ est trad. *CaMgPfPhTc; trad. est Tb

⁷ cui est trad. poss. *om. with large lacuna* Sl

⁸ in *CaMgPfTb; inter Tc

⁹ in *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁰ For TdVo *see Conspectus*

¹¹ Item *add.* LbTbTc, *om.* *CaGcMgMqPfPhPwTeVnVo

¹² offerat sac. *BeCaPfTbTeVo; sac. efferat Gc; sac. off. MgQaVn; faciat sac. Tc

¹³ tamen cum nulla *CaMgTbTcTe; cum nulla tamen Pf

¹⁴ is *MgPfTbTc; his Ca

¹⁵ -etenti BeMgPfPhSbTc; -etendi CaTbTe

¹⁶ Item *add.* MgTb, *om.* *BeCaPfTcTe

¹⁷ pecunia *add.* CePk

¹⁸ quia (*om.* Mq) postea ab eo debitum postulet (-are Mq, -ari Oa) *add.* FbGcMgMkMmMoMqOaQa, *om.* *BbBdBeCaCeDaEaMfMhMjPaPcPdPfPhPkPrPtPwRaSbTbTcTdTdTeVmVnVoVp. Heres eius cui – non potest *om.* Pq

¹⁹ potuit *CaMgPfTb; potest Tc

²⁰ Item *add.* MgTb, *om.* *CaPfTcVnVo

²¹ *corr. fr.* ab Ca

²² a domino (non *add.* Pa) recipi potest *BeCeGcMgMqObOcPaPkQaSb²TbTcTdVmVoVp; restituendum (-us Ca) est CaDaRa; vel a domino recipi potest *in mg.* Ra; vel restituendum est *add. in mg.* Td²; omnino restituendum est Vn; *om.* CbEaPfPwSbTe

incendio, ruina, naufragio aut quolibet simili casu²⁴ res commodata amissa sit²⁵, non²⁶ tenebitur eo nomine is cui commodata est, nisi forte cum possit rem commodatam salvam facere, suam pretulit²⁷. [68] ²⁸Si servum vel equum vel quecumque alia aliquis ab altero ad usum tantum²⁹ serviendi commodata suscepit, et eos ad pugnam vel ubi vite periculum³⁰ incurrant³¹ duxerit, ad redditionem commodate rei merito a³² domino retinetur³³.

ID 16.195-8, 199a].

²³ Item *add.* Tb, *om.* *BeCaMgPfPhTcTe

²⁴ sim. casu *CaPfTbTc; casu sim. Mg

²⁵ amissa sit *BeCaMgTb; missa sit Pf; amissa fuerit Tc

²⁶ non *CaMgPfTb; nec Tc

²⁷ pretulit *BeCeGcOaPaTb; protulerit Ca; pretulerit Ce²MgPfTcTdTeVnVo

²⁸ Item *add.* GcMgTb, *om.* *BeCaPfTcTeVnVo

²⁹ tantum *CaMgPfTb; tamen Tc

³⁰ vite per. *CaMgTb; per. vite Tc; per. Pf

³¹ incurrant *CaMgPfTb; incurrerint Tc

³² a *MgPfTbTc; *om.* Ca

³³ *retinetur *BeGcMgPfSbTbTeVnVo; tenetur CaDaRaTc; retinebitur ut reus *add.* Ca², *re add.* ss Da

69¹

²Si facto pretio rem vendendam aliquis cuicumque³ crediderit⁴, et dum ab eo⁵ vendenda⁶ profertur, quacumque occasione perierit, ei perit qui eam⁷ dederat distrahendam. Ceterum si rem acceptam, non rogante domino sed permittente⁸ eo qui accepit, dum velit venundare, perdidit, sibi rei perditae ingerit detrimentum⁹.

Creditor si sine conditione pignus sibi depositum¹⁰ tenens, ter debitorem suum convenerit ut soluto debito¹¹ pignora sua recipiat¹². Quod¹³ si debitor noluerit¹⁴ post tres admonitiones soluto debito¹⁵ pignora sua suscipere¹⁶, creditor¹⁷ distrahendi¹⁸ pignoris liberam habebit potestatem.

¹ Lc lacks sections indicated

² Item *add.* TbTc, *om.* CaGcLbMgMqPfPhTeVnVo

³ cuic- CaMgPfPhTc; quic- Tb

⁴ -derit *CaPfTbTcVn; -dit ?Mg

⁵ ab eo *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ in mg. Be²

⁷ eam *MgPfTbTc; ea Ca

⁸ permittente *CaMgPfTb; permitte Tc

⁹ sibi rei – det. *om.* Pt

¹⁰ pignus *add. and canc.* Ca

¹¹ debito *CaMgPfPhTb; precio Tc

¹² rec- *BeGcMgPfTbTeVo; recipere Ca; accipiat Tc

¹³ Quod *GcMgMqTb; *erasure* Pf; *om.* BeTc

¹⁴ vol- Te

¹⁵ debito *MgPfTbTe; precio Tc

¹⁶ Quod si debitor - suscipere *MgPfTbTcTe; *om.* Ca

¹⁷ ss Ph

ID 16.199b]].

[Item]¹⁹

Si alienum animal cuicumque dampnum intulerit aut alicuius fructus leserit, dominus eius aut estimationem dampni reddat aut ipsum animal tradat. Quod etiam de cane similiter est statutum²⁰. ²¹Ei qui²² irritatu suo feram bestiam vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit²³, ea que dampnum dederit, neque in eius dominum neque in custodem actio²⁴ datur²⁵. [70] ²⁶Cum multi fideiussores institerint, etiamsi²⁷ ad solvendum que promiserunt, probantur idonei, et possint²⁸ omnes in solidum retineri²⁹, tamen restitutio debiti³⁰ inter eos dividenda est, ut unusquisque id quod eum³¹ pro³² portione sua contingit exsolvat.³³

ID 16.253-5]

³⁴Quicumque falsam monetam percussisse comprobatus³⁵ fuerit, manus eius amputetur, et qui hoc³⁶ consensit³⁷, si liber est lx³⁸ solidos componat³⁹, si servus⁴⁰ lx⁴¹ ictus accipiat⁴².

⁴³Apud quem scelus agnoscitur et pars rapine fuerit inventa, statim socios suos nominare cogatur. Quod si⁴⁴ nominare noluerit⁴⁵, teneatur ad vindictam.

¹⁸ dist- *BeCaTb; det- GcMgPfTcTeVnVo

¹⁹ Item LbTbTc; om. BeCaGcMgMqPfPhRaTeVnVoWc

²⁰ statutum *MgPfTbTc; constitutum Ca

²¹ Item add. Tb, om. *CaLbLcMgPfPhTc

²² Ei qui *MgPhTb; Et qui BeCaGcPrSITc; Et his qui Ea; Si quis MqPfPwSbTeVnVo; Si qui Oa

²³ in se proritaverit BeBdCeEaMqOaPa²PhTdTeVo; in se irritaverit CaDaMq²SbTd²; proritaverit in se GcMgPrQa; in se propritaverit Pa; in se proritavit Pf; in se irritavit TbTc; irritaverit Vn

²⁴ auctio Ca

²⁵ datur *BeGcMgPfPhTb²TeVnVo; detur CaOaTbTc

²⁶ Item add. Tb, om. *BeCaLbMgPfPhTcTeVn

²⁷ etiamsi *MgPfTbTc; et si Ca

²⁸ -int *CaMgPfTb; -unt Tc

²⁹ retineri *CaMgPfPhTc; reverti Tb

³⁰ et add. BePfSbTbTeVo, etiam add. Ca, om. *GcMgTcVn

³¹ eum *MgRaSbTcTdVo; cum BeCaCeGcPaPfTb; ei Ph; vel cum add. Ra²; com Te; om. Vn.

³² pro *CaGcMgPfPhSbTcTeVo²; om. TbVo

³³ Ei qui irritatu – exsolvat om.Lc

³⁴ Item add. LbTbTc, om. *BeCaGcMgMqOdPfPhTeVnVo

³⁵ compr- CaMgPfTb; pr- Tc

³⁶ hoc *CaPfTbTc; huic Mg

³⁷ -sit *BeMgPfTb; -serit Ca; -tit Tc

³⁸ lx *MgPfTbTc; xl Ca

³⁹ -onat *MgPfTbTc; -erat Ca

⁴⁰ est add. Tc, om. *CaMgPfTbTe

⁴¹ lx *MgPfTbTcVn; xl Ca

⁴² acc- *CaPfTbTcTe; rec- MgVnWd

⁴³ Item add. LbTb, om. *CaMgPfTcTeVn

⁴⁶Filio⁴⁷ vel heredi contra priorum⁴⁸ iustam aut⁴⁹ legitimam diffinitionem venire non liceat, quia iuste repellitur presumptio illius qui facta seniorum iniuste⁵⁰ conatur irrumpere.⁵¹

⁵²Non solum ille qui furtum fecerit, sed etiam et⁵³ quicumque conscius fuerit, vel furto ablata sciens susceperit, in numero furantium habeatur, et simili vindicte subiaceat.

ID 16. 278 to ictus accipiat; 299-301 from Apud quem to end]

⁴⁴ nom. cogatur. Quod si *in mg.* Mq²

⁴⁵ nom. nol. *CaPfSbTbTc; nol. nom. MgVnWd; nom. voluerit Te

⁴⁶ Item *add.* LbTbTc, *om.* *CaGcMgPfPhVnVo

⁴⁷ *corr. fr.* ilio Ca

⁴⁸ priorum *BeCaCbGcLbMgMqOaPrTb²TcTd²Wd; pravorum CeEaObOcPaPfPhSbTdVn; piorum Fb; pravaram Te; maiorum Vo; *om.* Tb

⁴⁹ aut *CaMgPfTb; vel Tc

⁵⁰ iniuste *CaMgPfTb etiam iuste (?) Tc

⁵¹ Filio vel heredi contra – irrumpere *om.* Lc

⁵² Item *add.* Lb

⁵³ et *CaMgPfTc; *om.* Tb

71

¹Ut nullus comparet caballum², bovem aut iumentum vel³ aliud animal, nisi illum hominem cognoscat qui eum vendiderit, et de quo⁴ est, et ubi manet, et quis⁵ est eius⁶ senior.

ID 16.308].

¹ Item *add.* LbTb, *om.* BeCaMgMqPfTcTeVnVo

² *corr. fr.* gab- Mg

³ vel *BeCaGcMgTcVn; aut PfTbTe; an Vo

⁴ de quo *CaMgPfTb; unde Tc

⁵ quis *CaMgPfTb; qui Tc

⁶ est eius *CaPfTbTcVn; eius est Mg

72

¹Si bos alicuius bovem alterius² vulneraverit, et ille mortuus fuerit, vendant³ bovem vivum et dividant⁴ pretium et cadaver⁵. Si vero sciebat dominus eius quod bos vitiosus erat⁶ et noluit eum⁷ custodire, reddat bovem pro bove⁸, et cadaver⁹ integrum accipiat.

¹ Item *add.* EaLb, xvii *add.* Od; *om.* BeCaCbLdLfLjLmMgOcPfTcTeVnVo

² bov. alt. BeCaGcMgPfTbTcTe; alt. bov. CbLj

³ -ant CbLd²LjLmPfSbTbVo; -ent BeLd; -at CaGcLfMgTeVn; -et Tc

⁴ -ant CbGcLdLjLmMgPfSbTbTeVo; -ent Be; -at CaLfTcVn

⁵ et cad. *CaLdLfLjMgOdPfTb; *om.* Tc

⁶ quod (quos Cb) bos vit. erat *CaCbLdLfLjLmMgPfPhTc; bovem esse vitiosum Tb

⁷ eum *BeGcMgOaTcVn; *om.* CaCbCeLbLcLdLfLjLmMqPaPfPhSbTbTdTeVo

ID 16.350]

⁸ pro bove *CaMgPfTbTc; om. Lf

⁹ cadaver *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; cadat Tc

73

*xviii*¹

Qui² furatus fuerit bovem aut ovem³, quinque boves pro uno⁴ restituat, et quatuor⁵ oves pro una⁶.

ID 16.351]

¹ xviii *EaGcMgOaPrTbVnVo; xvii BeCaCePaSbTc; Item Lb; om. DaLcMqPfTe

² Si quis Da

³ aut ovem *BeGcMgMqPrTbTcVn; om. CaCeEaLbPaPfSbTdTeVo

⁴ bove *add.* MqRaTcVn, *om.* *CaCeEaGcMgPfPrSbTbTe

⁵ quatuor *CaEaMgPfSbTbVnVo; tres TcTe

⁶ det *add.* Mq, restituat *add.* TcVn, *om.* *CaEaGcMgPfSbTbTe

74

*xviii*¹

Si effregerit fur domum² sive suffodiens³ fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus⁴ sanguinis. Quod⁵ si orto sole⁶ hoc fecerit, homicidium perpetravit⁷.

ID 16.352].

¹ xviii *BeCaCeEaLbLdMgOaPaPrTbTcVn; om. DaLcLnMqPfSbTeVo

² fur dom. *CaPfTbTcTe; dom. fur MgVnWd

³ suffod- *CaGcMgPfTc; fod- PhTb

⁴ non erit reus *CaMgPfTb; reus non erit Tc

⁵ Quod *CaMgPfTb; Qui Tc

⁶ *corr. fr.* solo Mg

⁷ hom. perp. *CaPfTbTc; perp. hom. MgVnWd

74[bis]

*xx*¹

Si leserit quispiam agrum vel vineam, et dimiserit iumentum suum ut depascatur aliena, quicquid optimum habuerit in agro vel in vinea pro dampni estimatione restituat².

ID 16.353]

¹ xx *BeCaCeEaGcLbLdMgOaPaPhSbTbTcTdTeVn; om. DaLnMqPfPrVo

² -uat CaMgPfTb; -uet Tc

75

xxi¹

Si egressus ignis invenerit spicas² et comprehenderit acervos frugum sive stantes segetes in agris, reddat dampnum³ qui ignem succenderit⁴.

ID 16.354]

¹ xxi *BeCaCeEaGcMgPrTbTeVn; xx LbLdTc; om. DaLnMqPaPfVo

² spicas *CaMgPfTb; spinas Tc

³ dampnum *BeGcMgPfTbVnVo; agrum dampnum Ca; dampna Tc

⁴ reddat dampnum qui ignem succ. in mg. Mq

76

¹Institutionum libro II², titulo i³

Fere⁴ bestie et⁵ volucres et pisces, id est⁶ omnia animalia que in terra, mari celo⁷que nascuntur simul atque⁸ ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illius esse incipiunt. Quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur, nec interest⁹ feras bestias et¹⁰ volucres utrum in suo fundo quisque capiat¹¹ an in alieno.¹² Plane qui¹³ alienum fundum ingreditur venandi aut aucupandi¹⁴ gratia, potest a domino, si is¹⁵ providerit, prohiberi ne ingrediatur. Quicquid autem eorum ceperis eo usque tuum esse intelligitur donec tua custodia cohercetur. Cum vero evaserit custodiam tuam et in naturalem libertatem se¹⁶ receperit, tuum esse desiit¹⁷ et rursum¹⁸ occupantis fit¹⁹. Naturalem autem libertatem recipere²⁰ intelligitur cum vel²¹

¹ Ex add. Tc, om. *BeCaMgPfTbWc

² II *BeDaMgOaPcPfTbTeVnVo; V Ca; om. Tc

³ tit. i *BeCaMgOaTbTeVnVo; Inst. - i in mg. Ca, in text Wc, om. Mq; cap. i LbTc [Pf mf illeg.]

⁴ The 'F' in Vo is a very large and fully decorated initial depicting a horned beast grappling with a serpent. Seve Pk; Vere Te

⁵ et *BeOaPhTb; om. CaGcMgPfTcTeVnVoWc

⁶ id est *BeCaOaPfPhTeVnVo; et GcMgTcTb; om. Wc

⁷ mari celo⁷que *CaMgPfTbWc; celo marive Tc

⁸ atque *Be²CaMgPfPhTcTe; om. Be; ut Tb

⁹ et add. Tc, om. *CaMgPfTbTe

¹⁰ et *CaMgPfTbTe; om. Tc

¹¹ capiat *CaMgPfPhTc; captet Tb

¹² Here Ra has several passages in the margins in a later hand which has not appeared before, but much of it is illegible in the mf since it is in the gutter.

¹³ in add. Ca, om. *MgPfTbTc

¹⁴ accusandi Te. vel alterius add. Brant, om. CaEaMgPfTbTcTe

¹⁵ is *MgPfTbTc; his Ca

¹⁶ ss Mq²

¹⁷ -siit *TcTeVn; -sinit BeCaGc²Ra; -sit GcMgOaPfTbTdVo

¹⁸ -um *BeCaPfTcTe; -us GcMgTbVn

¹⁹ sit CaMgPfTb; fit Tc

²⁰ tuum esse desinit – libertate recipere in mg. Mq²

²¹ vel *CaMgPfTb; om. Tc

oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo ut difficilis sit eius²² persecutio. Illud quesitum est, an si²³ fera bestia ita vulnerata sit ut capi possit statim²⁴ tua esse intelligatur. Quibusdam placuit tuam esse, et eo usque tuam videri donec eam²⁵ persequaris. Quod si²⁶ desieris persequi desinit tua esse²⁷, et rursus fieri occupantis. Alii non aliter putaverunt tuam esse quam si ceperis. Sed posteriorem sententiam nos confirmamus, quia multa accidere solent ut eam non capias²⁸. Apium quoque natura fera²⁹ est. Itaque que in arbore tua consederint³⁰, antequam³¹ a te³² alveo includantur, non magis tue esse intelliguntur quam volucres que in tua arbore³³ nidum fecerint³⁴. Ideoque si alius eas incluserit, is³⁵ earum³⁶ dominus erit. Favos quoque si quos³⁷ effecerint³⁸, quilibet eximere potest. Plane integra re³⁹ si⁴⁰ provideris⁴¹ ingredientem in fundum tuum⁴², potes eum iure prohibere ne ingrediatur. Examen quoque ex⁴³ alveo tuo⁴⁴ eo usque tuum esse intelligitur, donec in conspectu tuo est⁴⁵, nec difficilis eius⁴⁶ persecutio est, alioquin occupantis fit⁴⁷. Pavonum⁴⁸ et columbarum fera natura est, nec ad rem pertinet, quod ex consuetudine avolare et recedere solent. Nam et apes idem faciunt⁴⁹ quarum constat feram esse naturam. Cervos quoque ita quidam⁵⁰ mansuetos habent, ut in silvas ire et redire soleant, quorum et ipsorum⁵¹ feram esse

²² sit eius *CaMgPftb; eius sit Tc

²³ si *CaMgPftb; om. Tc

²⁴ statim *CaMgPftb; si Tc

²⁵ eam *MgPftbTc; om. Ca

²⁶ eam *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

²⁷ tua esse CaPftbTc; esse tua Mg

²⁸ eam (*ss* Tb) non cap. CaPftbTc; non cap. eam Mg

²⁹ nat. fera *CaMgPftb; fera nat. Tc

³⁰ considerint GcMgPf; consederint BeCaDaGc²TbTcVnVo.

³¹ *om.* Vo

³² a te *BeCaGcMgTbVo; a te in CaTc; *erasure* Pf

³³ tua arb. *BeGcMgPftb; arb. tua CaDaTc. tua consederint antequam – arbore *om.* Te

³⁴ -int *CaMgPftb; -unt Tc

³⁵ is *MgPftbTc; his Ca

³⁶ earum *CaMgPftbTc; eorum Tb

³⁷ *ss* Mg

³⁸ effec- *BeGcMgPftb; fec- CaTc

³⁹ int. re *GcMgPftb; integrare BeCaDaPhTe; *om.* Tb

⁴⁰ *ss* Pf

⁴¹ prov- MgPftbTc; prev- Ca

⁴² plane *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

⁴³ ex *CaMgPftbTc; in Tb

⁴⁴ quod *add.* Ca, *om.* *MgPftbTc

⁴⁵ est *CaMgPftb; *erasure* Tc

⁴⁶ eius *CaMgPftb; *om.* Tc

⁴⁷ fit *BeTb; sit CaMgPf; est TcVn

⁴⁸ -onum *CaMgPftb; -orum Tc

⁴⁹ faciut Ca

⁵⁰ quidam *BeCaDaGcMgPftb²; quid Tb; quidem Vo; *om.* Tc

⁵¹ et ipsorum *CaMgPftb; *om.* Tc

naturam nemo negat. In his autem⁵² animalibus que ex consuetudine abire et redire solent, talis regula comprobata est, ut eo usque tua esse⁵³ intelligantur donec animum revertendi habeant. Nam⁵⁴ cum revertendi animum habere⁵⁵ desierint, etiam tua esse desinunt, et fiunt⁵⁶ occupantium. Revertendi autem videntur animum⁵⁷ desinere⁵⁸ habere, cum⁵⁹ revertendi consuetudinem deseruerint. Gallinarum et anserum non est fera natura, idque ex eo possumus intelligere, quod alie sunt galline⁶⁰ quas feras vocamus. Item⁶¹ alii anseres quos feras appellamus. Ideoque si anseres tui aut⁶² galline tue aliquo casu turbati⁶³ turbatique⁶⁴ evolaverint⁶⁵, licet conspectum tuum effugerint⁶⁶, quocumque⁶⁷ loco sint, tui tueve⁶⁸ esse intelliguntur⁶⁹, et qui lucrandi animo ea animalia retinet, furtum intelligitur committere.

ID 13.35]

⁵² autem *CaPfTbTcVn; vero Mg

⁵³ iure add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁵⁴ om. Te

⁵⁵ rev. an. hab. *BeTbVo; an rev. hab. CaTc; rev. (-andi Oa) hab. an. DaGcMgOaPfTe

⁵⁶ fiunt *CaMgPfTb; sunt Tc

⁵⁷ vid. an. GcMgPfTb; an. vid. CaTc

⁵⁸ esse add. and canc. Ca. In Da all from In his autem animalibus above to animum desinere is in a smaller cramped script, ? over erasure

⁵⁹ from here to near end of cap. Mq has long apparent erasures in mid-text, though none is missing

⁶⁰ al. sunt gall. *BeCaDaTbTc; al. gall. sint Gc; gall. sunt Mg; sunt al. gall. (galliene Vo) PfTeVo

⁶¹ Item *DaMgPhTcTeVnVo; om. PfTb

⁶² aut *CaMgPfTb; et Tc

⁶³ -ati *CaDaMgPf²TbVnVo; turbari Gc; turbiaritur Oa; turbantur Ce²Pa; -ate Tc

⁶⁴ turbatique CePaGcMgOaPfTd; turbateque BeDbPhRaVnVo; turbateve Ca; sint Tb; fuerint turbatique Tc; turbatuturbatique Te

⁶⁵ evolaverint *MgPfTbTc; violaverint Ca

⁶⁶ effug- *CaMgPfTb; aufug- Tc

⁶⁷ tamen add. Tb, om. *CaMgPfTc

⁶⁸ tui tueve *MgPfTbTc; tue tuive Ca

⁶⁹ -untur *CaMgTbTc; -antur Pf

77

¹Epistola prima Clementis² ad Iacobum³

Clementi⁴ trado, ait beatus Petrus, a Domino mihi traditam potestatem ligandi atque solvendi, ut de omnibus quibuscumque decreverit in terris, hoc decretum sit⁵ in

¹ Incipit de excommunicatione add. in mg. BbDaGcPtRaSITdVn², in text Fb; Incipit de exc.. Ex add. AaBdBcCaLbMgSbTcTdVoWc; De vocatione excommunicandorum add. Db; De absoluteione in mg. Lj; Incipit de excommunicatis add. in mg. Ln²; l. x in mg. Ce, Explicit liber nonus. Incipit decimus add. in text Pa, De illo qui habet potestatem ligandi et solvendi que oporteat eum ligare et solvere CePa in text; iii. De licita et illicita excommunicatione add. in mg. Bd; De licita et illicita excommunicatione, de absoluteione, de vocatione excommunicandorum Ph; De potestate excommunicandi add. in mg. Tc². De excommunicatione in text Vp. om. *GaLdMhMjMkMqPfPrPtSgTbTeVo

² pape add. Tb, om. *BdBcCaDaMgPfPhTcTeVn

³ iii. De licita et illicita excommunicatione in mg. Bd; iii add in mg Be²; De illo qui habet potestatem ligandi et solvendi que oporteat eum ligare et solvere add. Ce mg. No insc. Oa

celis. Ligabit enim quod oportet ligari, et solvet quod expedit⁶ solvi, tanquam qui ad liquidum ecclesie regulam noverit. Item. O⁷ Clemens, omnes⁸ cum tanta reverentia tua verba suscipiant, ut sciant⁹ te legatum et preconem¹⁰ esse veritatis, et quodcumque¹¹ ligaveris super terram erunt ligata¹² et in celo, et quodcumque solveris super terram, etiam ibi esse solvendum¹³, quoniam quidem¹⁴ ut dixi que oportet ligabis, et que expedit solves.

ID 14.1-2]

⁴ *The initial 'C' much enlarged, CePaPk, Ce illuminated (the first since the opening of Bk I), Pk with a wide space left blank for a rubric; large space left for missing initial BeDb. episcopo et pape add. ss Ln²*

⁵ et *add. BeDaGcMgOaTbVnVo, om. BdCaPftcTe*

⁶ expedit *CaMgPftb; oportet Tc

⁷ O] *om. MfMf; Omnes O BeOa; Omnes Py*

⁸ omnes *ss Mg*

⁹ *corr. fr. sciam Oe; ut sciant in mg. Mo²*

¹⁰ legatum te et preconem *ID; legem et predicationem AaBdDaDbEaLbMfOePftQaSgTeVo; te legem et predicationem BdCaOf; legem te et preconem BeCe; vel legatum et preconem add. in mg. Da; legem <hunc?> te et predicationem Fb; legem te et predicationem GcMhMmMqVm; te et legis te et predicatorem Lg; legis te et predicatorem MgTd; legem esse et predicationem Mk; legem et predicatorem Mj; te (in mg.) legatum et predicatorem Mo; leges te et preconem Oa; te legis et predicatorem ObPw; legis te et preconem Pa; te legatum (corr. fr. legem) et predicatorem Pc; te legis et preconem Ph; lege te et preconem Pk; lacuna in Pq; te legem et preconem Ra; legatum et preconem Sb; legem et preconem Tb; te legatum et preconem Tc; te legis et predicatorem Vn*

¹¹ quodc- *CaPftbTc; quec- MgVn

¹² erunt ligata GcMgPftPhTe; erit ligatum BeVo; e.l. CaTc; esse l. Da; erit legatum Tb

¹³ etiam ibi esse sol. BeCaPftbVo; etiam ibi sol. esse MgVn; e.s. et in c. Tc; etiam ibi sol. Te

¹⁴ quoniam quidem CaMgPftbTe; quando quidem Tc

78

[De indignis prelati]¹. Gregorius in homelia² xxvi³

Plerumque contingit ut iudicis locum teneat cuius ad locum minime vita concordat, ac sepe agitur ut vel⁴ dampnet immeritos⁵ vel alios ipse⁶ ligatus solvat. Sepe in solvendis ac ligandis⁷ subditis sue⁸ voluntatis motus, non autem causarum merita sequitur pastor. [79] Unde⁹ fit ut ipsa ligandi ac¹⁰ solvendi potestate se privet¹¹

¹ *De indignis prelati in mg. CaDaGcLdLjMgOcPw, in text BeEaFbLnPftRa²StTdTeVoVp; De dignis prelati PcTc; De licita et illicita excommunicatione et excommunicationibus add. in mg. Cb²; om. LbMqOaPhPtVn*

² omnibus Lb

³ xxvi *BeCaCbGcLbLmMgMqOaTbTeVnVo; xxvii Pftc. Ld has no insc. in text but Greg. in mg.

⁴ ut vel *BeCaGcMgTb; vel Lm; ut PftcTeVnVo

⁵ immeritos *CaCbLmMgPftPhTc; innoxios Tb

⁶ ipse *CaMgPftbTc; sepe Lm

⁷ solv. ac lig. *BeCaCbLmMgPftPh; lig. ac solv. TbTc

⁸ sue *CaCbLmMgPftb; sive Tc

⁹ Unde *CaMgPftPhTc; Inde SbTb

¹⁰ ac *BeCbLmMgSbPftbVo; atque CaTcVn

¹¹ se priv. *CaPftSbTbTc; priv. se GcMg

qui hanc pro suis voluntatibus et non pro subiectorum¹² moribus exercet. Sepe fit ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor.[80] Iudicare autem digne de subditis¹³ nequeunt, qui in subditorum¹⁴ causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur. Unde et recte per prophetam dicitur¹⁵, Mortificabant animas que non¹⁶ moriuntur¹⁷, et vivicabant animas que non¹⁸ vivunt¹⁹. Non morientem quippe mortificat qui iustum dampnat, et non victurum vivificare nititur qui reum a supplicio absolvere nititur²⁰. Cause ergo pensande sunt, et tunc ligandi atque²¹ solvendi potestas exercenda²². Videndum que culpa aut²³ que sit penitentia²⁴ secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam²⁵ visitat, illos sententia pastoris absolvat. [81] Tunc enim vera est absolutio presidentis cum interni arbitrium²⁶ sequitur iudicis, quod bene quatruidani Lazari illa resuscitatio designat²⁷, que videlicet demonstrat quia²⁸ mortuum Dominus²⁹ vocavit et vivificavit dicens, Lazare veni foras, et postmodum is³⁰ qui vivens fuerat egressus³¹, a discipulis est solutus³² sicut scriptum est, Cumque egressus esset qui fuerat ligatus institis tunc dixit³³ discipulis³⁴, Solvite eum, et sinite³⁵ abire. Ecce illum discipuli iam viventem³⁶ solvunt³⁷ quem magister

¹² subiectorum BeCaGcMfMqPfPtSbRaTbTdVo; subditorum *CeLmPaTcTe

¹³ subiectis Be

¹⁴ subditorum *BeCaMgPfPtTbTcTeVo; subiectorum CbLj; subiectioribus Vn

¹⁵ et recte – dicitur *in mg.* Ra²

¹⁶ *ss* Ld

¹⁷ moriuntur *BdBcCbCeLjLmOaPaPcRa²TbTc; moriebantur CaDbFbGcLdLflGmMqOcOeOfPpPwRaSbSgTdTeVmVnVo

¹⁸ mor. et viv. an. que non (*ss* Be)

*BdBcCaCbDbGcLdLflGmMqObOcOeOfPpPhPtPwQaRaSgTbTcTeVmVnVo; mor. et viv. - non *om.* OdBrant; moriebantur et vivificat Od *mg.*

¹⁹ vivebant Oe

²⁰ nititur BeCaGcMgPfRaSbTbTcTe; conatur CbLjPt

²¹ atque *CaMgPfTbTc; et Lm

²² -enda *BeCbGcLjLmMgPfSbTbTeVo; -enda est CaLdLf; -erda est Tc

²³ aut *CaCbLmMgPfTbTcBrant; precessit *Vosm.*

²⁴ sit pen. CaMgPfTbTc; pen. sit Lf

²⁵ comp. grat. *CaMgPfTbTc; grat. comp. Lm

²⁶ interni arbitrium *CeMq²PaPf²Ra²SbTbTcTeVo; in tantum arbitrium Be; intimi arbitrii Ca; eterni (vel int *ss* Mg) arbitrium GcMgRaVn; interni arbitrium Mq; in terra arbitrium Td

²⁷ *obsc. corr.* Ca

²⁸ prius *add.* CbTc, *om.* BeCaGcLmMgPfSbTbTeVn; *erasure here* Mq

²⁹ mort. Dom. *CaCbMgPfTc; Dum mort. Lm?; Dom. mort. PhTb

³⁰ is *MgPfTbTc; his Ca

³¹ fu. eg. *CaMgPfTbTc; eg. fu. Cb

³² est sol. *CaCbLmMgTbTc; sol. est Pf

³³ Iesus *add.* Cb, *om.* *CaMgPfTbTc

³⁴ suis *add.* Tc, *om.* *CaCbLmMgPfTb

³⁵ eum *add.* Lm, *om.* *CaMgPfTbTc

³⁶ illum disc. iam viv. *CaCbGcLmPfTbVo; illum iam viv. disc. Mg; disc. illum iam viv. Tc

³⁷ -unt *CaMgPfTbTc; -erunt Lm

resuscitaverat mortuum. Si enim discipuli mortuum solverent³⁸ fetorem magis ostenderent quam virtutem.

ID 14.3] C 11 q 3 c 88, Plerumque contingit – abbrev. and paraph.; C 11 q 3 c 60, Ipse ligandi – moribus exercet; C 11 q 3 c 61, Iudicare digne – gratiam sequuntur; C 11 q 3 c 62, Tunc vera est -sicut scriptum est

³⁹De prelati iniuste ligantibus⁴⁰

Ex qua consideratione nobis⁴¹ intuendum est quod⁴² illos nos⁴³ debemus per pastorem auctoritatem⁴⁴ solvere, quos auctorem nostrum⁴⁵ per suscitantem⁴⁶ gratiam scimus⁴⁷ vivificare⁴⁸. Que nimirum vivificatio⁴⁹ ante rectitudinem operis in ipsa iam⁵⁰ cognoscitur confessione peccati. Unde et huic ipsi⁵¹ mortuo nequaquam dicitur, Revivisce⁵², sed, Veni foras. Omnis quippe peccator, dum culpam suam intra conscientiam abscondit, introrsus latet, in suis penetralibus occultatur. Sed mortuus venit⁵³ foras cum peccator nequitias suas⁵⁴ sponte confitetur. Lazaro ergo dicitur, Veni foras, ac si aperte cuilibet mortuo in culpa diceretur, Cur reatum tuum intra conscientiam⁵⁵ abscondis? Foras iam per confessionem egredere qui apud te per confessionem⁵⁶ interius lates. Veniat itaque foras mortuus, id est culpam⁵⁷ confiteatur peccator, venientem⁵⁸ vero⁵⁹ solvant discipuli, ut pastores ecclesie ei penam debeant amovere⁶⁰ quam meruit qui non⁶¹ erubuit confiteri quod fecit. Hec de solutionis⁶²

³⁸ *corr. fr.* -int Pf

³⁹ *whole section om.* AaLc

⁴⁰ (Idem add Pf) De - lig. (litigantibus Pf ac) in text EaFbPf, in mg. BeCaCeGcLdMgPw²RaTd; Item Tb; om. with no break BdBcLbLkLmMqOaPaPcPhPkPrPwSbTcTeVmVoWc; om. with break DaVn

⁴¹ nobis CaPfTbTcVn; vobis Mg

⁴² quod *BeCaGcLmMgPfTbVnVo; quia CbTc

⁴³ illos nos *CaMgPfTbTc; nos illos Cb

⁴⁴ past. auct.] pastoris auct. Sb; pastorem Te

⁴⁵ cognoscimus add. Cb, om. *CaMgPfTbTc

⁴⁶ sus- *BeCaGcMgMqPfTbVo; resus- CbLmTc

⁴⁷ scimus *CaFbGcMgPcPfRaSbTcTdTeVnVo; novimus (Be after vivificare) BeMq²Tb; videmus

Ce²Pa; om. CbCeLmMqPhPkPr

⁴⁸ -are *CaMgPfTbTc; -aret Lm

⁴⁹ nim. viv. *CaCbLmMgPfPhTc; viv. nim Tb

⁵⁰ iam *MgPfTbTc; anima Ca

⁵¹ huic (*obsc. corr.* Ca) ipsi CaCbLmMgPfTc; ipsi huic PhTb

⁵² Revivisce *BeCaCbLmMgPfPhPkVo; Revisce TbTc

⁵³ *corr. fr.* veni Ca

⁵⁴ suas *CaPfTbTcVn; om. Mg

⁵⁵ tuam add. Ca, om. *MgPfTbTc

⁵⁶ confessionem BeGcMgPfTbTcVo; conscientiam Ca; negationem Cb

⁵⁷ culpam *CaMgPfTbTc; om. Cb

⁵⁸ viventem (vel venientem in mg. Ra²) Ra

⁵⁹ vero *BeGcMgPfSbTbTc; ergo CaRa; vero foras Cb; itaque foras Te; om. Vo

⁶⁰ amov- *CaPfTbTc; admov- MgVn

⁶¹ non *MgPfTbTc; cum Ca

ordine dixerim breviter ut sub magno moderamine pastores ecclesie vel solvere studeant vel ligare.

ID 14.3d]

⁶² de solutionis *CaGc²MgPfPkSbTbTcTeVn; dissolutionis GcLm

82

Gregorius¹ in Moralibus, libro III²

Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex vultionis sed ex iustitie examine erumpunt. Intus subtile iudicium aspiciunt, et mala foris urgentia qua maledictione ferire debeant cognoscunt³, et eo maledicto non peccant quo ab interno iudice non discordant. Item. Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet quod approbat, aliud quod dampnat.⁴ Aliter enim maledictum profertur iudicio⁵ iustitie, ut ipso⁶ primo homine⁷ peccante⁸ prolatum est cum audivit, Maledicta terra⁹ in opere tuo, et cum Abrahe dicitur, Maledicentibus tibi maledicam¹⁰. Rursum quia¹¹ maledictum non iudicio iustitie profertur, sed livore¹² vindicte promitur,¹³ voce Pauli¹⁴ predicantis¹⁵ admonemur¹⁶ qui ait, Benedicite et nolite maledicere.

ID 14.4, 5a] C 24 q 3 c 12

¹ Greg. *CaMgTbTc; Idem Pf

² III BeCaEaLbMgOaPfTbTeVn; II Tc. iiii *add. in mg.* Be². Greg. – III *om.* Ld (Greg. *in mg.*). De ordine excommunicationis *add.* Pa

³ cogn- *MgPfTbTcVn; agn- Ca

⁴ quandoque maledictum infertur iudicio iusticie, quandoque livore vindicte *add. in mg.* Ld²

⁵ iudicio *CaCbMgPfPhTc; voto Tb

⁶ ut ipso *BeCaGcLbMgMqPfPhQaRaTeVnVo; ut in ipso Tb; aliter livore vindicte. Maledictum quippe iudicio iustitie ipsi CbTc

⁷ -ine *CaMgPfTb; -ini Tc

⁸ -te *CaMgPfTb; -ti Tc

⁹ terra *MgPfTbTc; terre Ca

¹⁰ Maledicentibus tibi maledicam *BeCaPfQaTbTcVn; Maledicam tibi maledicentibus Mg

¹¹ Rursum quia *BeCaGcMgPfPhQaTcTeVo; Rursumque TbVn; Rursum quia vero aliter *Brant*

¹² iustitie *add. and canc.* Ca

¹³ promitur *CaCbMgPfQaTbTcVn; promittitur SbTe; punitur a quo *Brant*

¹⁴ apostoli *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc

¹⁵ cessare *add.* *Brant, om.* *CaMgPfQaSbTbTcTeVn

¹⁶ -emur *CaMgTbTc; -emus Pf

83

Augustinus, De verbis Domini, cap. xvi¹

Cepisti² habere fratrem tuum tanquam publicanum³, ligas illum in terra sed ut iuste alliges vide. Nam⁴ iniusta vincula dirumpit⁵ iustitia⁶. Cum autem correxeris et concordaveris cum fratre⁷ tuo, solvisti illum in terra. Cum solveris in terra⁸ solutus erit et⁹ in celo.

ID 14.5b] C 11 q 3 c 48

¹ xxi DaTe (*not* Sb)

² Incepisti Fb

³ al *add. ss.* Ra²

⁴ ut *add. and canc.* Ra

⁵ dirumpit *FbGcMgWc²; dirumpunt AaDaEaLbPfSbTdTe; durumpit BeWc; dirumpit CaCeMqPaPkRaVn; dirumpunt CbVo; corrumpunt PhTb; rumpit Tc

⁶ -tia *CaGcMgOaTcVn; -tiam PfSbTbTeVo

⁷ cum fr. GcPfTbTcVo; confratri CaGc²Mg; fratri Vn

⁸ Cum solv. in terra *CaMgPfSbTbTcTe; *om. Brant*

⁹ et *CaMgPfTc; *om. PhTb*

84

Hieronimus super¹ epistolam Pauli ad Philemonem²

Si quis³ dixerit iustum iniustum, et⁴ iniustum⁵ iustum⁶ abominabilis uterque⁷ apud Deum⁸. Similiter qui sanctum dicit⁹ esse non sanctum¹⁰, et rursus¹¹ non sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum est¹².

ID 14.6] C 11 q 3 c 57

¹ ad *add.* Vo

² Hier. – Phil.] L i ad Philippum Ier' in epistola Pauli Lb

³ aliquis Pt

⁴ rursus *add.* CaMg²PfPtTeVp, rursus *add.* DaEaLbRaSbTcVnVo, *om.* *GcMgMqOaPhTb

⁵ et iniustum *in mg.* Mq

⁶ et iniust. iust. *om.* CePa

⁷ ab. uterque *BeEaGcSbTbTeVo; est uterque CaCe²Da; ab. uterque est MgVn; utique Pa; ab. Pf; ab. est uterque RaTcVn

⁸ est *add.* Pf²Sb, *om.* CaMgPfTbTc

⁹ dicit *CaMgTbTc; dixit Pf

¹⁰ esse non san. *BeCaGcPfTcVnVo; non esse san. MgOa; non san. esse Ph; san. non esse Tb

¹¹ -um *BeCaPfTb; -us GcMgTc

¹² apud Deum est *BeCaLcMgPfTeVo; est apud Deum GcLbMqOaRaTbTcVn. Similiter qui sanctum – est *om.* CePaPk

85

Hieronimus¹ super Mattheum², libro III³

Tibi dabo claves⁴ regni celorum, et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in celo⁵. Istum locum episcopi et presbiteri non intelligentes, aliquid sibi⁶ de Phariseorum assumunt supercilio⁷, ut vel dampnent⁸ innocentes vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Deum⁹ non¹⁰ scientia¹¹ sacerdotum sed¹² reorum vita queratur. Legimus in Levitico de leprosis ubi iubentur ut ostendant se sacerdotibus, Et si lepram habuerint¹³, tunc a sacerdote immundi¹⁴ fiant. Non quod¹⁵ sacerdotes immundos¹⁶ faciant¹⁷, sed quod habeant notitiam de leprosis et non leprosis¹⁸ et possunt discernere qui mundus quive immundus sit¹⁹. [86] Quomodo ergo²⁰ leprosum sacerdos²¹ immundum²² non facit, et sic et hic²³ alligat vel solvit²⁴ episcopus vel²⁵ presbiter²⁶ non eos qui insontes sunt vel innoxii²⁷, sed pro officio suo cum peccatorum audierit varietates²⁸, scit qui ligandus sit²⁹, qui³⁰ solvendus.

ID 14.7] C 11 q 3 c 44, Quomodo sacerdos mundum - end

¹ Hier. *CaMgTbTc; Idem Pf; om. Fb

² in add. LbVo

³ III *BeDaEaGcLbMgOaTbTeVnVo; IIII CaTc; IIII Gr' Fb; ? Pf

⁴ hee sunt discretio et potestas add. in mg. Wc

⁵ celo *CaMgPf; celis BeTbVo; c. Tc

⁶ sibi *CaMgPfPhTc; om. Tb

⁷ ass. sup. *CaMgPfPhTc; sup. ass. Tb

⁸ corr. to dampnare Ra

⁹ repeated Mg

¹⁰ non *CaMgSbTbTc; om. PfTe

¹¹ vel sententia add. ss Da; sententia MqSb, sententia in mg. Ra²; non sententia set in mg with tie-mark Wc

¹² sed *CaMgTbTc; et Pf

¹³ -uerint *MgPfTbTc; -uint Ca

¹⁴ immundi *CaMgSb²TbTc; mundi PfSbTe

¹⁵ Numquid Pk

¹⁶ immundos *CeGcMgMqPaPfTbTcTe; mundos vel immundos BeCaDaRaTd²; et immundos after corr. Sb; mundos TdVn; Pf mfilleg.

¹⁷ -iant *CaMgPfTb; -iunt Tc

¹⁸ et non lepr. *BeCeDaPaPc²PhPkPrRaSb² (partly over erasure)TbTcVm; om.

CaFbGcLbMgPcPpPqPwVn; et non de lepr. Oa; et de non lepr. Vo; ubi iubentur ut ostendant – leprosis om. Bd

¹⁹ imm. sit CaMgPfTb; sit imm. Tc

²⁰ ergo *CaMgPfTb; om. Tc

²¹ lep. sac. CaMgPfTb; sac. lep. Tc

²² inmu- *MgPfTbTcVn; mu- Ca; mundum vel immundum Ra

²³ et sic et hic GcMgTbTc; sic et hoc Be; et hic CaSbTe; et sic Pf; sic et sic Ra; sic et hic Sb²Vn; sic et hi Vo

²⁴ vel solvit *BeCaMgPfPhVo; om. Tb; et solvit Tc

²⁵ vel CaMgPfPhTc; et Tb

²⁶ vel solvit add. Tb, om. *CaMgPfPhTc

²⁷ vel innoxii *CaMgPfPkPwQaSbTbTcTe; nec solvit noxios Brant

²⁸ corr. fr. vanitates Ca²

²⁹ in mg. Ra²

³⁰ qui *BeCaGcPfSbTbTcTeVo; quive MgPw; vel qui Vn

87

Augustinus super Iohannem, parte prima, tractatu xliiii¹

Cum excommunicat ecclesia in celo ligatur excommunicatus, cum reconciliat ecclesia, in celo solvitur reconciliatus².

ID 14.47] cf C 24 q 1 c 6 med.

¹ tr. xliiii *CaGcLbMgOaPfPhSbTcTeVnVo; tr. xliiii Be; tit. xliiii Da; tr. xlv Mq; lt. xl Vp; *om.*EaQaTb
Quid possit excommunicatio ecclesie et reconciliatio *add.* Pa

² cum reconciliat – reconc. *om.* Aa

88

¹Chrisostomus super epistolam ad Hebreos, sermone iii²

Nemo contempnat vincula ecclesiastica. Non enim homo est qui ligat sed Christus qui hanc potestatem dedit, et dominos fecit homines³ tanti honoris⁴.

ID 14.48] C 11 q 3 c 31

¹ Iohannes *add.* PfTcVo, *om.* *BeCaDaGcMgMqOaPhRaTbTdTe

² sermone iiiii BeDaGcMqPfTbTcTeVnVo; feria (?) iiiii Ca; tractatus iiiii Lb; sermo iiiii Mg; iiiii (*with* *secr*? (?) *in mg*) Ra; *om.* AaEaQaVp. Quare non est contempnenda excommunicatio *add.* Pa

³ dom. fec. hom.] homines (*corr. fr.* duos) fecit Pc

⁴ dom. (Dominus Be) fecit hom. tanti hon. *BeCaCbLbMgPfPhQaVo; Dominus hom. fecit tanti hon. Aa; dom. fecit tanti hon. hom. Tb; hom. fecit dom. tanti hon. TcVn

89

Quinte¹ sinodi, actio² v³

Certum est quod qui impius demonstratus est, omnimodo separatus est a Deo, sicut etiam⁴ ille qui anathematizatus⁵ tanquam impius separatus est. Nihil enim aliud significat anathema nisi a Deo separationem.

ID 14.49a] +C 24 q 3 c 9

¹ -ti Ca

² auctio Ca

³ Quinte – v *om.* Ea; v *om.* Vo. Danathemate^a quid significet et de vo<ca>cionem^a et de pena contempnentium *add.* Pa

⁴ etiam *CaMgPfTb; et Tc

⁵ est *add.* CaMgTbTc, *om.* *Pf

90¹²*Ex concilio Meldensi, cap. iii*³

Episcopus in cuius parochia aliquis consistens aliquid iniuste fecerit et⁴ semel et bis atque tertio, si necesse fuerit, vocabit illum⁵ sua admonitione per suum nuntium canonice ad emendationem sive compositionem et ad penitentiam, ut Deo et ecclesie satisfaciatur quam lesit⁶. Si autem despexerit atque contempserit eius admonitionem et saluberrimam invitationem, feriat illum pastorali virga, hoc⁷ est sententia excommunicationis, ut a communione sancte ecclesie omniumque Christianorum sit separatus⁸ usque ad congruam satisfactionem et dignam emendationem. Quam⁹ excommunicationem debet idem¹⁰ episcopus seniori¹¹ illius notam facere, et omnibus suis coepiscopis, et omnibus suis parochianis¹², ne eum recipiant usque ad satisfactionem.

ID 14.83]

¹ Td *fo. 80va has c 90 – c 91 med. in a cramped hand, returning to the former layout at the need of 80vb*

² (iiii. *add.* Bd) De vocatione excommunicandorum *add. in mg.* BdCbLjTc², *in text* Ea; Quod episcopus post terciam (ternam Ca) ammonitionem reum debeat excommunicare *add. in mg.* Be²CaCeDaLn²Td³ cap. iii *BeCaEaEgGcLbMgOaPcPftbTeVnVo; cap. iiiii CbFb; *om.* QaTc. Ex - iii *om.* Lm

³ et CaCbLmMgTbTc; *erasure* Pf

⁴ illum *CaCbLmMgPftbTc; eum Tb

⁵ lesit *CaCbLmMgPcPftbTeVn; contempsit Tc

⁶ hoc *CaCbLmMgPf; hec Ph; hac Tb; ? Tc

⁷ hoc *CaCbLmMgPf; hec Ph; hac Tb; ? Tc

⁸ sep- *CaMgPftbTc; rep- Cb

⁹ Quam *CaMgPftbTc; Quarum Lm

¹⁰ idem *CaCbLmMgRa²TbTc; *om.* PfRa

¹¹ -iori CaCbLmMgPftbTc; -ior Tb

¹² omn. suis par. CaMgPftbTc; par. omn. suis Lm

91

¹*Ex concilio Rothomagensi, cap. iii*²

Noverit caritas³ vestra, fratres mei⁴, quod quidam vir, nomine ill', diabolo suadente, postponens Christianam promissionem⁵ quam in baptismo professus est, per apostasiam conversus post Satanam cui abrenuntiavit et omnibus operibus eius⁶,

¹ De licita et illicita excommunicatione *add. in mg.* Tc²

² c. iiiii Lb; cap. ii Vp; cap. iii *om.* Ea. De eodem *add.* Pa

³ -ita Lf

⁴ mei *BeCaCbLdLfljMgPftbTcTeVnVo²; carissimi Tb; *om.* Vo

⁵ promis- *BeGcMgOaPftbTcTeVnVo; profes- CaDaLd

⁶ *erasure follows* Lj

vineam Christi, id est ecclesiam eius devastare et predari⁷ non pertimescit, pauperes Christi quos pretioso⁸ sanguine⁹ suo redemit violenter opprimens et interficiens et bona eorum diripiens¹⁰. Misimus ad eum presbiterum nostrum et litteras commonitorias semel et iterum atque tertio, invitantes eum canonicè¹¹ ad emendationem et ad satisfactionem et¹² penitentiam, corripientes eum¹³ paterno¹⁴ affectu¹⁵. Ait enim Dominus in evangelio, Si peccaverit in te frater tuus¹⁶, corripe eum. Frater in unumquemque¹⁷ peccat qui in sanctam ecclesiam peccat¹⁸. Si enim sancta ecclesia unum corpus est, cuius corporis¹⁹ caput est Christus²⁰, singuli²¹ autem sumus²² alter alterius membra, et si patitur²³ unum membrum compatiuntur omnia membra²⁴, procul dubio in nos peccat qui membra nostra ledit. Iubet ergo Dominus²⁵ ut frater, id est Christianus in nos peccans²⁶, primo secrete²⁷ corripiatur, deinde cum testibus redarguatur, novissime in conventu ecclesie publice conveniatur²⁸. Quod si has tres commonitiones²⁹ et pias correptiones contempnit³⁰ et satisfacere despicit³¹, post hec, Sit tibi, inquit, sicut ethnicus et publicanus, id est³² gentilis atque³³ paganus, ut iam non³⁴ pro Christiano sed pro pagano habeatur. Et in alio loco, Membrum quod a sua compage resolvitur, et a iunctura caritatis dissociatur, et omne corpus

⁷ pred- CaCbGcLdLfLjMgMqPfTcVo; depred- *BePhTb ; depredare Vn

⁸ om. Vo; pretio in mg. Vo²

⁹ sagne Ca

¹⁰ diripiens *BeCaCbLfLjMgPfTcVnVo; diripens Ld; opprimens PhTb

¹¹ in mg. Be

¹² ad satisfactionem et *CaLdLfMgPfTbVo; satisf. et ad CbLj; satisf. et Tc

¹³ canonicè ad emendationem – eum in mg. Pc

¹⁴ paterno *CaPfTbTc; patrono Mg

¹⁵ corripientes - affectu *CaMgPfTbTc; om. Lf

¹⁶ in te fr. tuus *CaMgPfTbTc; fr. tuus in te Lf

¹⁷ unumquemque *CaGcPfTbTcVn; unumquodque Mg

¹⁸ Td fo. 80vb begins.

¹⁹ corporis *CaCbLdLfLjMgTbTc; corpus Sb²; om. PfSbTe

²⁰ est Chr. BeCaPfRaTbTcVo; Chr. est *MgVn

²¹ eius add. and canc. Ca

²² sumus *MgPfTbTc; om. Ca; sumul Lf

²³ patitur CaGcPfTbTc; compatiuntur Mg; paritur Mq

²⁴ et si patitur - membra CaCeDaFbGcMgMqPaPcPfPhPkPqPwRa²(mg)SbTbTcTdTeVmVnVo; om.

BdCbLjRa

²⁵ ergo Dominus *DaMgPfTbTc; noster Deus Ca

²⁶ obsc. corr. Cb

²⁷ om., but with a lacuna Ce

²⁸ deinde - conveniatur *BeCaCbEaLdLfLjObOcOdMgPfTbTcBrant; om. Migne

²⁹ comm- *CaMgPfTbTc; adm- Lf; vel conventiones add. ss Ea

³⁰ -mpnit *CaCbLdLfLjMgPfTb; -mpserit Tc

³¹ -icit *CaCbLdLfLjMgPf; -icit et Tb; -exerit Tc

³² id est *CaMgPfTbTc; et Lf

³³ atque *CaCbLdLfLjMgPfPhTc; et LfTb

³⁴ iam non *BeCaLdLfMgOaPfTb; non iam CbLjTc

scandalizat, Dominus³⁵ et³⁶ abscidi et proici iubet dicens, Si oculus³⁷, manus vel pes³⁸ tuus³⁹ scandalizat te, erue eum et proice abs te. Et apostolus, Auferte, inquit, malum a vobis⁴⁰. Et item⁴¹. Si quis⁴² frater nominatur et est fornicator⁴³ aut adulter aut homicida aut rapax, cum huiusmodi nec⁴⁴ cibum sumere licet⁴⁵. Et Iohannes electus pre ceteris Christi discipulus⁴⁶, talem nefarium hominem salutare prohibebat dicens, Nec ei ave dixeris, nec eum in domum receperis⁴⁷. Qui enim ei ave dicit⁴⁸, communicat operibus eius malignis⁴⁹. Dominica itaque et⁵⁰ apostolica precepta adimplentes, membrum putridum et insanabile quod medicinam non recipit ferro excommunicationis a corpore ecclesie abscidamus, ne⁵¹ tam pestifero morbo reliqua membra corporis veluti⁵² veneno inficiantur⁵³.

ID 14.75 with omissions]

³⁵ Dom. *MgPfTbTc; om. Ca

³⁶ et *CaMgPfTbTc; om. CbLj

³⁷ vel add. LfTc, om. *BeCaCbLdLjMgPfTb

³⁸ ss Lf

³⁹ tuus *CaCbLdLfljMgPfTb; om. Tc

⁴⁰ a vobis CbLdLfljMgPfTb; om. Ca; ex vobis Tc

⁴¹ Et item *BeLdPpPhRaVn; Et iterum CaCbGcLfljMgTcVo; Item Tb

⁴² autem add. Tb, om. *CaCbLdLfljMgPpPhTcTe

⁴³ aut avarus add. Tc, om. *CaCbLdLfljMgPfTbTe

⁴⁴ nec *CaCbLdLfljMgTbTc; ne Pf

⁴⁵ sumere licet *BeCbLdLjMgTbTcVo; licet sumere CaLf; sumere liceat Pf

⁴⁶ Chr. discipulus *GcLdLjMgPfTbVo²; Chr. discipulis BeCaCbLjVo; om. Tc

⁴⁷ dom. rec. *CaCbLdLfljMgPfTb; domo recipias Tc

⁴⁸ ei ave dicit *Ca²CbLdLfljMgPfTb; ave ei dicit Ca; dixerit ave Tc

⁴⁹ op. eius mal. *BdCaCbCeLdLfljMgPaPpPkPwTcVm; op. mal. Ph; eius mal. op. Tb

⁵⁰ et BdBeCaCbCe²LdLfljMgPaPpPwTcTeVmVnVo; om. CeTb; atque *PhTb²

⁵¹ ne *CaPfTbTc; nec Mg

⁵² veluti *CaCbLdLfljMgPfTb; om. Tc

⁵³ -iantur CaMgPfTbTc; -iatur Lf

92

¹Ex concilio Aurelianensi

Dominicis igitur et apostolicis informati preceptis, iudicio Patris et Filii Domini nostri Iesu Christi, et Spiritus sancti, et auctoritate et potestate apostolis et apostolorum² successoribus a Deo concessa una vobiscum³ predictum pessimum virum a liminibus sancte matris ecclesie⁴ excludimus, et ab omni⁵ societate et

¹ Item de excommunicatione add. in mg. Bd, in text Ea, De licita et illicita excomm. in marg. Lj², De eodem add. Pa, Forma excommunicationis add. in mg. Tc²

² apostolis et apostolorum BeCaLeMgPfTbTeVo; et apostolicis apostolorum Aa; apostolicis et apostolorum OaVn; apostolici et apostolorum Pr; apostolis apostolorum Qa; apostolorum ab apostolis Tc

³ vob- *BeGcMgPhTcTeVn; nob- CaMqPfTbVo

⁴ s. mat. eccl. *BePpPhTcVo; s. eccl. mat. CaGcMg; eccl. s. mat. Tb

communione Christiana separamus, et separatum esse in eternum decernimus⁶, id est in presenti seculo et in futuro. Nullus ei Christianus ave dicat, aut eum⁷ osculari presumat. Nullus presbiter missam celebrare cum eo audeat⁸, vel sacrosanctum corpus et sanguinem Domini⁹ tradere. Nemo ei iungatur¹⁰ in consortio neque in aliquo negotio. Et si quis ei se sociaverit et communicaverit eius operibus malignis, noverit se simili percussus¹¹ anathemate, his exceptis¹² qui ob hanc causam ei iunguntur ut eum revocent ab errore et provocent ad satisfactionem, nisi¹³ forte resipuerit, et, Dei gratia inspirante, ad penitentiae remedium conversus fuerit, et digna emendatione ecclesie Dei quam lesit, humiliter satisfecerit.

ID 14.78]

⁵ ab omni *BeCeLcMqOaPaPrTbVo; a bonorum CaDaMgTcTd; ab omni bonorum Gc; a bona PfSbTe; bonorum Vn

⁶ decern- *BeCaGcMgPfPhSbTeVo; decrev- OaTbTc

⁷ eum *MgPfTbTc; om. Ca

⁸ cum eo aud. *CaMgPfPhTc; aud. cum eo Tb

⁹ Domini *CaMgTbTc; om. Pf

¹⁰ ei iung. *CaMgPfTb; iung. ei Tc

¹¹ sim. perc. *CaMgPfTb; perc. sim. Tc

¹² his exc. *CaMgPfTb; exc. his Tc

¹³ nisi *CaMgPfPhPkTc; si Tb

93

¹*Ex concilio Meldensi, cap. iii*²

Ut³ nemo⁴ episcoporum quemlibet sine certa et manifesta peccati causa communione privet ecclesiastica. Sub anathemate autem⁵ sine conscientia archiepiscopi aut coepiscoporum episcopus⁶ nullum ponat nisi⁷ unde canonica docet auctoritas, quia anathema eterna est⁸ mortis dampnatio et non nisi pro mortali debet imponi crimine⁹, et illi qui aliter non poterit corrigi.

ID 14.80] +C 11 q 3 c 41

¹ Ut nullus (nemo Be) episcoporum aliquem communione privet sine manifesta causa *add. in mg.* BeCaCeDaLn², Quid sit anathema et pro quo debeat imponi *add. Pa*, Non excommunicare debemus nisi pro mortali crimine *add. in mg.* Tc²

² cap. iii *om.* BeEaVp

³ Ut *BeCaLbMgOcQaTbTcTeVnVo; Et PfSb

⁴ nemo *AaBeCeEaFbLbMqOaPaPpPkPrTbTcTeTdVoVp; nullus CaGcLnMgPyQaRaTd²VnWd

⁵ autem *CaMgTbTc; *om.* Pf

⁶ episc. MgPfTbTc; *om.* Ca. Vn *breaks after* coepiscoporum

⁷ nisi *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁸ et. est *Ca²MgPfTb; et. Ca; est et. Tc

⁹ deb. imp. cr. *CaMgPfTb; cr. deb. imp. Tc

94

¹*Calixtus*² *episcopus Gallie*

Excommunicatos quoque³ a sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis examinationem iustam, nec cum eis oratione aut cibo vel⁴ potu vel osculo communicet, nec ave eis dicat, quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis⁵ communicaverit, iuxta apostolorum institutionem et ipse simili excommunicationi subiaceat.

ID 14.102] +C 11 q 3 c 17

¹ De excommunicatis *add. in mg.* BeDaGcTd, De excommunicatione *add. in mg.* CaLn², Quod nullus recipiat excommunicatos neque cum eis communicet, et de pena scienter communicantis *add. Pa*, Cum excommunicatis non communicandum *add. in mg.* Tc²

² Calixtus BeCaLbMgOaPfTbTe; Cal. papa Ea; *om.* Tc

³ quoque *BeCaMgPfTb; quidem Tc

⁴ vel *BeCaPfPrTcVo; et MgVn; aut Tb

⁵ sc. exc. *CaMgPfTb; exc. sc. Tc

95

¹*Fabianus papa Romanus*² *ecclesie comministris*³

Cum excommunicatis⁴ non⁵ communicandum⁶. Et si quis cum⁷ excommunicato avertendo⁸ regulas scienter saltem⁹ in domo simul¹⁰ locutus fuerit vel oraverit, ille communionem privetur.

ID 14.24] +C 11 q 3 c 16b

¹ Ut nullus cum excommunicatis communicet *add. in mg.* BeCaCeDaLj²Ln²; De excommunicatis *add. Be(after comministris)Ea*; De excommunicatis *as insc.* Lb, *in mg.* Ld²; De iis qui cum excommunicatis communicant *in mg.* Lj²; De eodem *add. Pa*

² Romanus BeDaGcMgPcPfTbTeVnVo; Romane Ca; Rome Tc; *om.* Oa

³ Fab. – comm.] *om.* Lb

⁴ excom- *CaMgPfTb; com- Tc

⁵ est *add.* *MgVn, *om.* CaEaPaPfPkTbTcTeVo

⁶ excommunicatis – communic.] Cum excommunicandum Lb

⁷ non Te

⁸ avertendo *CaEaMgPcPfTbTe; adulterando Tc

⁹ avert. reg. sc. (?) *erased in Fb*

¹⁰ *cancelled in FbSb.* vel *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

96

*Canones Martini*¹ *ad laicos*²

Non liceat³ communicare excommunicatis, neque in domos eorum introeuntes orare cum eis. Si autem aliquis episcopus vel presbiter aut diaconus aut quilibet

¹ Marciani Be; pape *add.* Tc, *om.* BeCaEaLbMgPfTbTe; can. Mart. *om.* Mn

ecclesiasticus⁴ excommunicato communicaverit, quasi perturbans omnem disciplinam ecclesiasticam, excommunicetur.⁵

ID 14.31]

² cp. xxx *add.* Da; cap. lxxx... *add.* Sb. De eodem *add.* Pa

³ liceat *BeCa²GcMgOaPfTb; licet CaTc

⁴ cum *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁵ Mn *ends*

97

Ex Antiocheno concilio¹, cap.ii²

Si³ quis de episcopis aut presbiteris vel diaconis⁴ seu quilibet⁵ ex clero deprehensus fuerit⁶ cum excommunicatis communicare, etiam iste⁷ privetur communione⁸ tanquam qui regulam confundit ecclesie⁹.

ID 14.26]

¹ Ex - conc. PfTbTcVo; Antioenum concilium BeCaCeGcLbMgPaRaTeVn; Antioene concilio CeEaOaPa?Pk

² *om.* DaRa. De eodem *add.* Pa

³ Qi Ca

⁴ vel diaconis *BeCePaPfPkTbTeVo; vel diaconibus CaDaGcMgQaRaSbVn; aut diaconis Oa; aut diaconibus Tc

⁵ quil- *CaMgPfPhTcVn; quisl- Ph²Tb

⁶ dep. fuer. *BeMgPfTbVo; fuer. dep. CaTc

⁷ iste *MqPfPhTbTe; ipse BeCaGcMgQaRaTcVnVo

⁸ etiam [iste] – communione BeCaGcMgMqPfPhQaRaTbTcTeVnVo; priv. comm. Ce; *om.* PaPk

⁹ conf. eccl. *in mg.* Pc; excommunicetur *add.* Pa(*but not* Pk)

98

¹Concil. Cartag. II², cap. viii³

Qui merito facinorum suorum ab ecclesia pulsi sunt, si ab aliquo episcopo aut⁴ presbitero vel clerico⁵ fuerint in⁶ communione⁷ suscepti⁸ etiam⁹ ipsi pari crimine cum¹⁰ eisdem teneantur¹¹ obnoxii¹².

¹ Ex *add.* MjPf, *om.* *BdBcCaCbGcLbLdLfljMgMhMoMqOaPhPkPrPtTbTc

² II BdBcCaCeEgFbGcLbLdLflmMgMhMjMkMoMqPaPfPkPrPtPwSbTbTdTeVmVnVo²; I CbLj; *om.* EaMoPcTcVoVp

³ viii BdBcCaCbCeFbGcLdLfljMgMhMjMkMoMqOaPaPkPrPtPwSbTbTeVmVnVo²; ii Be; lxxi Lm; vii DaEgTc; ? Pf; ix Ra; iii Vo; *om.* Ea. De eodem *add.* Pa

⁴ aut BdBcCaCbCeFbGcLdLfljMgMhMjMkMoMqOaPaPfPhPtPwSbTcTeVmVn; an Vo; *om.* PkTb

⁵ vel clerico *BdBcCbCeDaEgFbGcLdLjMgMhMjMoOaPaPcPkPrPtRaSbTdTeVmVnVp; vel clero CaLmMkMqPhTb; vel diacono Lf; aut clerico PfPw; aut diacono vel clerico Tc; an clerico Vo; *om.*

Brant

⁶ in *CaCbEgGcLdLfljLmMgMhMjMkMoMqOaPkPtPwSbTbTcTe; *om.* Pf

⁷ -ione *BdBcCaCbLdLfljLmMhMjMkMoMqOaPfPkPwQaSbTbTe; -icatione GcMg; -ionem TcVn

⁸ *om.* Te

⁹ etiam *BdBcCaCbGcLdLfljLmMgMhMjMkMoOaOcPfPkPtSbTbVn; et Ra; *om.* Tc

¹⁰ suscepti etiam pari cum crimine *in mg.* Pa

ID 14.28a] +C 11 q 3 c 29a

¹¹ pari crimine cum eisdem ten. *BeCaCbDaDbLdLjMgMjMoObOcPwRaTcTdVoVp; pari cum crimine eisdem ten. BdBfGcPfPrSITbTeVmWd; pari (patri CePk) cum crimine eisdem ten. CeMkMmPk; cum pari crimine eisdem ten. Lb; cum eisdem pari crimine ten. Lf; pari cum crimine ten. eisdem Lm; pari cum crimine eiusdem ten. Mq; pari crimine etiam isdem Oa; eisdem ten. PaBrant; ipsi pari cum crimine eisdem ten. Pa²Ph²; pari cum eisdem crim. Pt; pari cum <eis> crimine teneantur (*corr. to* –eatur) Sb; pari crimine cum eis detineantur Vn

¹² obnoxius DaSb; obnoxum LfPh. refugiens sui episcopi regulare iudicium *add. Brant with Gratian; om.*

*AbBdBcCaCbCeDaDbEcEgFbFcGcKaLbLdLfLgLjLmMfMgMhMjMkMmMoMqObOcOdOeOfPaPcPdPfPhPkPrPtPwQaRaSdSeSgSITbTcTeVmVnVoVpWaWbWcWd

99

Concil. IIII Cartag. cap. lxxi¹

Qui communicaverit vel oraverit cum excommunicato² sive clericus sive³ laicus, excommunicetur⁴.

ID 14.28b] C 11 q 3 c 19 is widely var.

¹ Conc. - lxxi AaGcMgMqOaPkPrTbVn; In eodem conc. cap. lxxii Be; Conc. Cartag. cap. lxxi CaObOdPw; Cartag. conc. IIII cap. lxxi CbEgSb; Conc. IIII Cartag' cp. lxxvii (?) Da; Conc. Cart. c. lxxii Lb; Conc. Cart. IIII cap. lxxi Oc; Item. Concil' III, cap. viii Pf; Item Qa; Conc. Cath. III c. ii RaTe; Ex concilio IIII Cartag. cui interfuit Augustus cap. lxxi (Cesar Tc) PcTc; Ex conc. III Cartag. cp. ii Vo; Conc. Cartag. II c. lxiii Vp. De eodem *add. Pa*

² -ato *CaGcMgMqPfPhSbTc; -atis Tb; sive presbiter *add. in mg. Ra²*

³ sive clericus sive *CaLbMgOaObOcOdPfRaSbSgTbTcTe; si *Brant*

⁴ si clericus, deponatur *add. Brant, om.*

*AaBeCaCeDbEgFbGcLbLgMfMgMhMjMkMmMoMqOaObOcOdOeOfPdPfPhPkPtQaRaSbSeSgTbTcTeVmVnVoVpWc

100

Ex Sardicensi concilio¹, cap. xv²

Sive diaconus sive³ presbiter sive quis clericorum ab episcopo suo⁴ communionem fuerit privatus et⁵ ad alterum perrexerit episcopum, et scierit ad quem confugit⁶ eum ab episcopo suo fuisse abiectum, non oportet ut ei communionem indulgeat. Quod si⁷ fecerit sciat se convocatis episcopis⁸ causam esse dicturum.

ID 14.25, cf 6.357]

¹ Ex Sard. conc. (VIII *add. Vo*) PfTcVo; Sardicense concilium BeCaCeEaGcLbLdMqPaPrQaTbTeVnVp; Sardicensi conc. LnMg; Sardicense concilio Oa; Sardinensi conc. Ra

² xv *BeCaGcLbLdLnMgMqOcPfPkRaTbTeVnVo; xvi DaSbVp; xx Tc. De eodem *add. Pa*

³ sive *CaPfQaTbTcVn; seu Mg

⁴ a *add. Ca, om. *MgPfTbTc*

⁵ et *CaMgPfTb; *om. Tc*

⁶ -git CaMgPfTb; -gerit Tc

⁷ *repeated Tc*

⁸ eius *add. Tc, om. *CaMgPfTbVn*

101*¹Cap. vi²*

Si quis a proprio³ episcopo communione privatus est⁴, non ante suscipiatur⁵ ab aliis quam suo reconcilietur episcopo⁶, aut certe ad sinodum que congregatur occurrens pro se satisfaciat.

ID 14.27] C 11 q 3 c 2, widely var.

¹ Item *add.* Pf, Constant' Antioc' *add.* Da, Conc. Antioconum *add.* Sb; De eodem *add.* PaVo; *om.*

*BeCaLdLnMgTbTcTe

² Constant' Antioc' *add.* Da

³ Si quis a proprio] Quisquis ab Lb

⁴ est *CaMgPfTb; fuerit Tc

⁵ susc- *BeCeOaPaTb; rec- Aa(*after* ab aliis)CaGcLbMgMqPfSbTcTdTeVnVo

⁶ rec. ep. *CaMgPfPhTc; ep. rec. Tb

102*Nicholaus¹ Epiphanio archiepiscopo²*

Sancimus ut si quis presbiter pro aliquo neglectu aut³ crimine a proprio excommunicatus episcopo fuerit⁴, ab alio episcopo non communicetur. Si vero ante audientiam communicare presumpserit, dampnationis in se illatam cognoscat sententiam.

ID 14.39]

¹ papa *add.* EaTc, *om.* *BeCaGcLbMgOaPfTbTeVnVo

² Ep. arch. *om.* Ea; arch. *in mg.* Ra². De eodem *add.* Pa

³ *negl.* aut *ss* Be

⁴ ep. fuer. BdBeCaCeGcLbMgMqOaPaPhPkPrRaPfTcTeVmVnVo; fuer. ep. *TbVp

103*Canones¹ apostolorum, cap. xi²*

Si quis³ cum⁴ excommunicato saltem in domo locutus fuerit vel oraverit, iste a communione privetur.⁵

ID 14.40a]

¹ Can. CaEaMgPfTb; Ex canonibus Tc

² v Lb. cap. xi *om.* Ea. De eodem *add.* Pa

³ Deus Pw

⁴ cum *BeCeDa²GcLbMgMqPaPfRa²TbTcVmVnVo; non Pr; *om.* CaDaOaPr²RaTd

⁵ Te *omits text of 103 and insc. of 104*

104

Iohannes VIII¹ clero² et ordini³ Salernitano⁴

De⁵ illis presbiteris qui tempore sanctissimi decessoris⁶ nostri domni pape Nicholai excommunicati sacrum misterium contingere presumpserunt, ipsi in se dampnationis sicut sacri canones statuunt sententiam intulerunt, tamen quia⁷ miseratio apostolica veniam solet prestare correctis⁸, ob multitudinem misericordie illis hanc indulgentiam exhibemus, ut sancta⁹ communione saginati¹⁰ studeant tribus continuis¹¹ annis per ebdomadam omni secunda et sexta feria aut¹² a vino aut aceto¹³ penitus ieiunare, et ultra lugenda nequaquam committere.

ID 14.35] +C 11 q 3 c 109

¹ VII Lb

² *corr. fr.* clericos Pf

³ et ord. *om.* Mq

⁴ Sebernitano Be. v. *add. in mg.* Be². De sacerdotibus qui <in> excommunicatione ministrant *add.* Pa. *Te places under insc. to 103*

⁵ De *CaMgPfTb; Ve Tc

⁶ dec- BeLbMqOaPfTbTeVo; predec- AaCaDaGcMgTcVnVp

⁷ tamen quia *CaMgPfPrTc; quia tamen Tb

⁸ -ectis *BeGcMgMqPfTbTeVnVo; -eptis CaLbOaRaTc

⁹ sancta *CaMgTbTc; *om.* Pf

¹⁰ saginati *CaMgPfPrTc; signati Tb

¹¹ continuis *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹² aut CaMgTbTc; *om.* Pf

¹³ aceto *BeDbLbOaOePaPfPhPr²PfTbTeVmVo; a carne

BdCaCeDaGcLgMgOcOdOfPcQaPwRaSbTdVpWcBrant; carne followed by erasure Fb; acete Mq; ab aceto Pk; ad acetu over erasure Pq; alto Pr; carne TcVn

105

Iohannes VIII² Michaeli³ regi Bulgarorum⁴

Si ab his quos⁵ excommunicatos habebamus sacramenta quecumque suscipitis, constat quia idololatriam non ut⁶ Catholici essetis, sed ut schismatici efficeremini, reliquisse⁷ videmini.

ID 14.36]

¹ De excommunicatis *add. in mg.* BeDaCa, *in text* EaTd, Quod nullus recipiat sacramenta ab excommunicato *add.* Pa

² Ioh. VIII *CaMgTbTcVn; Ioh. VI Be; Ioh. VII Lb; Idem Pf

³ Nicholai Vo

⁴ Ioh. - Bulg.] Canones apostolorum cap. xi Te (*cf cc. 103-4, 106*)

⁵ *om.* Ln

⁶ non ut *CaMgTbTc; ut non Pf

⁷ reliquisse *AaBeCaEaLbOaPfTbTcTeVo; accepisse vel rel. GcMgQaWd (vel repetisse *add. ss* Mg); accepisse PtVn

106

¹Nicolaus² Higmaro³ Remorum⁴ archiepiscopo⁵

Excellentissimus rex Carolus apostolatum⁶ nostrum consuluit quid agendum sit de his qui communicant cum his qui cum⁷ Ingeltrude⁸ sepe dampnata communicant⁹ femina¹⁰, quoniam eam cum communicatoribus¹¹ et fautoribus suis¹² pari vinculo anathematis retineri constat astrictam¹³. Quapropter nunc¹⁴ beatitudini tue iniungimus, ut super¹⁵ hoc nostra auctoritate freta curam de his sumere studeat, et quia docta divinitus sanctitas tua valde¹⁶ novit aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, atque aliud quod¹⁷ ex studio delinquitur; istudque¹⁸ posterius duobus prioribus strictius¹⁹ esse puniendum, idcirco solerter invigilet et cauta²⁰ discretione singulorum modos diiudicet, quatenus hi qui ex necessitate vel ignorantia delinquant auctoritate nostra per te²¹ absolvantur. Si tamen ipsa eorum ignorantia vel necessitas vera et non simulata, vel non²² ex voluntate processerit, quia ut bene nosti, plerique sunt qui possunt quidem, sed nolunt recta nosse. Unde Psalmista de huiusmodi, Noluit, inquit, intelligere²³ ut bene ageret. Illos autem qui studio suo obligantur, et²⁴

¹ De his qui communicant excommunicatis *in mg.* Ca, *in text* EaTd, Quod minori penitentia sint corrigendi qui excommunicatis ignorantia aut necessitate communicant *add. in mg.* Ce. De illis qui communicant pro diversis causis diversa sententia *add.* Pa

² papa *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb

³ Higmaro Pf; Heannario Be?; Hamario Ca; Harmanno Fb; Haunarico Gc; Haimario DaLbMgPkPrTdVn; Humerio Mq; Hinmaro Oa; Aimario PaPh; Himario PcTc; Hymaro Pt; Hicmaro Ra; Aimaro Tb; Hincmaro Vo; Eunaro Vp; Heimah' Wc

⁴ Resnorum Lb

⁵ Nich. – arch.] Nich. Ea; Iohannes VIII clero et ordini Salernitano Te (*cf cc. 104, 108*). Quod minori penitentia sunt corrigendi qui excommunicatis ignorantia aut necessitate communicant *add. in mg.* Be²CaDaLn²

⁶ *ss after* nostrum Be

⁷ cum *Be² GcMgPfTbTc; *om.* BeCa

⁸ Ingeltrude *BeCaMgOaPfTeVo; Gertrude Lb; Engeltrude Tb; Ingeldrude Tc; Ingetrude Vn. nomen eiusdem mulieris *add. in mg.* Ln²

⁹ cum his qui – communicant *ss* Fb

¹⁰ comm. fem. *BeGcMgPfTbVnVo; fem. comm. CaTc

¹¹ comm- *CaMgPfTbTe; excomm- Tc

¹² suis *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹³ con. ast. *MgPfTbTc; ast. con. Ca

¹⁴ *in mg.* Vo

¹⁵ super *CaMgPfTb; supra Tc

¹⁶ div. sanct. tua valde *CaMgPfTb; valde div. sanct. tua Tc

¹⁷ quod *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁸ istudque *GcMgMqOaPhVn; istud quoque BeCaRaTc; istud PfVo; illudque Tb

¹⁹ str- *CaMgPfTb; distr- Tc

²⁰ cauta *CaPfTbTcVn; causa Mg

²¹ per te *ss* Mg

²² non *CaMgPfTb; *om.* Tc

²³ intelligere *CaMgTbTc; *om.* Pf

²⁴ *ss* Pf

contemptu interdicta nostra postponunt, nonnisi digna satisfactione preveniente volumus²⁵ a te prorsus²⁶ absolvi.

ID 14.46] C 11 q 3 c 102

²⁵ nolimus TdTe

²⁶ a te pr. *BePhTbVo; a vobis Ca; pr. a te DaFbGcMgPcPfSbTcTeVp; a te Lb; prorsus MqTd; prorsus Oa; pr. a vobis Ra; pr. abste Vn

107

Urbanus II¹ Genebaldo² Constantiensi³ episcopo⁴

Sanctis quippe canonibus cautum constat, ut qui⁵ excommunicatis communicaverit⁶, excommunicetur⁷. Ipsi tamen penitentiae atque absolutionis modos eo moderamine decrevimus⁸, ut quicumque seu ignorantia seu timore seu necessitate negotii cuiusquam maximi et maxime necessarii, eorum se⁹ convictu, salutatione, oratione osculove contaminaverit, eum¹⁰ minoris penitentiae medicina societatis nostrae participium¹¹ sortiatur. Eos vero qui aut spontanee aut negligenter inciderint, sub ea volumus discipline coercione¹² suscipi ut ceteris metus incutiatur.

ID 14.45b] +C 11 q 3 c 110

¹ II *CaLbPhMgPfVo; episcopus Pc; papa II Tb; papa Tc; *om.* Be

² Genebaldo BeCaDaEaGcLbMgRaSbTcVn; Gebehardo AaVo; Gebenardo CePaPhQe; Gebeardo Oa; Genedaldo PfRa²Vp; Genenardo Tb

³ Constrensi Be

⁴ Urbanus – ep.] Iohannes VIII Miachaeli regi Bulgarorum Te (*cf. c. 105*). De eodem *add.* Pa

⁵ qui *GcMgTbTe; qui cum BeCaPcPfPhPkSbTcVo²; qui eum Vo, quicumque Vn

⁶ -averit *CaMgPfTb; -arit Tc

⁷ -etur *CaMgPfTb; -entur Tc

⁸ decrev- *CaPfTbTc; decern- Mg; discern- Vn

⁹ se MgPf(*short lacuna follows*)TbTc; seu Ca

¹⁰ eum GcMgTbTc; cum Ca; *erasure* Pf

¹¹ participium *BeCaDaGcLbPfPrTbTeVo; participem MgOaVn; participationem Tc

¹² disc. -ercione BeLbPfQaTbTcVnVo; -ercione disc. Ca; disc. -ercitione Mg

108

¹Ex² epistola Gregorii ad Herimannum³ Metensem⁴ episcopum⁵

Quis dubitet sacerdotes Christi⁶ regum et principum omniumque fidelium patres et magistros censerit? Nonne miserabilis insanie esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare⁷, et iniquis obligationibus⁸ illum sue potestati subicere, a quo credit⁹ non solum in terra, sed etiam¹⁰ in celis se ligari posse et solvi? Hec¹¹ sic¹² beatus Gregorius in epistola ad Mauritium imperatorem directa commemorat. Constantinus magnus¹³ imperator, omnium regum et principum fere totius orbis dominus, evidenter intelligens, in sancta Nicena synodo post omnes episcopos ultimus¹⁴ residens, nullam iudicii sententiam supra eos dare presumpsit, sed illos etiam dominos vocans, non suo debere subesse iudicio¹⁵, verum se ad illorum¹⁶ pendere arbitrium iudicavit¹⁷. Supradicto quoque Anastasio¹⁸ prelibatus papa Gelasius persuadens ne ille intimatam suis sensibus veritatem arbitraretur iniuriam, subintulit dicens, [109] Duo sunt quippe¹⁹, imperator et²⁰ auguste, quibus principaliter mundus hic²¹ regitur, auctoritas sacrata²² pontificum et regalis potestas, in quibus tanto gravius pondus est²³ sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum²⁴ in divino reddituri sunt examine rationem. Et paucis interpositis inquit, Nosti itaque inter hec ex illorum

¹ v. (om. Ea) De absoluteione *add. in mg.* Bd, *in text* Ea, Quod omnium regum et principum sacerdotes Christi magistri sint et patres *add. in mg.* BeCaDaLn², Quod sacerdotes Christi omnium regum et principum magistri sunt et patres *add. in mg.* Ce, Quod sacerdotes omnes reges et principes excommunicare possint *add.* Pa, Quod imperatores et reges excommunicentur *add. in mg.* Tc²

² Ex BeCaGcMgPfTcVn; E Lb ; *om.* MqRaTb

³ Helim- Ea; Berimannum Vo

⁴ Remensem Vp

⁵ iiii *add.* Aa. Ex – episcopum] Geronimus ad Herimannum Lc ; Nichol' Haimaro Remorum archiep.

Te (*cf. c. 106*)

⁶ Christi sac. Vo. et *add.* BeCaMgPfTbTe, vel *add.* Vo, *om.* *TcVo

⁷ con. sub. *CaMgPfTb; sub. con. Tc

⁸ coblig- Tb

⁹ credit *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹⁰ etiam *BeMgPfTcTe; et CaTb

¹¹ Hec *CaPfQaTbTcTeVn; Nec Mg

¹² sic MgPfTbTc; sicut Ca

¹³ magnus *MgPfTbTc; maximus Ca

¹⁴ ss Sb²

¹⁵ sub. iud. CaPfTbTc; iud. sub. Mg

¹⁶ se ad ill. CaMgPfTb; ad ill. se Tc

¹⁷ arb. iud. *CaMgPfTb; iud. arb. Tc

¹⁸ Anastasio *AaCeGcOaPaPfPhPrSbTcTeVnVo; Athanasio BeCaDaMgRaTd²; Anastasio Tb;

Anatasio Td

¹⁹ quippe *AaBeGcMgOaPfRaTbTeVnVo; inquit CaTc; inquit quippe Ra²

²⁰ et MgPfTbTc; *om.* *Ca

²¹ mund. hic *CaMgPfPhTc; hic mund. Tb

²² sacrata AaBeGcMgOaPfPhVnVo; sacra CaTbTcTe

²³ pond. est CaMgPfTb; est pond. Tc

²⁴ reg. hom. *CaPfTbTc; hom. reg. Mg

te²⁵ pendere iudicio, non illos ad tuam velle²⁶ redigi voluntatem. Talibus ergo²⁷ institutis talibusque fulti auctoritatibus, plerique pontificum²⁸, alii reges²⁹, alii imperatores excommunicaverunt. Nam si speciale³⁰ aliquod de personis principum requiratur³¹ exemplum, beatus Innocentius papa Archadium imperatorem quia consensit ut³² sanctus Iohannes Chrisostomus a sede sua pelleretur³³, excommunicavit. ³⁴Alius item³⁵ Romanus pontifex³⁶ regem Francorum³⁷ non tam pro suis iniquitatibus quam pro eo quod tante potestati erat inutilis a regno deposuit, et Pipinum Caroli imperatoris patrem in eius loco substituit, omnesque Francigenas a iuramento fidelitatis absolvit. Quod etiam³⁸ ex frequenti auctoritate agit sancta ecclesia cum³⁹ milites absolvit a vinculo iuramenti, quod factum est⁴⁰ his⁴¹ episcopis, qui apostolica auctoritate a⁴² pontificali gradu deponuntur. Et beatus Ambrosius licet sanctus⁴³ non tamen universalis ecclesie episcopus, pro culpa que ab aliis sacerdotibus non adeo gravis⁴⁴ videbatur, Theodosium magnum imperatorem excommunicans ab ecclesia exclusit. Qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo quam regia potestate sit altior sacerdotalis, hoc modo circa principium sui pastoralis scribens, Honor, fratres, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adequari. Si regum fulgore compares et principum diademati, longe erit inferius⁴⁵ quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas regum colla⁴⁶ et principum submitti genibus sacerdotum, et exosculata⁴⁷ eorum

²⁵ ss Tb

²⁶ ss Sb²

²⁷ ergo *CaMgPftb; itaque Tc

²⁸ ponticum Ca

²⁹ al. reg. *repeated* Ca

³⁰ spirituale Pc

³¹ req- *CaMgTbTc; exq- Pf

³² ut *CaMgPftb; quod Tb

³³ pel- *CaMgPftb; expel- Tc

³⁴ Nota de depositione regis *add. in mg.* Oe; Quod inutiles debeant deponi *add. in mg.* Tc²

³⁵ item *AaBeDaFbLbOa²PfPhTbTeVo²Vp; autem BdCaGcLgMgOeOfPwQaTcVn; tem Oa; int' Vo

³⁶ Rom. pont. *AaBdBcCaCeDaEaFcLbLcOaObOcOdOeOfPaPfpkPtPwRaSbSgTdTeVo; Rom. Zacharias pont. FbGcLgMgPrVmVnVpWc; Rom. pont. Zacharias MqPcTc; Rom. pont. scilicet Zacharias PhTb; Zach. Rom. pont. Qa; Zazarias Rom. pont. Sl

³⁷ reg. Franc. *in mg.* Ra²

³⁸ etiam *MgPftbTc; et Ca

³⁹ cum *CaMgPftb; dum Tc

⁴⁰ est *CaMgPftb; de Tc

⁴¹ temporibus *add.* Ca, *om.* *MgPftbTcTeVn

⁴² a *CaPftbTc; *om.* Mg

⁴³ sanctus *CaMgPftb; magnus Tb

⁴⁴ esse *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

⁴⁵ erit inf. *CaMgPftb; inf. erit Tc

⁴⁶ reg. colla *CaMgPftb; colla reg. Tc

⁴⁷ exosc- MgPftbTb; osc- Ca; oc- Tc; ex oscula Te; obsc- Vn

dextera orationibus eorum credant se communiri⁴⁸. Et post pauca. Hec cuncta, fratres, ideo nos premisisse debetis cognoscere⁴⁹, ut ostenderemus nihil esse in hoc seculo⁵⁰ excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri. Nonne, sicut ait beatus Gregorius recordande memorie, Vigilius papa⁵¹ contra Theodoram, tunc augustam, dampnationis promulgavit⁵² sententiam⁵³? Sic quoque Charibertus Parisiorum rex cum Ingobergam⁵⁴ legitimam uxorem suam reliquisset, et duas sorores Meroflidem⁵⁵ et Marchovevam⁵⁶ in uxores duxisset, a beato Germano Parisiorum episcopo excommunicatus est, et cum⁵⁷ resipiscere nollet, non multo post divino iudicio ipse⁵⁸ defunctus est.

ID 5.378J +D 96 c 9, Quis dubitet - posse et solvi; +D 95, c 10, Duo quippe to credant se communicari only

⁴⁸ communiri *BeCaPfTbVo; communicari GcSbTcTeVo; communicare MgVn

⁴⁹ cogn- *CaMgPfPhTc; agn- Tb

⁵⁰ nihil esse in hoc sec. *CaMgPfTb; in hoc sec. esse nihil Tc

⁵¹ Vig. papa *BeCePa²PhPrTbVm; Iulius BdCaDaLbPfRaSbTdTe; Iulius papa GcMgTcTd²VnVo; Virg. papa Pa

⁵² damp. prom. CaMgPfTc; prom. damp. PhTb

⁵³ -iam *CaPfTbTcVn; -tia Mg

⁵⁴ Ingob- GcLbPfTbTe; Ingolb- BeCaRa; Ingelb- MgVn; Goh- Oa; Glob- Tc; Ingobertam Vo

⁵⁵ -flidem GcOaPfTeVo; Metroflidem Be; -lfidem CaMgRa; -phildem Lb; -fildem Tb; -fidem Tc; Mellorfidem Vn

⁵⁶ -evam BePfTbVo; -enam CaGcMgOaRaTcTe; Machovevam Lb; Martovenam Vn

⁵⁷ cum *CaPfTbTcVn; om. Mg

⁵⁸ ipse CaPfTbTcVn; om. MgPt

110

¹Gregorius² in V libro registri sui³

Predecessorum nostrorum statuta sequentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento⁴ astricti sunt, apostolica auctoritate a sacramento⁵ absolvimus, quousque ipsi⁶ ad satisfactionem veniant, et ne eis antea⁷ fidelitatem observent, prohibemus.

¹ vi. (*add.* Bd) De illis qui excommunicatis fidelitate aut sacramento astricti sunt, quod (non *add.* Bd) possunt sine periurio absolvi ab illo sacramento *add. in mg.* Bd, *in text* EaLaPh; Quod apostolica auctoritate a iuramento (a iur. *om.* Ln) possunt absolvi qui excommunicatis iuramento sunt astricti *add. in mg.* BeCaCeDaLn²; De excommunicatis qui fidelitate aut sacramento astricti sunt quod possunt sine periurio absolvi *in marg.* Lj², De illis qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt quod possunt sine periurio solvi *add.* Pa; De illis qui excommunicatis infidelitate a sacramento astricti sunt, quod possunt sine periurio absolvi a sacramento Vn³ *in mg.*

² VII *add.* BeCaFbLbLdMgMqOaPaPkPtRaSbTdTeVnVpWc, III *add.* Cb, VI *add.* CeGcLnPcPfPrTc, VIII *add.* Da, IIII *add.* Vo, *om.* AAaPhTb

³ vi *add. in mg.* Be²

⁴ sacr. *CaCbMgPfPkTbA; *om.* Tc

⁵ astricti - sacr. CaPf(Qa)TbTcVnA; *om.* Mg

⁶ ipsi MgPfTbTcA; episcopi Ca

Ars. 713 fo. 137v] +C 15 q 6 c 4 var.

⁷ antea CaPfQaTbTcTeVnA; sanam Mg; amodo Mq

111

Urbanus II¹ Ebredunensi², Vapicensi³, Diensi episcopi⁴

Iuratos Wigoni milites⁵ comiti ne ipsi quamdiu excommunicatus est serviant prohibete. Quod si sacramenta pretenderint, moneantur oportere Deo magis⁶ servire quam hominibus. Fidelitatem enim⁷ quam Christiano principi iuraverunt⁸, Deum⁹ eiusque sanctos¹⁰ adversanti et eorum precepta calcanti¹¹, nulla¹² cohibentur auctoritate persolvere.

Ars. 713 fo. 137v] +C 15 q 6 c 5

¹ om. Lb. Urbanus II ss Sb

² Tred. Ra; Red- Vp

³ Ebr- Vap- OaPfSbTbVoA; Crer- Vap- Aa; episcopo Vap. CaFb; Edr- Vap- BedaEaLbMqPrTcTe; Vap- Gc; Vap- Edr- MgVn; Eoredunensi, Vapincensi Ph; Edredensi Vap. Pt

⁴ Di. (Dicensi Aa) ep. AaMgOaPfSbTbTcTeVnA; Eliensi Lb; om. CaFb; Di. om Mq. *Whole insc. om. here but placed before c 112 Da. De eodem add. Pa*

⁵ Wig- mil. BeCaGcLbMgMqRaSbVoA; Vulgo<ni> mil. Ce; Ningni milites Oa; Guig- mil. PaPfPt; Uing- mil. TbTe; mil. Hugoni Tc; Ugoni mil. (mil. after comiti Vp) VnVp

⁶ op. Deo magis CaMgPfPhTcA; Deo magis op. Tb

⁷ enim CaMgPfPhTcA; om. Tb

⁸ iur. CaPfMgPhTcA; om. Tb

⁹ Deum BeMqPfTbVoA; Deo CaMgRaTcVn; Domino Ph

¹⁰ eiusque sanctos AaBeMqOaPfSbTeVoA; eiusque sanctis CaFbGcMgPhRaTcVn; Deum eius quoque sanctos Lb; sanctosque eius Tb

¹¹ iuraverunt *add. Tb, om. CaMgPfPhTcA*

¹² iuraverunt Deum eiusque – nulla ss Fb

112

¹Ex concilio Triburiensi², cap. xxx, cui interfuit Arnulfus rex³

Quesitum est in eadem sinodo pro quibus causis quemlibet hominem episcopali auctoritate vinculo⁴ anathematis ligari oporteat. Atque unanimi⁵ cunctorum sententia decretum est, pro his tribus criminibus fieri debere, cum ad sinodum canonice iussus venire contempnit⁶, aut postquam illuc⁷ venerit, sacerdotalibus

¹ Quibus de causis homines debeant excommunicari (anathematizari DaLn) *add. in mg. BeCaCeDaLn², (iii add. Bd) De excommunicatione add. BdEa, De licita excommunicat' add. Pa*

² conc. Trib. CaEaMgTbTcTe; conc. Triburigeni Lb; Trib. conc. Pf

³ Arn. rex BeCaLbOaPfTcTeVo; rex Arn. GcMgTbVn. *For the insc. to Da see c 111*

⁴ repeated Mg

⁵ cum *add. Mg, om. *CaPfTbTcVn*

⁶ -empnit *BeGcLcMgMqOaPfPrTbTeVnVo; -empnit Lb; -empserit AaCaRaTc

⁷ illu Tc

respuit⁸ obedire preceptis, aut ante finitam cause sue examinationem⁹, a sinodo profugus abire presumit.

ID 14.122] +C 11 q 3 c 43, widely var.

⁸ -uit *CaMgPftb; -uerit Tc

⁹ *obsc. corr.* Tc

113

¹*Ex² decr' Bonifacii pape, cap. v³*

Nulli liceat⁴ ignorare omne quod Domino⁵ consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit⁶ consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad ius pertinet sacerdotum. Propter quod quia⁷ inexcusabilis erit omnis qui⁸ a Domino et⁹ ecclesia cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit¹⁰, usque ad emendationem ecclesieque satisfactionem ut sacrilegus diudicetur¹¹. Et si emendare noluerit, excommunicetur.

ID 14.87] +C 12 q 2 c 3

¹ Ut barbati monasteriis redditi [*sic*] *add. in mg.* Ca (*not Ln*), De eodem *add.* Pa

² In Vo

³ v *BeCaLbMgPftbTeVn; cv Tc; *om.* Vo

⁴ *om.* Ce

⁵ omne quod Domino *BeGcMgOaPftbVoVo; quod Deo Ca; omne quod Tc

⁶ semel fuerit *BeCaGcMgPftPrVo; fuerit semel PhTbTc

⁷ quod quia BeGcOaPftPhTcTeVo; quia Ca; quod MgTbVn

⁸ *lacuna follows* Pf

⁹ ab *add.* Tb, *om.* *CaMgPftPhTc

¹⁰ et *add.* Mg, *om.* CaPftbTc

¹¹ sacr. diud- BeGcMgOaPftbVo; diud. sacr. Ca; sacr. iud- Tc

114

¹*In decr' Nicholai², cap. xvi³*

Nicholaus papa Romanus episcopis omnibus⁴. Illi qui peregrinos vel⁵ oratores⁶ cuiusque⁷ sancti, sive clericos⁸, monachos vel⁹ feminas aut inermes pauperes depredati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obviaverint, anathematis

¹ Qui in remotis partibus peregrinant, qui prope *add. in mg.* Ca (*not DaLn*), De eodem *add.* Pa, De peregrinis *add. in mg.* Tc²

² pape *add.* EaMgTbVnVo, *om.* BeCaLbGcMqOaPftcTe

³ cap. xvi BeCaLbMgPftbTeVn; cap. xv Mq; *om.* Tc

⁴ ep. omn. CaMgPftb; omn. ep. Tc

⁵ vel CaMgPftb; et Tc

⁶ *corr. fr.* arat- Mg

⁷ cuiusque CaMgPftb; cuuscumque Tc

⁸ sive cler. GcOaPftbTeVo; sive cler. sive BeEaCaRaTc; cler. sive Mg; sive cler. vel Vn

⁹ mon. vel. BeCaEaGcMgOaPftbTeVo; sive mon. vel Mq; sive mon. Pk; sive laicos sive Tc

vinculo feriantur, nisi digne emendaverint. ¹⁰Pax vero illa quam treviam ¹¹ Dei ¹² dicimus sic observetur sicut ab archiepiscopis ¹³ uniuscuiusque ¹⁴ provincie constituta ¹⁵ est. Qui autem eam ¹⁶ infregerit, excommunicationi subdicatur ¹⁷. Hec igitur et cetera ¹⁸ huiusmodi ¹⁹ quicquid in sacris canonibus habetur authenticum sancta ²⁰ prefata sinodus fore censuit observandum.

JL 4404, cf Hoffmann, Treuga, 219; 4L of BL Arundel 173 fo. 114; MGH Concilia viii. 404-7] +C 24 q 3 c 25 to excommunicationi subdatur only

¹⁰ De treuga Dei *add. in mg.* Tc²

¹¹ treugam Gc; treugam (vel treviam *in mg*) Ra

¹² Domini (ss) Ra

¹³ episcopis *add.* Gc²MgVn, *om.* CaPfTbTc

¹⁴ -que ss Tb

¹⁵ -uta CaMgTbTc; -utum Pf

¹⁶ eam CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁷ subdicatur LbPfSbTbTe; subdatur BeCaGcMgMqOaPrSb²VnVo; subiaceat Tc

¹⁸ cetera BeCaOaPfSbTbTeVo; cuncta GcMgTcVn

¹⁹ et *add.* MgVn, *om.* CaPfTbTc

²⁰ sancta CaMgPfTb; sacra Tc

115

¹ Actio prima V Sinodi²

Vane³ profertur a quibusdam qui dicunt non⁴ oportere⁵ post mortem hereticos anathematizari, et sequi in hoc⁶ doctrinam sanctorum patrum, qui non solum⁷ viventes hereticos condempnaverunt, sed et⁸ post mortem utpote in sua⁹ impietate¹⁰ mortuos anathematizaverunt¹¹ sicut eos qui iniuste¹² condempnati sunt revocaverunt¹³ post

¹ (vii. *add.* Bd) De hereticis post mortem excommunicandis *in mg.* BdLj²Tc², *in text* EaPaPh; Quod heretici in infidelitate mortui post mortem etiam possunt excommunicari *add. in mg.* BeDa, *cf c 116*; Hereticos post mortem excommunicandos *add. at head of leaf* Pf²

² vii *add. in mg.* Be²

³ Vane BdBeCaCbCeEa²FbGc²MfMgMoPaPcPhPrQeSITbVmWc; Sane AaAdBbDaDbEaEgFcGcHaLbLgMhMkMmMqOaObOePaPc²PdPfPqPtPwPyRaSbSeSgTcTdTeVnVo VpVqBrant; Unde Pk; Mane Qa

⁴ non AaBdBeCaCeDaFbGcLbMfMgMhMjMkMqPaPc²PfPkPrRaSbTbTdTeVmVnVoWc²; *om.* EgOaPcPtPwTc

⁵ *om.* Oa

⁶ in hoc *BeCaCbEgMfMgMjMkPcPfPkPtSbVnVo; in hac Mh; in hoc possumus PaTb; hoc Te; *om.* Tc

⁷ non solum *om.* Pa (*in* CePk)

⁸ et *BeCeOaPaPkTbVo; etiam Td; *om.*

CaDaEaEgGcLgMfMgMhMjMkMoMqPrPwQaRaSeSITcVmVnWc

⁹ utpote in sua] in sua in (*subs. canc.*) Ra *partly in mg.*

¹⁰ impietate *BeCaCeDaEaEgGc²LgMfMhMjOcPqPr²QaRaSe²TcVmVnVoWc; pietate FbMgMkMqPrSeSl; potestate GcPaPk (Gc *add. in mg.* iniquitate); pravitate PhQeTb

¹¹ sed (et) post - anath.

*AbBeCaCeDaEaEbEcEgFbGcLgMfMgMhMjMkMoMqOaOcPaPcPhPkPrQaQeRaSdSeSITbTcTdVmVnVoVtWaWbWc; *om.* AaBdCbDbFcKaLbObOdOfOePfPtPwSbSgTeZaBrant; sed etiam mortuos Vosm.

¹² iuste Mf

¹³ *corr. fr.* invoc- Mh

mortem, et in sacris diptichis¹⁴ scripserunt, quod factum est in Iohanne et in¹⁵ Flaviano religiose memorie episcopis¹⁶ Constantinopolitanis.

ID 14.62a] C 24 q 2 c 6a

¹⁴ carthis *add. ss* Ca², in cartis *add. ss* Ld²; vel cartis *add. ss* Mg

¹⁵ in *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁶ rel. mem. ep. *CaMgPfTb; ep. rel. mem. Tc

116¹

²*Actio V. Augustinus³ ait⁴*

Si forte isti libri ita designant traditorem suum sicut designavit Dominus⁵ Iudam, legant⁶ in eis nominatim⁷ et expresse vel Cecilianum vel eius ordinatorum eorumdem⁸ librorum fuisse traditores et si non eos⁹ anathematizavero, ipse coniudicer tradidisse. Item¹⁰. Que modo recitata sunt, Augustinus¹¹ sancte¹² memorie convenienter¹³ statuit teneri¹⁴ ab initio¹⁵ in ecclesia. Impium enim dogma iam¹⁶ culpatum et condempnatum, et eos qui tali dogmati obnoxii¹⁷ sunt anathematizari vult ecclesie traditio, licet¹⁸ mortui essent. Ideo et sancte memorie Augustinus dixit¹⁹, Si modo convinceretur Cecilianus de his que inferuntur ei, etiam post mortem²⁰ illum anathematizo. Item²¹. Multi episcopi congregati et quedam de diversis causis ad ecclesiasticum statum pertinentibus disponentes de episcopis statuerunt defunctis qui suas facultates hereticis relinquunt, ita ut et²² post mortem²³ anathemati subiciantur.

¹ *Lc has fragment only, run on from c 112 without a break*, Multi episcopi congregati et quedam – anathemati subiciantur.

² Quod heretici in infidelitate mortui post mortem etiam possunt excommunicari *add. in mg.* Ca, De eodem *add.* Pa

³ V. Aug.] VI. Aug' Ph; Augustini Vo

⁴ Actio – ait *om.* Da (*in* Sb)

⁵ des. Dom. *BeGcMgPfTbVo; Dom. des. CaTc; designaverit Dom. Oa

⁶ -ant *CaMgPfPhTc; -unt Tb

⁷ -tim *MgPfTbTc; -ti Ca

⁸ -dem *in mg.* Ra²

⁹ si non eos *BeGcMgOaPhSb²TcVnVo; nisi eos CaPf; in eos Lb; si eos non Tb; non eos SbTe

¹⁰ Item *CeOaPaPhPkTbVm; *om.* BdBeCaFbGcLbMgPcPpWsbTcTeVnVo

¹¹ Aug. CaMgPfTbTc; *om.* Ph

¹² sancte *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹³ *obscure in* Pf

¹⁴ teneri MgPfTbTcVnVo; retineri Ca [tenenti *Idpma*]

¹⁵ ten. ab in. *CaMgPfTb; ab in. ten. Tc

¹⁶ iam BeMgOaPf(*lacuna follows*)TbVo; iam in CaPh; *om.* Tc

¹⁷ -oxii *CaPfTbTcVn; -oxi Mg

¹⁸ etiam *add.* MgVn, *om.* *CaPfTbTc

¹⁹ dixit BeCaMgOaPfPhVo; dicit Tb; ait Tc

²⁰ eius *add.* CaMgTcVn, *om.* *BeGcOaPfPhTbTeVo

²¹ Item *BeCaMgPfPhTbTeVnVo; *om.* PcTc. *New canon in* GcPcVo

²² et *Ca²MgPfTbVo; *om.* CaVn; etiam Tc

²³ mortem *Ca³MgPfTbTc; *om.* Ca

Sunt autem²⁴ etiam²⁵ Augustini sancte memorie epistole dicentes quod, si qui²⁶ in vita sua non²⁷ recte sapuerunt, licet non condempnati fuissent adhuc viventes ut²⁸ demonstrato peccato²⁹ isti et post mortem anathemati subiciantur. Item³⁰. Et si vera sunt que³¹ Ceciliano obiecta sunt, et nobis aliquando³² possent monstrari, ipsum mortuum anathematizarem³³. Item³⁴. Dicis licere mihi etiam de mortuis iudicare³⁵, quia iudicium non tantum de vivis sed etiam³⁶ de mortuis fieri potest. Item.³⁷ Rambulas³⁸ sancte memorie episcopus³⁹ factus Edissene⁴⁰ civitatis, qui in sacerdotibus resplenduit⁴¹, Theodorum Mops venustum⁴² etiam post mortem in ecclesia⁴³ anathematizavit⁴⁴. Item.⁴⁵ Etiam Romanorum ecclesia ante paucos annos Dioscorum qui fuit papa eiusdem ecclesie et⁴⁶ post mortem anathematizavit⁴⁷, cum nec in fidem peccasset, et hoc sciunt omnes qui hic⁴⁸ degunt Rome⁴⁹, et maxime qui in dignitatibus existunt, qui etiam eidem Dioscoro communicatores permanserunt usque ad eius mortem. Item.⁵⁰ Etiam Origenem⁵¹ si ad tempora Theophili sancte memorie vel superius aliquis recurrerit, post mortem inveniet anathematizatum. Quod etiam non⁵² in isto fecit et vestra sanctitas et Vigilius religiosissimus papa antiquioris

²⁴ autem *CaMgPfTb; om. Tc

²⁵ ss Vo

²⁶ qui *MgPfTbVo; om. CaTc

²⁷ non *MgPfTbTc; nec Ca

²⁸ ut *CaMgOaTcVnVo; lacuna Pf; in PhTb

²⁹ suo add. Tc, om. *CaMgPfTb

³⁰ New canon in Vo

³¹ a add. Tb, om. *CaMgPfTc

³² -quando *CaMgPfTb; -quomodo Tc

³³ corr. fr. -izamus Ca

³⁴ Item BeCaMgTbTcVn; om. Pf. New canon in Vo

³⁵ iud- *CaMgPfTb; diud- Tc

³⁶ etiam *CaMgPfTc; om. PhTb

³⁷ New canon in Vo

³⁸ Rambulas BeCaGcMgMqOaPfPkPwSbVnVo; Rambalas Lb; Rambulans PhTb; Rabanus Tc; Rabulas Te

³⁹ corr. fr. -pis Mg

⁴⁰ corr. to Idess- Tc

⁴¹ resp- BeLbPfTcTe; exp- CaGcMgQaTbVn; rex plenduit Oa

⁴² Mops venustum BeMg; inops vetustum Bd; inops venustum (venestum PaPkPrVm)

CaCeDaGcLbMqPaPfPkPqPrPwQaTbTeVm; in obs venestum Ph; in nops venustum Ra; inops convenustum ?Vo; om. OaTcVo

⁴³ in eccl. in mg. Ra²

⁴⁴ in eccl. anat. *CaMgPfTbVn; excommunicavit Tc. Dicis licere mihi etiam – anath. in mg. Ce²

⁴⁵ New canon in Vo

⁴⁶ et *CaGcOaPfTbVo; etiam BeMgTcVn

⁴⁷ Item. Etiam Romanorum ecclesia – anathematizaverit in bottom mg. Lb²

⁴⁸ hibi Vo

⁴⁹ Rome BePfQaSbTbTcVn; R. Gc²OaVo; om. CaGcMgTe

⁵⁰ New canon in Vo

⁵¹ Etiam Or. *CaMgPfPhTc; Or. etiam Tb

⁵² non CaGc(vel nunc in mg.)PfSbTbTcTe; nunc MgPf²; om. BeVn

Rome. Item.⁵³ Sancta sinodus dixit⁵⁴, Sufficiunt quidem⁵⁵ que dicta⁵⁶ et prolata sunt ecclesiasticam traditionem demonstrare, quod oportet hereticos et⁵⁷ post mortem anathematizari⁵⁸.

ID 14.62b] C 24 q 2 c 6c

⁵³ Item *om.* Vo, which begins a new canon here

⁵⁴ et vestra sanctitas – dixit *ss* Fb

⁵⁵ quidem *CaMgPfTc; *om.* PhTb

⁵⁶ dicta *BeCeOaPaPfTbTcTeVo; predicta GcMgQaVn

⁵⁷ et *BeMgPfTbVo; etiam CaGcTcVnWc

⁵⁸ anathematizari *CaMgTbTc; anathemazari Pf

117

Actio IV¹

Sancta sinodus dixit, Augustini² religiose memorie, qui inter³ episcopos Africanos⁴ splenduit, diverse epistole recitate sunt significantes quod oportet hereticos et⁵ post mortem anathematizari.⁶ Talem autem ecclesiasticam traditionem et alii Africani⁷ reverentissimi⁸ episcopi servaverunt, sed et⁹ sancta Romana¹⁰ ecclesia quosdam episcopos et post mortem anathematizavit, licet pro fide in vita sua non essent accusati, et utrumque apud nos habita gesta significant.

ID 14.63] C 24 q 2 c 6d

¹ Actio IV *BeCaDaEaLbMgMqOaPfTbTeVo (MgMq *in mg* with no break); Actio III Bd; Item La; Actio VIII Pc(*mg.*)Tc; for Gc *see below*; *om.* CePaVnWc. De eodem *add.* Pa

² Actio IV *add.* Gc

³ ceteros *add.* Tb, *om.* *BdCaMgPfPhPkTc

⁴ Africanos *MgOaPfTbTc; Africa vos Ca

⁵ et *BeCaPfTbVo; etiam MgTcVn

⁶ Sancta sinodus – anathemat. *om.* Vc, *add.* *ss* Vc²

⁷ -ican Ca

⁸ reverentissimi *CaMgPfTb; religiosi Tc; *om.* Vn

⁹ et MgPfTbTcVo(*ss*); etiam Ca

¹⁰ san. Rom. *CaTc; Rom. san. BeGcMgMqOaPfPhRaVnVo; Rom. Tb

118¹

²*Leo³ Rustico Narbonensi episcopo⁴*

De communione privatis et ita⁵ defunctis⁶ horum causa Dei iudicio observanda⁷ est, in cuius manu fuit ut talium obitus non usque ad communionis

¹ *supplied with tie mark* Lm²

² viii. Quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis (*corr. fr.* communicantis) *in mg.* Bd; De communione privatis et ita defunctis quorum causa Dei iudicio reservanda est (*om.* Be) *add.* *in mg.* BeCaDaLn²; Quod sit communicandum ex nomine excommunicatis Ea

³ papa *add.* PtTc, *om.* *CaLbGcMgPfTbTeVnVo

⁴ episc. *CaMgPfTbTeVnVo; *om.* Tc. cp. vi *add.* Da (*not* SbTe). viii *add.* *in mg.* Be²

⁵ *ss* Tc

remedium differretur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus⁸, mortuis communicare non possumus⁹.

ID 14.60] C 24 q 2 c 1

⁶ De communione – defunctis *treated as rubric* Pa

⁷ obs. MgPFTbTc; res- Ca

⁸ -avimus *BeCaMqRaTb; -amus GcMgOaPfTbTeVnVo

⁹ poss. non comm. *before corr.* Tb

119

Gregorius¹ papa Fausto² magistro³ militie⁴

Mortuos suscitasse legimus Christum⁵, in errore mortuos⁶ absolvisse non legimus. Et qui hoc certam⁷ faciendi solus⁸ habuit potestatem, beato Petro apostolo⁹ principaliter mandat, Quecumque ligaveris super terram, erunt ligata et in celo, et quecumque solveris super terram erunt soluta et in celo. Super terram inquit, nam in alligacione defunctum nusquam dixit absolvendum.

ID 14.61] C 24 q 2 c 2b – the earlier form of the canon before enlargement

¹ Gregorius CaLbMgOaPfPkQaTbVn; Leo Tc

² Fausto CeGcMqPfPrQaSbTb; Faustino BeCaFbLbTcTd²Vn; Fausto EaOaTeVo; Fausti Mg; Faustio Td

³ principi Lb

⁴ malicie Mq; militum Pc (*where whole insc. is in mg.*)Vn. Pa has neither insc. nor rubr.

⁵ etiam *add.* Mg, *om.* *CaPfQaTbTeVn

⁶ mortuos *BeCeGcLbMgMqOaRa²TbTcVn; *om.* Ca(*lacuna follows*)DaPaPfRaSbTdTeVo

⁷ certam *BeCeGcOaPaPhPrTb; tamen CaDaMgMqPfQaSbTdTeVnVo; certamen Pk; tum (vel certam *in mg* Ra²) Ra; *om.* Tc. hoc certam *om.* Lb

⁸ solus *CaMgPfTb; certam Tc

⁹ apostolo *CaMgTb²Tc; *om.* PfVn

120

Ex concilio Epaonensi¹, cap. xi²

Si aliquis³ excommunicatus⁴ fuerit mortuus, qui iam sit confessus, et testimonium habet bonum, et non poterat venire ad sacerdotem, sed preoccupavit eum mors in domo aut⁵ in via, faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, et dent redemptionem⁶ pro captivis.

ID 14.114b] +C 26 q 6 c 11 var.

¹ Epaon- *EaDaGcLcMqPfPrQaRaTbVo; Apagnensi ? Be; Pandensi CaFbLbVn; Paudensi Mg; Epagn-PcTc; Opanonensi Pt; Epaoensi Sb; Aopensi Te; Parisiensi Vp

² De eodem *add.* Pa

³ aliquis BeCaCeLbPfsbTbTcTeVo; quis FbGcMgMqPrQaVnWcWd

⁴ comm- Ce

⁵ aut *CaMgPfPhTc; vel Tb

⁶ dent red. *CaMgPfTb; red. dent Tc

121

¹Ex eodem concilio², cap. x³

Si episcopus ante dampnati absolutionem obitu rapiatur, correptum⁴ aut penitentem successorem licebit absolvere.

ID 14.114a] C 11 q 3 c 40

¹ Quod successor (episcopus *add.* Ce) possit absolvere quos predecessor episcopus excommunicavit (-erit Be) *add. in mg.* BeCaCeDaLn², Quid fiat si episcopus obitu rapiatur ante absolutionem dampnati *add.* Pa

² Ex eod. conc. BeCaGcMgTbTcTeVnVo; Eodem conc. Lb; Ex concilio Epaonensi Oa; Item Pf

³ xi Vo

⁴ correptum *BeCaCeDaEaFbGcLbOaPaPfQaTcTdTeVo; correptus Aa; correctum MgMqPcPhTbVn

122

¹Ex concilio Magontiensis², cap. v³

Quesitum est ab⁴ aliquibus fratribus de his qui in patibulis suspenduntur pro suis sceleribus post confessionem Deo peractam, utrum cadavera illorum⁵ ad ecclesias deferenda sint, et oblationes pro eis offerende et misse celebrande an non? Quibus respondemus, Si omnibus de peccatis suis puram confessionem agentibus et digne penitentibus communitio in fine⁶ secundum canonicum⁷ iussum danda est⁸, cur canones interdicunt⁹ eis qui pro¹⁰ peccatis suis¹¹ penam extremam persolvunt, et confitentur vel¹² confiteri desiderant. Scriptum est enim, Non iudicat Deus bis in idipsum.

ID 14.124] +C 13 q 2 c 30

¹ Utrum cadavera eorum qui suspenduntur ad ecclesiam deferri debeant, et si sit pro eis offerendum *add. in mg.* BeCaDaLn², Quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis *in marg.* Lj²Tc² (*cf c 123*), De suspensis in patibulis utrum debeant ad ecclesias defferri vel pro eis orari *add.* Pa, De suspensis *add. in mg.* Tc²

² Mag- *CaPfQaTbTe; Mog- LbMgVn

³ Ex - v *CaCbLbMgPcPfTbTeVnVo; Ex - Mag. Qa; *om. with no break* Tc

⁴ *corr. fr.* pro Ra²

⁵ illorum *BeCa²GcMgOaPfRa²TbTe; eorum CaRaTcVnVo

⁶ comm. in fine *in mg.* Ra²

⁷ -onicum *BeCaGcMgOaPfPhVnTeVo; -onum TbTc

⁸ sec. can. – est *mostly in mg.* Sb

⁹ -unt *CaMgPfTb; -ant Tc

¹⁰ *ss* Ph

¹¹ suis *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹² vel *CaMgPfTb; et Tc

123

¹Urbanus² Guilmundo³ episcopo

Sane quod⁴ super Ricardo Borelli filio vestra fraternitas⁵ egisse⁶ innotuit pro zelo Dei et animarum caritate laudamus. Sed non adeo timendum⁷, non adeo vobis est ab eius eleemosinis abstinendum. Inter ceteros quippe nostre fidei patres beatus Leo doctor egregius quibus, inquit, vivis non communicavimus nec mortuis communicare debemus. Constat ergo quoniam quibus vivis, ut ex opposito loquamur, communicavimus⁸, mortuis quoque communicare⁹ possumus. Nos plane inter duo oppugnantia positi, impiis quidem¹⁰ et schismaticis¹¹ communicare nullo modo possumus, istis autem, licet peccatoribus¹² et predonibus dispensative¹³ pro tempore communicamus¹⁴, quia et hactenus ecclesiam¹⁵ sustentaverunt, et se fideliores in posterum pollicentur. Alioquin oportet de his mundi partibus exire, sub qua etiam sponse nos eis nuper in beati Petri natalitiis¹⁶ absolutionem indulgimus.¹⁷ Quia ergo predictus vir neque nominative excommunicatus, neque communicans¹⁸ cum excommunicatis ex nomine exiit¹⁹, sed in Domini sui fide atque servitio, licet nobis eius²⁰ dispensative, id est quandiu eos nos²¹ patimur, eleemosinis communicare, et defuncti animam Christiane religionis moribus adiuvere²².

ID 14.68] C 24 q 2 c 3

¹ Ut quibus vivis communicavimus (-amus Be) communicemus et mortuis et e contrario *add. in mg.* BeCa, Ut quibus – et mortuis *in mg.* Ln², Quod sit communicandum non ex nomine excommunicatis *add. Pa*, Quid sit communicandum non ex nomine excommunicandis *add. in mg.* Tc²

² papa II *add. Vo*

³ Guilm- AaBeOaPfPh; Gilm- CaFbLb; Guim- CePaPtTeVo; Guitm- EaQa; Wilm- GcMgMqPrVn; Guilim- Ra; Gilim- Sb; ? Tb; Wolm- Tc; Vilielmo Vp; Willimundo Wc

⁴ *corr. fr.* quo Ra

⁵ vestra frat. *CaMgPfTb; frat. vestra Tc

⁶ egisse *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁷ est *add. Pf, om.* *CaMgTbTc

⁸ -avimus *CaOaPhRaTc; -amus BeGcMgPfTbVnVo

⁹ non *add. PcTc, om.* *CaFbMgPfTbVn

¹⁰ quidem *BeGcPfTbVo; quod et Aa; quippe CaMgRaVn; quod Oa; *om.* Tc

¹¹ communicare possumus – schismaticis *ss* Fb

¹² peccatoribus *CaMgTbTc; peccantibus Pf

¹³ dispative Tc

¹⁴ -camus *MgPfTbTc; -cavimus Ca

¹⁵ et hact. eccl. *CaMgPfTb; eccl. et hact. Tc

¹⁶ -itiis *CaMgPfTb; -itio Tc

¹⁷ *Vo mg has a large drawing of a lion, with the note: Raimundus me fecit, anima sua fruatur boni*

¹⁸ *corr. fr. excomm- Ra²*

¹⁹ vel obiit *add. ss* Da

²⁰ nobis eius *BeCaTbTd; vobis est Ce; vobis eius GcMgPaPfRaSbTeVnVo; vobis eis OaPa²; eius vobis Tc

²¹ nos CaMgPfPhTc; non Tb

²² adiuvere *CaEaGcMgPfSbTbTeVn; adiunare RaTc; vel adiuvere (?) *in mg.* Ra²

124

¹*Ex concilio Parisiensi*² *tempore Ludovici*³

De⁴ illicita excommunicatione, lex Iustiniani⁵ catholici imperatoris, quam probat et servat⁶ ecclesia catholica, constitutione⁷ cxviii⁸, capitulo cccli, decrevit ut nemo episcopus⁹, nemo presbiter excommunicet aliquem¹⁰ antequam causa probetur, propter quam¹¹ ecclesiastici canones hoc fieri iubent. Si quis autem adversus ea aliquem excommunicaverit, ille quidem qui excommunicatus est maioris sacerdotis auctoritate ad gratiam sancte communionis redeat. Is¹² autem qui non legitime¹³ excommunicavit¹⁴ in tantum absteineat¹⁵ a sacra communione tempus¹⁶ quantum maiori sacerdoti visum fuerit, ut¹⁷ quod iniuste fecit ipse¹⁸ iuste patiatur. Et hinc sanctus Gregorius ad Iohannem episcopum iniuste excommunicantem inter cetera scripsit dicens, Cassatis prius atque¹⁹ ad nihilum redactis predictae sententiae tue decretis, ex beati Petri²⁰ apostolorum principis auctoritate decrevimus xxx dierum spatio sacra te²¹ communionem privatum, ab omnipotenti²² Deo tanti²³ excessus veniam cum summa penitentia ac lacrimis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te cognoverimus implese remissius²⁴, non iam tantum iniustitiam, sed et²⁵ contumaciam

¹ (iiii. *add.* Bd) Item de illicita excommunicatione *in mg.* BdLj², Quod iniuste excommunicatus maioris sacerdotis auctoritate possit absolvi *add. in mg.* BeCaDaLn², De illicita excommunicatione *add.* Pa, Quod sit communicandum non ex ratione excommunicatis *add.* Ph

² Parisiensi Te

³ temp. Lud.] cap. v Vp

⁴ Ne Wc

⁵ -iniani *CaMgTbTcVn; -iani PfTe

⁶ prob. et serv. *CaMgPfPhTc; serv. et prob. Tb

⁷ const- *GcMgPfRaTbTcVn; inst- CaRa²

⁸ cxviii *BeCaMqOa²PfPrTbTeVo; centesimo quadragesimo viii to Gc; cxviii MgQaVn; cxviii Oa; cxxxiii Tc; centesima xxiii Vn²

⁹ et *add.* GcMgVn, *om.* *CaPfTbTc

¹⁰ -quem *BeGcOaPfTbTcVo; -quam CaMg

¹¹ propter quam *CaMgTbTc; *corr. fr.* qua to quia Pf

¹² Is *MgPfTbTc; His Ca

¹³ non. leg. *MgPfTbTc; leg. non Ca

¹⁴ -avit *BeGcMgOaTbVo; -averit CaPfTcVn

¹⁵ absteineat *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁶ tempus BeCaGcOaPfRaTbTeVnVo; temporis MgTc; vel episcopus *in mg.* Ra²

¹⁷ ut *CaMgPfTb; et Tc

¹⁸ ipse *CaMgPfTc; *om.* Tc

¹⁹ atque pr. *subs. corr.* Tb

²⁰ Petri *MgPfTbTc; *om.* Ca

²¹ te *here* BePfTbTeVo; *om.* CaGcMgOaVn; *before* xxx Tc

²² -enti CaMgPfTb; -ente Tc

²³ tanti *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁴ impl. rem. *CaMgPfSbTbVn; non impl. Tc; impresse rem. Te

²⁵ et *CaMgPfTbVn; *om.* Tc

fraternitatis tue cognoscas, iuvante Domino, severius puniendam, quia nemo prepropere vel prepostere, scilicet non²⁶ commonitus²⁷ neque conventus²⁸ est iudicandus. De conventionem²⁹ huiusmodi³⁰ patratorem³¹ manifestorum criminum³² lex dicit, ³³Quicumque tribus auctoritatibus iudicis conventus vel tribus edictis³⁴ fuerit ad iudicem provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est quod causam exstinguit, fuerit vocatus³⁵, et presentiam suam apud³⁶ eum iudicem a quo ei denuntiatur est³⁷ exhibere³⁸ noluerit, adversus eum quasi in contumacem iudicari potest, quin immo nec³⁹ retractari per appellationem negotia possunt, quotiens in contumacem fuerit iudicatum. Et hanc sententiam de tribus auctoritatibus conventis⁴⁰ ex⁴¹ evangelica veritate Celestinus ad Nestorium scribens, et Ephesina sinodus de eodem decernens⁴², et beatus Gregorius ad Iohannem scribens comprobant⁴³. De peremptorio autem scripto Africanum concilium monstrat de Cresconio ut si conventus resipiscere⁴⁴ detrectaverit⁴⁵, suo contemptu⁴⁶ et contumacia⁴⁷ faciente, auctoritate iudiciaria⁴⁸ protinus excludatur. Et item, beatus Gregorius de sententia in contumacem scribens ad Maximum presumptorem Salonitanum episcopum dicit, Hortamur ut ad nos venire omni postposita excusatione festines, quatenus servata iustitia, hec de quibus accusaris et cognoscere⁴⁹ et finire secundum canonica instituta, Christo revelante, possimus. Ita autem fac ut ad veniendum amplius iam moras non⁵⁰ ingeras, nec⁵¹ ipsa

²⁶ non *CaMgPfTbTe; neque Tc

²⁷ *corr. fr.* communicatus Pc; confessus *add. ss.* Ra

²⁸ conventus *BeCeOaPaPhPkPqPrTb; convictus BdCaDaGcLbMgMqPcPpPwRaSbTcTdTeVo; convinctus Vn

²⁹ autem *add.* MgVn, *om.* *CaPfTbTc

³⁰ huiusm- *CaMgPfTb; huiuscem- Tc

³¹ scilicet *add.* Mg, *om.* *CaGcPfTbTcVn

³² -inum *CaMgPfTc; -en Tb

³³ De tribus auctoritatibus *add. in mg.* Tc²

³⁴ edictis *CaMgTbTcVn; dictis Pf

³⁵ voc- CaMgPfSbTbTe; provoc- TcVn

³⁶ apud *CaMgTbTc; ante Pf

³⁷ est *CaMgTbTc; *om.* Pf

³⁸ -ere *CaGcPfTbTcVn; -eri Mg

³⁹ immo nec *MgPfTbTc; nimmo non Ca

⁴⁰ -tis *CaMgPfTb; -tus Tc

⁴¹ ex *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁴² dec- *GcMgTbVn; disc- BeCaPfTc

⁴³ -bant *GeMgPfRa²TbTc; -bavit CaRa; -bat Vn

⁴⁴ resipiscere CaMgPfTbVn; respicere Tc

⁴⁵ detre- *CaPfTbTc; detra- GcMgVn

⁴⁶ contemptu *BeCaPfTcTeVo; cont. sua GcMg; contentu Tb; conventu sua Vn

⁴⁷ et contumacia *CaMgTbTc; contumaciam Pf

⁴⁸ iudiciaria *MgPfTbTc; fiducioria Ca

⁴⁹ cogn- *CaMgPfTb; recogn- Tc

⁵⁰ non *BeCaGcMgOaVnVo; nec PfTb; ne Tc

⁵¹ nec BeCaCeGcOaPfPhTbTdVnVo; ne *MgPaTc

te⁵² magis absentia obnoxium⁵³ his que⁵⁴ dicuntur assignet, et nos in te hec res non solum propter dicta crimina, que purgare subterfugis, sed etiam propter inobedientie culpam durius scilicet ut in contumacem cogat ex concilio ferre iudicium.

ID 14.21] C 24 q 3 c 6

⁵² iam *add.* PhTb, *om.* *CaMgPfTcVn

⁵³ abs. obn. *CaMgPfPhTc; obn. abs. Tb

⁵⁴ que *Mg?PfTbTc; quo Ca

125

¹*Decretum*² *Gregorii*³ *VII*⁴

Quoniam multos, peccatis nostris⁵ exigentibus, pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam ad tempus prout possumus temperamus. Apostolica itaque auctoritate⁶ ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet uxores, liberos, filios, servos, ancillas, seu mancipia⁷, nec non rusticos et servientes⁸, et omnes alios qui non adeo curiales sunt ut eorum consilio scelera perpetrentur, et eos qui ignoranter excommunicatis communicant, sive illos qui communicant cum eis qui⁹ excommunicatis communicant¹⁰. Quicumque autem aut arator aut peregrinus sive viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere vel non habeat unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis¹¹ non pro sustentatione superbie, sed humanitatis causa dare voluerit, non prohibemus.

ID 14.43] C 11 q 3 c 103

¹ Quod innocentes pro crimine alieno non debent excommunicari *add. in mg.* BeCaCeDa, Non facile excommunicandum *add. in text* AaEa, *in mg.* Gc, Innocentes – excommunicari *add. in mg.* Ln²; De eodem *add.* Pa, Qui communicantes cum excommunicatis non sint excommunicati *add. in mg.* Tc²

² -eta Te

³ pape *add.* Tb, *om.* *BeCaCbLbMgPfPhTc

⁴ ix *add. in mg.* Be²

⁵ nostris *CaMgPfSbTbTe; meis Mq; *om.* Tc

⁶ prout possumus *add.* Tc, *om.* *CaCbMgPfTbTe

⁷ lacuna in mid-word Pf

⁸ seu mancipia *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁹ cum *add.* BdBeCaSb, *om.* *MgPfTbVnVo

¹⁰ sive illos - communicant

*BdBcCaCbDbEaFbGcLcLgMgOaObOcOdOeOfPa²PcPfPhPqPwPtQaRaSbTbVmVnVoWcBrant; sive illos – qui excommunicati sunt Mq; *om* LbPaPkTcTeMigne

¹¹ -atis *CaDbMgPfTbVn; -atus Tc

126

Epistola¹ Augustini ad Auxilium² episcopum³

Si habes⁴ de hac re sententiam certis rationibus⁵ vel scripturarum testimoniis exploratam⁶, nos docere digneris quomodo recte anathematizetur⁷ pro patris peccato⁸ filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus, aut⁹ quisquam in domo etiam nondum natus, si eo tempore quo universa domus est anathemate¹⁰ obligata nascatur, ne eis¹¹ possit per lavacrum regenerationis in mortis¹² periculo subveniri. Hec enim corporalis est¹³ pena qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus qui eiusdem impietatis participes fuerunt¹⁴ pariter interfectos. Tunc quippe ad terrorem viventium mortalia corpora¹⁵ perimebantur quandoque etiam moritura. Spiritualis¹⁶ autem pena qua fit quod scriptum est, Que ligaveris super terram erunt ligata et in celo, animas obligat de quibus dictum¹⁷ est, Anima patris mea est¹⁸, et anima filii mea est, anima que peccaverit ipsa morietur. Audistis fortassis¹⁹ aliquos magni nominis sacerdotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium²⁰. Ego autem si quis ex²¹ me quesierit utrum recte fiat, quid ei²² respondeam non invenio. Nunquam hoc facere ausus sum de quorumdam facinoribus unanimiter adversus ecclesiam perpetratis, nisi gravissime commoverer. Item. Quomodo possumus vel Deo vel hominibus iustam reddere rationem, si animas innocentes²³ pro scelere alieno quod

¹ Epistola BeCaGcLbPpQaTbTcTe; Ex ep. LnVo; Excepta MgVn

² Aux- *CaLbMgPpTbTeVn; Autilium Ce; Altillium Pa; Aus- Tc

³ Ep. – episc.] Sardicense concilium cp. xviii Da (*not* SbTe), *cfc* 127

⁴ -es *BeMgPpTbVo; -ens Ca; -eas Tc

De eodem *add.* Pa

⁵ certis rationibus *BeCaGcMgOaTcVo; certis rationis Pf, rationibus certis PhTb

⁶ approbatam (vel exploratam *in mg.*) Ra

⁷ si *add.* Tc, *om.* *CaMgPpTb

⁸ pat. pec. *CaMgPpTb; pec. pat. Tc

⁹ si *add.* Tb, *om.* *CaMgPpPhTc

¹⁰ est an. *CaMgPpTb; an. est Tc

¹¹ eis CaMgPpTb; eius Tc

¹² in mortis *BeGcMgTbTcVo; *om.* CaPf

¹³ enim cor. est *CaMgPpTb; est enim cor. Tc

¹⁴ -unt *BeGcMgPpTb; -int CaTc

¹⁵ mort. cor. *CaMgPpPhTc; cor. mort. Tb

¹⁶ -lis *CaPf(*after obscure corr.*)Tb; -l' Mg; -li Tc

¹⁷ dictum *CaMgPpTb; scriptum Tc

¹⁸ mea est *CaMgPpPhTc; est mea Tb

¹⁹ fortassis BeCaMgPpOaTbVo; fortasse Tc; forsitan Pk

²⁰ forte autem si fuissent interrogati, reperirentur idonei inde reddere rationem *add.* Brant with Gratian, *om.*

*AaAbBdBcCaCbDbEcEgFcGcKaLbLgMgOaObOcOdOeOfPpPhPkPtPwQaRaSdSgTbTcTeVmVnVo WaWbWc

²¹ ex *GcMgOaPpTb; a CaRaTc

²² ei *CaOaPpRaTbVo; ei recte GcMgQa?Ra²Vn; eam Tc

²³ an. inn. *CaMgPpTb; inn. an. Tc

non trahunt, sicut ex Adam in quo omnes peccaverunt originale peccatum spirituali supplicio puniamus²⁴? Etenim Classiciani²⁵ filius, etsi traxit ex patre noxam primi hominis, sacro²⁶ fonte baptismatis expiendam, tamen quicquid postea qui eum genuit peccati pater²⁷ eius admisit, ubi particeps iste²⁸ non fuit, ad eum non²⁹ pertinere quis ambigat? Quid dicam de coniuge, quid dicam de tot animabus in³⁰ universa familia?³¹

ID 14.44] C 24 q 3 c 1a

²⁴ -mur, *with* vel *mus in mg.* Ra

²⁵ Classiciani *BeCaOaPfSbTbVo; Classiciani GcVn; Classiani MgTe; Cassiani Tc

²⁶ sacro *CaPfTbTcVn; sacri Mg

²⁷ pec. pat. *MgPfPhTcVo; pat. Ca; pat. pec. Tb

²⁸ part. iste *CaMgPfPhTc; iste part. Tb

²⁹ ad eum non *GcMgOaPfPhPk²Tb²TcTeVo; non ad eum BeCaPc; ad eum PkTb

³⁰ in *BeMgOaPfTbVnVo; vel CaGcTc; Ra *obsc. corr.*

³¹ quid dicam de – fam. *in mg.* Pa

127

¹*Sardicense concilium*², cap. xvi³

Si quis episcopus forte iracundus, quod esse non debet, cito et⁴ aspere commovetur adversus presbiterum sive diaconum, et exterminare eum de⁵ ecclesia voluerit, videndum est ne innocens dampnetur aut perdat communionem. Et ideo habeat potestatem is⁶ qui abiectus est ut episcopos finitimos interpellet⁷, et causa eius audiatur ac⁸ diligentius tractetur, quia⁹ non oportet ei negari audientiam roganti. Et ille episcopus qui iuste aut iniuste eum abiecit¹⁰ patienter accipiat ut negotium discutiatur, ut vel¹¹ probetur sententia eius a plurimis vel emendetur. Tamen priusquam¹² omnia diligenter et fideliter examinentur; eum qui fuerit a communione separatus nullus debet presumere ut communioni societ¹³.

ID 14.15] C 11 q 3 c 4

¹ Ut si episcopus indiscrete excommunicaverit a finitimis redarguatur episcopis *add. in mg.* Be, Quod (Si Da) episcopus indiscrete excommunicaverit, a finitimis redarguatur (episcopis *add.* Da) *add. in mg.* DaLn² (*for* Ca *see c* 128), De eodem *add.* Pa, Iuste excommunicatus ante discussionem non recipiatur *add. in mg.* Tc

² Sardicense concilium *BeCaDaEaGcMgMqSbTeVn; Sardicense conc. Lb; Sardicense concilio LcOaPh; Ex Sardicensi concilio PfVo; Sardicensi conc. Tb; Ex Sardinensi conc. Tc

³ ii Fb; xvii Da (*cf c* 126); xviii Sb; x *add. in mg.* Be²

⁴ quod esse - et *in mg.* Mg

⁵ de *CaMgPfTb; ab Tc

⁶ is *MgPfTbTc; his Ca

⁷ *corr. fr.* -at Ca

⁸ ac *CaMgPfTb; et Tc

⁹ quia *MgPfTbTc; quoniam Ca

¹⁰ abiecit *BeGcMgRaTbVnVo; abiecit CaPfTcTe; obiecit Oa

¹¹ vel *BeGcMgOaRa²TbTcVo; *om.* CaOa²PfTeRa

¹² illa *add.* Tb, *om.* *CaMgPfPhTc

¹³ societ *GcMgPfTbTcTe; restituatur (vel societ *add. ss*) Ca; associet Lb

128

¹Ex² Agathensi concilio, cap. ii

Episcopi si³ sacerdotali moderamine postposito, innocentes ac⁴ minimis causis culpabiles excommunicare presumpserint, aut⁵ ad gratiam festinantes recipere fortasse noluerint, a vicinis episcopis cuiuslibet provincie litteris moneantur, et si parcere noluerint communio illis usque ad tempus sinodi a reliquis episcopis denegetur.

ID 14.16] C 11 q 3 c 8a

¹ De eodem *add. in mg.* Be, iin text Pa, Si episcopus indiscrete excommunicaverit a finitimis redarguatur episcopis *add. in mg.* Ca, Non temere excommunicare *add. in mg.* Tc²

² Ex Agat. conc. PftcVo; Agatense concilium BeCaDaEaGcLbMgMqSbTbVn; Agatense concilio OaPhTe

³ Ep. si CeMgPftbTbTcVn; Ep. qui Mq; Si ep. Oa; Ep. PaPk

⁴ ac *MgPftbTc; aut Ca

⁵ aut *BeCaEaGcMgOaPftbVn; *om.* Tb; ut Tc; an Vo

129

Gregorius¹ Magno episcopo Mediolani²

Comperimus quod Laurentius quondam frater et coepiscopus noster³, nullis te culpis exstantibus, communionem privaverit. Ideoque huius precepti nostri auctoritate munitus, officium tuum securus perage, et communionem sine aliqua sume formidine⁴.

ID 14.17] C 24 q 3 c 2

¹ Gregorius *CaMgOaPhPkSbTcVo; ? Tb; *om.* DaPftc

² Mediolani BeCaPcPftbTbTcVo; Medl' Lb; Mediol' MgVn; Medensi Tc
De eodem *add.* Pa

³ noster *CaMgPftbTc; *om.* Tb

⁴ sume form. *MgPftbTc; form. sume Ca

130

Gregorius Maximiano¹ Siracusano² episcopo³

Frequenter me admonuisse vos recolo, ut in proferenda⁴ sententia esse precipites nullatenus deberetis⁵. Et nunc ecce cognovi quia reverendissimum virum

¹ -ino Lb; -ianus Vo

² Siracusano *BeCaGcMgOaPcPftcVnVo; Francorum Aa; Siracuno Lb; *om.* PaPkTc

³ *om.* Vo. De eodem *add.* Pa

⁴ in prof- *CaMgPftb; pro inf- Tc

⁵ nul. deb. *BeMgOaPftbTcVo; nul. haberetis Ca; deb. nul. Tb

abbatem Eusebium, commota⁶ furore vestra fraternitas⁷ excommunicavit, quod ego valde miratus sum.

ID 14.18]

⁶ -ota *CaMgPfPhTc; -oto Tb

⁷ fur. vestra frat. *CaEaPf?PhRaVo; fur. frat. vestra BeGcMgTcVn; vestra fur. frat. Oa; fur. nostra frat. Tb

131

¹Epistola Augustini ad Auxilium² episcopum³

Precor ut ignoscas precanti veniam⁴ excommunicato⁵, si agnoveris⁶ culpam. Si autem nihil eum peccasse prudenter advertis⁷, fac quod sanctum virum facere oportet, ut si tibi⁸ contigit⁹ tanquam homini quod utique homo dicit in psalmo, Turbatus est pre ira oculus meus, exclames ad Deum, Miserere mei, Domine¹⁰, quoniam infirmus sum, ut porrigat tibi dexteram suam, et comprimat iracundiam tuam, et tranquillet mentem tuam ad videndam¹¹ faciendamque iustitiam. Aufer gesta ecclesiastica que perturbatior quam consideratior forsitan fecisti.

ID 14.19]

¹ Hereticus excommunicare non debet *add. in mg.* Tc²

² Aux. *CaLbMgPfTb?Te; Aus- Tc

³ De eodem *add.* Pa

⁴ prec. ven. *CaMgPfTb; precanti (*corr. fr.* peccati) ven. Pc; ven. prec. Tc

⁵ *corr. fr.* -atos Ca

⁶ -eris CaMgPfTb; -erit Tc

⁷ adv- *MgPfTcTeVn; av- CaPhTb

⁸ tibi CaMgPfPrTbTcTdTe; *om.* Ph

⁹ -igit *BeCaGcMgOaPhTe; -igerit PfVo; -ingit TbTc

¹⁰ Domine *CaMgPfPhTc; Deus Tb

¹¹ vid- *LbMgMqTcTeVo; evid- BeCaGcPfPhPrRaTb; emendandam OaVn

132

Rabanus de pressuris¹ ecclesiasticis, libro I²

Non in perpetuum dampnamur cum iuste iudicamur, dicente psalmista, Nec dampnabit illum³ cum iudicabitur illi. Multi denique sacerdotum culpam zelo Dei se persequi profitentur⁴, sed, dum indiscrete hoc agunt, sacrilegii facinus incurrunt; et

¹ de press. *CaLbMgPcPfTbTcVnVo; episcopus viris CePaPk

² lib. I *CaMgPfPkSbTb; c. i Lb; *om.* TcVn; *no insc.* Te De eodem *add.* Pa

³ illum *CaMgOaPfPhVnVo; eum TbTc

⁴ prof- *BeGcOaPfTbTcVnVo; conf- CaMg

dum precipites quasi ad emendandum ruunt⁵, ipsi quoque multo magis⁶ deterius cadunt.

ID 14.20] C 24 q 3 c 5

⁵ et dum precipites - ruunt *DaLbMgPFTbTc; om. Ca

⁶ in add. Tc, om. *CaMgPFTb

133

¹Alexander² II Willelmo³ marchioni⁴

Audivimus quod Henricus Ravennas dictus archiepiscopus nusus⁵ te sit excommunicare, quod⁶ quia excommunicatus te excommunicare⁷ non potuit, apostolica auctoritate⁸ te tuosque absolventes mandamus exinde non curare.

ID 14.57] C 24 q 1 c 4

¹ Excommunicatus excommunicare non potest add. in mg. Tc²

² Alexandrinus Fb

³ Willel- BeMqPFTbTeVo; Willermo AaEaQa; Will'o Ca; Guillelmo GcPhRa; Willihelmo MgVn; Gillermo Oa; W. Pt; Wiel- Tc; Guilielmo Vp; Guilgelino Wc. De eodem add. Pa

⁴ martimoni Lb; -ionis Vo

⁵ nusus *BeDaGcMgMqPaPfPrTbTcTeVnVo; iussus CaTd; missus EaPt(vel nusus ss Ea); iuste Fb (omitting te); visus Lb; nuus Oa

⁶ quod *MgPFTbVn; qui Mq; que Pc; nec potuit Tc

⁷ quod quia excomm. - excomm. *AaDaMgPcPfPtRaTb(Tc)TeVnVo; om. CaLbOa

⁸ ap. auct. *CaPFTbTcTe; auct. ap. GcMg

134

¹Nicholaus papa Michaeli augusto²

Ait³ Celestinus papa orientalibus episcopis scribens⁴, Si quis ab episcopo Nestorio aut⁵ ab aliis qui eum sequuntur ex quo talia predicare ceperunt⁶ vel excommunicatus vel exutus est seu antistitis seu clerici dignitate, hunc⁷ in nostra⁸ communione et durasse et durare manifestum est⁹, nec iudicamus eum esse remotum quia non poterat quemquam eius remove sententia, qui se¹⁰ iam prebuerat ipse¹¹ removendum.

ID 14.58] C 24 q 1 c 35

¹ Quod ab hereticis excommunicatus (-tis Da) non sit a commuione privandus add. in mg. CaDaLn²

² om. Ea. De eodem add. Pa

³ Item Fb; Sic Pa; []it Pk

⁴ in mg. Ea

⁵ aut *CaMgPFTb; vel Tc

⁶ ex quo - ceperunt *CaCbLbMgPfQaTb; om. Tc

⁷ -ate hunc *MgPFTbTc; -atem hec Ca

⁸ nostra CaGcMgPFTbVn; ?? Tb; vestra Tc

⁹ est *CaMgTbTc; om. Pf

¹⁰ ipsum add. Tc, om. *CaMgPFTb

¹¹ ipse *Be²CaGcLbMgMqOaPfPhRaTeVo; om. BeTbTcVn

135

Idem ad clerum Constantinopolitanum¹

Aperte, inquit, sedis nostre sanxit auctoritas nullum sive episcopum sive clericum seu² professione aliqua Christianum, qui a Nestorio vel eius similibus ex quotalia predicare ceperunt vel³ loco suo vel communionem deieci sunt, vel eiectum vel⁴ excommunicatum videri. Sed hi omnes in nostra⁵ communionem et fuerunt et hucusque perdurant, quia neminem⁶ deicere⁷ vel remove poterat qui predicans talia titubabat.⁸ Intellexisti imperator ex supra memoratis non potuisse ut non dicamus⁹ prelatum suum saltem quemlibet remove qui fuerant¹⁰ olim remoti¹¹, nec¹² deicere¹³ quemquam iam¹⁴ ante prostrati¹⁵.

ID 14.59] C 24 q 1 c 36

¹ Constantianum Oa. De eodem *add.* PaRa

² seu *MgPfTbTc; sive Ca

³ Lj fo.96v ends; text recommences on fo. 97r in 6.12 below

⁴ repeated Tc

⁵ nostra *BeDaGcMgPfTbVnVo; vestra CaTc

⁶ quia neminem *CaMgPfTb; qui Tc

⁷ d're Ca

⁸ Non possunt quemquam remove iam remoti, nec deicere quemquam iam ante prostrati *in mg.* Pt³

⁹ ut non dicamus *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ -ant *CaMgPfTb; -at Tc

¹¹ -oti *CaMgPfTb; -otus Tc

¹² nec *CaMgPfPhTc; om. Tb

¹³ deicere *MgPfTbTc; dicere Ca

¹⁴ iam *CaMgPfPhTc; om. Tb

¹⁵ -ati *CaMgPfTb; -atus Tc

136

¹Ex decretis Gelasi² pape, cap. ii

Quicumque igitur intra anni spatium civiliter sive³ publice causam suam coram suis⁴ excommunicatoribus non peregerint, ipsi sibi audientie⁵ clausisse⁶

¹ Quod (*om.* Be) qui infra annum coram suo excommunicatore causam suam peragere neglexerit ulterius in ea causa non audiatur *add. in mg.* BeCaDaLn², De illis qui non peragunt causam suam infra anni spatium <coram> excommunicatoribus suis *add.* Pa, Ante annum coram excommunicatore causa agatur *add. in mg.* Tc²

² Gaii Vp

³ sive *CaMgPfTb; vel Tc

⁴ *corr. fr.* suas Tc

⁵ sue *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶ auditum vel *add.* Pf, *om.* *CaMgTbTc

aditum⁷ videantur. Quod si obstinato animo sine communione defuncti fuerint, nos illius⁸ causam iuxta beati Leonis predecessoris nostri sententiam divino iudicio reservantes, quibus vivis non communicavimus⁹, mortuis communicare non possumus.

ID 14.111] C 11 q 3 c 37

Explicit liber quintus¹⁰

⁷ auditum Te

⁸ illius CaGcLbLdPaPfPrRaTbTdTeVo; illorum BeMgTc; ill' Vn; vel illorum *add. ss* Ld²

⁹ -avimus *CaMgPfTb; -amus Tc

¹⁰ Expl. lib. quintus

AaAdBdBeCaDaDbEaFbHaLbLgMhMkMmMoMqObOcOdOeOfPcPdPfPhPqPwQeSbSeSgSlTbTcTd TeVmVoVp; Explicit quinta pars et liber decimus Pa; Explicit pars quinta Pt (*adding fourteen canons*)Ra; *om.* BeCeGcMfMgMjPkPrVnWc. Bb *ends.* Require retro *in mg.* Lf